

Tartu Ülikool
Õigusteaduskond
Eraõiguse osakond

Nele Bernard

**Väljendusvabaduse piirid väärtushinnangu avaldamisel tsiviil- ja
kriminaalõiguses**

Juhendaja: PhD Age Värv

Tallinn 2019

Sissejuhatus	3
1. Väljendusvabaduse piirid au ja hea nime kaitsel.....	10
1.1 Mõisted – au ja hea nimi ning ebakohane väärtushinnang.....	10
1.2 Väärtushinnangu õigusvastastus isikute maine kaitsel EIK praktikas	17
1.3 Väärtushinnangu avaldamise lubatavus eraisiku suhtes.....	27
1.4 Ebakohase väärtushinnangu õigusvastastus Eesti tsiviilkohtupraktikas	35
2. Väljendusvabaduse piirid au ja hea nimega seonduvate õigushüvede kaitsel.....	43
2.1. Mõiste - solvamine	43
2.2 Avalikku korda kaitsva isiku solvamine	50
2.3 Kohtuniku solvamine	57
2.4 Rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamine.....	64
Kokkuvõte	69
Abstract: The limits of freedom of expression in civil- and criminal law.	73
Lühendid.....	80
Kasutatud kirjandus.....	80

Sissejuhatus

Käesolevas töös analüüsitakse Eestis kehtivaid väljendusvabadust piiravaid sätteid, mille kaitstavaks õigushüveks on õiguskirjanduses peetud, kas primaarselt või sekundaarselt, isikute au ja hea nime. Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (edaspidi PS) § 45 kohaselt on võimalik väljendusvabadust piirata teiste isikute au ja hea nime kaitseks ning PS § 17 kohaselt ei tohi kellegi au ega head nime teotada. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni² (edaspidi EIÕK) art 10 kohaselt on võimalik väljendusvabadust piirata isikute maine ja õiguste kaitseks.

PS § 45 ja EIÕK art 10 lg 2 kaitstava väljendusvabaduse kommenteerimisel on õiguskirjanduses tavaks rõhutada, et väljendusvabadus ei ole piiramatu ja selle teostamisega kaasnevad kohustused ja vastutus. Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaandes (edaspidi PS komm vlj) on omakorda väljendatud põhimõtet, et väljendusvabaduse ja teiste põhiõiguste konflikti puhul tuleks püüda väljendusvabadust eelistada: „Väljendusvabadus ei ole oluline ja möödapääsmatu mitte ainult võimu ohjamisel, vaid ka ühiskonnas aset leidva mõistmiseks, ühiskondlike kokkulepete ja ühiskonnale kõige enam sobivate lahenduste leidmiseks ning seeläbi igaühe ja kõigi üldiseks vabaks arenguks ja probleemide lahendamiseks. Väljendusvabaduse sellise fundamentaalse tähenduse tõttu võib väita, et õiguste ja vabaduste konflikti korral domineerib väljendusvabadus ehk teda tuleb üldjuhul püüda eelistada.“³ Siit omakorda kerkib küsimus, milliseid piiranguid võib isikute au ja head nime riivavate väärtushinnangute avaldamisele ikkagi seada ja millest need piirangud sõltuvad?

PS komm vlj kohaselt puudub Eestis au ja hea nime kriminaalõiguslik kaitse. Au ja hea nime kaitse toimub tsiviilkorras Võlaõigusseaduse alusel.⁴ Positiivsest kriminaalõigusest leiab siiski mitmeid väljendusvabadust piiravaid sätteid mille kaitstavaks õigushüveks peetakse, lisaks primaarselt kaitstavale õigushüvele, ka isikute au ja head nime. Kehtivas Karistusseadustikus⁵ (edaspidi KarS) on kolm sätet, mille kohaselt on solvamine väär- või kriminaalkuritegu. KarS § 247 kohaselt on rahvusvaheliselt kaitstud isiku või tema

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.

² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II, 2000, 11, 57.

³ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mälksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. PõhiS § 17/5. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 4. tr. Tallinn: Juura 2017. <https://www.pohiseadus.ee/> (14.04.2019).

⁴ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mälksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi PS § 17/3.

⁵ Karistusseadustik. – RT I, 2002, 86, 504 ... RT I, 04.01.2019, 15.

perekonnaliikme solvamine kriminaalkuritegu. KarS § 275 kohaselt on avalikku korda kaitsva võimuesindaja solvamine, seoses tema ametikohustuste täitmisega, väärtegu. KarS § 305 kohaselt on kohtu, kohtuniku või rahvakohtuniku solvamine, seoses tema osalemisega õigusemõistmisel, väärtegu. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaande (edaspidi KarS komm. vlj) kohaselt määratletakse: KarS § 247 kaitstava õigushüvena Eesti Vabariigi välissuhtlust, § KarS § 275 kaitstava õigushüvena avalikku korda ja KarS § 305 kaitstava õigushüvena õigusemõistmist ning sekundaarse õigushüvena kaitstakse nende koosseisudega ka isikute au ja head nime.⁶ Viimane avab aga küsimuse au ja hea nime ning teiste kaitstavate õigushüvede omavahelisest suhtest ja mõjust väljendusvabaduse piirangutele.

Võlaõigusseaduses⁷ (edaspidi VÕS) on väljendusvabadust piiratud läbi VÕS §-i 1046, mis konkretiseerib kuidas tuvastada õigusvastane ebakohane väärtushinnang, kui isiku au ja head nime on riivatud. VÕS § 1043 kohaselt peab teisele isikule õigusvastaselt kahju tekitanud isik kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. Õigusvastasus on VÕS § 1043 kahju hüvitamise nõude eelduseks, sest kahju tuleb hüvitada vaid juhul, kui see on tekitatud õigusvastase teoga. VÕS § 1046 sätestatud õigusvastasuse tuvastamine, eeldab aga põhiõiguste omavahelist kaalumist, vastav kohustus sisaldub sättes endas – VÕS § 1046 lg teise lause kohaselt: „Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel“; VÕS § 1046 lg 2 kohaselt: „Isikliku õiguse rikkumine ei ole õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest.“ VÕS § 1046 teine lause ja lg 2 viitavad eelkõige põhiseadusele ja EIÕK-le. Kohus peab erinevaid hüvesid ja huvisid kaaluma põhiseaduspäraselt. VÕS § 1046 ebakohase väärtushinnangu õigusvastasuse tuvastamine on proportsionaalsuse küsimus. R. Maruste on avaldanud arvamust, et proportsionaalsuse küsimus on õigusvaidluste põhi allikas ja seega õigusteoreetiliselt kõige keerulisem probleem.⁸

Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb põhiseaduse sätteid otse kohaldada st. kaaluda omavahel neis sisalduvaid põhiõigusi - PS § 45 väljendusvabadust ja PS § 17 õigust sellele, et au ja hea

⁶ J. Sootak; P. Pikamäe. KarS § 247/1; KarS § 275/ 1: KarS § 305/1. Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2015.

⁷ Võlaõigusseadus. – RT I, 2001, 81,487 ... RT I, 22.03.2018,4.

⁸ R. Maruste. Sõnavabadus ja selle piirid. - Juridica 2001/I.

nime ei teotataks. Tegemist on põhiõiguste kollisiooni probleemiga.⁹ Õigusvastasuse hindamine lähtuvalt VÕS § 1046 viimasest lausest ja lg-st 2 sõltub kohtuniku kaalutusotsusest. Viimane on problemaatiline, sest öeldu õigusvastasus on kohtuniku subjektiivne kaalutusotsus. Siinkohal on R. Alexy viidanud sellele, et on olemas kollisioone, mille lahendus ei ole lihtne ja mis valmistavad märgatavaid raskusi. Ta nimetab neid olukordi kaalumispattu ja fundamentaalseks vaidluseks riive intensiivsuse üle. Kaalumispatt on olukord, milles nii riive intensiivsus kui ka riivet õigustavad põhjused on üheväärsed. Fundamentaalne vaidlus on vaidlus, kas riive intensiivsuse või riivepõhjuste kaalukuse üle. Säärane fundamentaalne vaidlus tekib, kui tulevad mängu religioossed, ideoloogilised või filosoofilised ideed, mida kõik ei jaga.¹⁰ Kaalumise muudab veelgi keerulisemaks asjaolu, et ebakohane väärtushinnang on määratlemata õigusemõiste.

Autor nõustub täielikult R. Alexyga, et põhiõiguste kollisiooni hindamisel on keeruline leida tasakaalu. Viimast iseloomustab ka asjaolu, et Euroopa kultuuriruumi peetakse väljendusvabaduselt oluliselt konservatiivsemaks kui nn *demokraatia hälli* USA-d.¹¹ EIK praktikast leiab mitmeid lahendid, millede puhul on kohtunike vahel esinenud ületamatud eriarvamused ning väärtushinnangu õigusvastasuse tuvastamisel on hääled jagunenud pea pooleks, otsustavaks vaid ühe kohtuniku hää.¹² Õiguskirjanduses on väidetud, et öeldu negatiivset tähendust hinnatakse reeglina üle ning ülehindajateks on ka kohtud.¹³ Ka kohtunikud ise on kahelnud oma kolleegide võimes õigusvastasuse tuvastamisel objektiivseks jääda. Probleemile on viidanud EIK kohtunikud oma eriarvamuses sedastades: „Sellised esialgu, pigem tugevad, negatiivsed emotsioonid on ohtlikud kohtunikule. Ta peab olema nendest teadlik ja jääma valvsaks kallutatuse suhtes, mida need kipuvad looma.“¹⁴ Eestis on Riigikohtu kohtunik R. Maruste oma kolleege süüdistanud objektiivses süüksarvamises isiku kriminaalkorras süüdi tunnistamisel solvamise eest.¹⁵

⁹ R. Alexy. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleemid. - Juridica 2001/I. Lk 12.

¹⁰ R. Alexy 2001, lk 12.

¹¹ K. Žurakovskaja. Liberaalsete väljendusvabaduse kontseptsioonide juriidiline teostamine. Juridica VII, 2007. Lk 562.; K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. Juridica II, 208. Lk. 105.

¹² EIKo 25.01.2007, 68354/01, Vereinigung Bildener Künstler vs. Austria; EIKo 26.04.1995, 15974/90, Prager and Oberschlick v. Austria; EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic vs. Croatia.

¹³ R. Baker.

¹⁴ EIKo 26.04.1995, 15974/90, Prager and Oberschlick v Austria. Dissenting opinion of judge Martins, joined by judges Pekkanen and Makarczyk, p 2.

¹⁵ RKÜKo 3-1-2-1-98 Rait Maruste. Eriarvamus.

Vajadus leida tasakaalu väljendusvabaduse ja isikute au ja hea nime kaitse vahele ning ebakohase väärtushinnangu ja solvangu mõistete määratlematus on Eesti riigisiseses õiguses põhjustanud pidevaid seadusmuutmisi ja seda nii tsiviil- kui karistusõiguslikul tasandil. Püüdu eelistada väljendusvabadust õiguste ja vabaduste konfliktis on võimalik täheldada järkjärgulises dekriminaliseerimisprotsessis. Samuti väljendub dekriminaliseerimisprotsessis seadusandja usaldamatus kohtunike suhtes langetada õigusvastasuse kaalumisel proportsionaalseid otsuseid. Siinkohal on T. Sild avaldanud arvamust, et kunagise Kriminaalkoodeksi¹⁶ (edaspidi KrK) § 130 dekriminaliseerimine st. välja jätmine KarS-ist toimus seoses ajakirjanik Enno Tammeri süüdimõistmisega sõnade eest „rongaema“ ja „abielulõhkuja“, mille tõttu puhkes Eesti ühiskonnas poleemika solvamise, au ja väärkuse ning sõnavabaduse sisu ümber.¹⁷

2015. aastal dekriminaliseeriti ka kohtu solvamine ja avalikku korda kaitsva isiku solvamine ning need teod muudeti väärtegedeks. Konkreetsemalt põhjendati nende karistusõiguslike solvamise sätete dekriminaliseerimist sellega, et solvamise kuriteoks lugemine on käsitletav üle kriminaliseerimisena, sest selle karistamisväärsus sõltub sageli kannatanu subjektiivsest hinnangust. Solvamine on määratlemata õigusemõiste, kuid teo lugemine kuriteoks ei tohiks olla sõltuvuses määratlemata õigusemõistest – see võimaldab liiga laia tõlgendamispraktikat ning kahjustab õiguskindlust.¹⁸ Määratlemata õigusmõistete esinemist karistusõiguses peetakse vastuolus olevana *nullum crimine sine lege* põhimõttega. Viimane põhimõte nõuab, et karistatav käitumine oleks seaduses kirjeldatud. Määratlemata õigusmõiste jääb aga liiga üldsõnaliseks ja ollakse seisukohal, et probleemist ei saa mööda väitega, et tegemist on karistusõiguse mõistmise küsimusega.¹⁹

31.12.2010 toimus Eesti riigisiseses õiguses väljendusvabaduse vastaste sanktsioonide leevendamisel pööre ja jõustusid VÕS-e muudatused, millega lihtsustati isikutele kelle isiklike õigusi on rikutud mittevaralise kahjuhüvitise väljamõistmist. Lisandusid VÕS § 134 lg 5 ja 6 ja muudeti VÕS § 134 lg 2 sõnastust. VÕS § 134 lg 6 kehtestamisega võimaldati muuhulgas ka preventiivse kahjuhüvitise väljamõistmist isikutele, kelle isikuõigusi on

---

¹⁶ Kriminaalkoodeks. – RT 1, 1992, 20, 288.

¹⁷ T. Sild. Kuriteod au ja väärkuse vastu. - Juridica 1997/9. Lk 450-454.

¹⁸ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. SE 554.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (01.04.2017), lk 80.

¹⁹ H. J. Hirsch. Õigusriikliku karistusseadusandluse aktuaalsed probleemid. - Juridica 2004/III. Lk 163.

rikutud. Seadusemuudatused olid ajendatud eelkõige soovist vähendada nn pressideliktide arvu.²⁰ Preventiivse kahjuhüvitise kehtestamine VÕS-es tõi endaga kaasa arutelu preventiivsete ja karistuslike kahjuhüvitiste omavahelisest piiritlemisest ja lubatavusest Eesti õigussüsteemis.²¹ K. Sein on viidanud siinkohal ohule, et kui nähakse ette karistuslike kahjuhüvitiste väljamõistmise võimalus tsiviilkohtumenetluse raames, siis rikutakse tsiviil- ja karistusõiguse väljakujunenud piire ning tuuakse tsiviilõigusesse üle karistusõiguse funktsioonid.²² M. Vutt on analüüsinud kohtupraktikas väljamõistetavate kahjuhüvitiste suurust ja leidnud, et eelkirjeldatud arengute tulemusena on väljamõistetud mittevaralise kahjuhüvitiste mediaansumma 2016. aastal võrreldes 2008. aastaga suurenenud kolm korda.²³ Mida intensiivsem on aga põhiõiguse riive, seda mõjuvamad peavad olema riivet õigustavad põhjused.²⁴ Viimane tähendab ühtlasi ka seda, et mida suuremad on väljamõistetavad kahjuhüvitised, seda selgemad peavad olema kahjuhüvitise väljamõistmise põhjused. Viimasest lähtub, et proportsionaalsuse printsiibi täpse ja õige kohaldamise vajadus on tsiviilõiguses kasvanud, sest kõrge kahjuhüvitis väärtushinnangu avaldamisel muudab ebaproportsionaalse otsuse veelgi ebaproportsionaalsemaks. Karistusmäära suurus, saab siiski vaid võimendada ebaproportsionaalne otsuse ebalegitiimsust. Kohtuotsus piirab väljendusvabadust ebalegitiimselt ka juhul, kui sanktsiooni ei järgne, kuid kohus ekslikult peab väärtushinnangut õigusvastaseks olukorras, kus tegemist ei ole õigusvastase väärtushinnanguga.²⁵

Käesoleva töö põhiprobleem seisneb selles, et solvang ja ebakohane väärtushinnang on määratlemata õigusemõisted, milledest esimese koosseisupärasus ja teise õigusvastasus on sõltuvuses kohtuniku subjektiivsest kaalutusotsusest. Arvestades, et selline otsus piirab põhiõigust väljendusvabadusele, mida üldjuhul peaks püüdma eelistada, siis ei ole õigustatud tõdemus, et kohtuniku väljendusvabadust piirav otsus on subjektiivne. Selline otsus peab

---

²⁰ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja lisa. Lk 3.

²¹ K. Sein. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslike kahjuhüvitisi? - Juridica 2008/II. Lk 96.; M. Hirvoja. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamisel ning selle seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. – Juridica 2011/I.

²² K. Sein, 2008, lk 96.

²³ M. Vutt. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Kohtupraktika kordusanalüüs. Tartu 2017.

<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analysid/2017/Mittevaralise%20kahju%20h%C3%BCvita%20mine%20tsiviil-%20ja%20kriminaalasjades%202016.pdf> (29.03.2018).

²⁴ M. Ernits. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - Juridica 2007/1. Lk. 20.

²⁵ EIKo 28.05.2000, 37698/97, Lopes Gomes da Silva v Portugal, p 36.

rajanema kindlatel põhistustel, mille põhjal on võimalik väita, et kohtunik on teostanud objektiivse proportsionaalsuse kontrolli.

Käesoleva töö eesmärk on avada tsiviilõigusliku ebakohase väärtushinnangu õigusvastasuse tuvastamise eeldused ja karistusõigusliku solvamise koosseisu tuvastamise eeldused ning seeläbi vastata küsimusele, millised on väljendusvabaduse piirid au ja hea nime riivavate väärtushinnangute avaldamisel ja millest need sõltuvad. Milliseid põhistusi peavad EIK ja Riigikohus väärtushinnangu õigusvastaseks tunnistamiseks piisavaks ja milliseid ebapiisavaks. Vastan küsimusele, milliseid õigushüvesid kaitsevad ja mille poolest erinevad kehtivad väljendusvabaduse tsiviilõiguslikud ja kriminaalõiguslikud piirangud ning kuidas mõjutab au ja hea nime kaitsega kaasuvate õigushüvede kaitse väljendusvabaduse piiranguid kriminaalõiguses.

Käesoleva töö peamine hüpotees on, et hoolimata suurest eriarvamuste hulgast ja fundamentaalsetest eriarvamustest kohtunike vahel on siiski tuvastatav ühtsetel eeldustel põhinev dogmaatika EIK ja Eesti kohtupraktikas väljendusvabaduse piirangu proportsionaalsuse tuvastamisel. Käesoleva töö teine hüpotees on, et karistusõiguslikult isikute au ja hea nime sekundaarselt kaitsvate sätete eesmärk ei ole ühildatav isikute au ja hea nime kaitsega ja seetõttu on väljendusvabaduse piirid au ja hea nime riivavate väärtushinnangute avaldamisel kehtivas tsiviil- ja karistusõiguses erinevad.

Autori teada ei ole magistritöodes varasemalt uuritud väljendusvabaduse piire lähtuvalt õigushüvede sisust ja väärtushinnangu avaldamise piirangute proportsionaalsusest. Varasemates magistritöodes on analüüsitud faktiväite ja väärtushinnangu eristamise probleemistikku²⁶; juriidilise isiku võimalusi esitada varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid au ja hea nime kaitseks²⁷; kas isikule mõistetakse välja mittevaralise kahju hüvitis au ja hea nime teotamise korral²⁸. Karistusõiguses kirjutatud magistritöös on uuritud vajadust taaskriminaliseerida au ja hea nime teotamine²⁹. Käesolev töö erineb nimetatud magistritöödest ka selle poolest, et vale faktiväidet ja laimu, kui objektiivselt hinnatavaid kõnetegusid ei analüüsita, ning viimastel peatutakse vaid põgusalt, selleks, et avada väärtushinnangu lubatavuse erinevaid aspekte.

---

²⁶ L. Laursoo. Ebakohase väärtushinnangu klassifitseerimine ja õigusvastasus Eesti kohtupraktikas. Magistritöö. Tallinn 2015.

²⁷ K. Rahnu. Juriidilise isiku maine kahjustamisest tulenev tsiviilõiguslik vastutus. Magistritöö. Tallinn 2015.

²⁸ V. Arsjuta. Efektiivne õiguskaitse au teotamise korral. Magistritöö. Tallinn 2016.

²⁹ S. Vissak. Sõnavabaduse piiritlemine au ja väärkuse kaitse vaatepunktist. Magistritöö. Tallinn 2018.

Käesolevas töös kasutatakse ajaloolist, kvalitatiivset ja süsteemset meetodit. Allikatena kasutan au teotamist puudutavaid seadusesätete muutmise seaduste seletuskirju, viimane võimaldab saada põhjaliku ülevaate toimunud muudatuste põhjustest ja eesmärkidest; EIK ja Riigikohtu praktikat ning õiguskirjandust.

Esimeses peatükis avan au ja hea nime, kui õigushüve sisu ja kaitse olemuse ning sellega kaasnevate väljendusvabaduse piirangute olemuse. Esimene peatükk on jaotatud neljaks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis avan mõisted au ja hea nimi ning ebakohane väärtushinnang, mille kaudu põhjendatakse väljendusvabaduse piiranguid VÕS § 1046 kohaselt. Avan mõistete seose EIK praktikas kasutatavate mõistetega. Teises alapeatükis uurin, kuidas põhjendab EIK väärtushinnangu õigusvastasust, kui kaitstavaks õigushüveks on isikute maine. Kolmandas alapeatükis uurin, mida tähendab, et EIK on tunnustanud art 8 ja PS § 17 eraelu puutumatuse isikute maine osaks ning kuidas mõjutab viimane väljendusvabaduse piiranguid isikute au ja hea nime kaitsel. Neljandas alapeatükis uurin, kuidas tuvastab ja põhjendab Eesti kohus väärtushinnangu õigusvastasust au ja hea nime kaitsel.

Teises peatükis avan au ja hea nime kaitse ja selle piirangute olemuse karistusõiguses, seoses karistusõiguslikult kaitstavate õigushüvedega. Teine peatükk on jaotatud neljaks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis avan mõiste solvamine karistusõigusliku olemuse ja selle erinevuse mõistest ebakohane väärtushinnang. Teises alapeatükis uurin, kuidas tuvastatakse avalikku korda kaitsva isiku koosseisuline karistatav solvamine, millist õigushüve sättega kaitstakse ja milliseid väljendusvabaduse piiranguid ja põhjendusi on Riigikohus ja EIK pidanud legitiimseks. Kolmandas alapeatükis uurin, kuidas tuvastatakse kohtuniku koosseisuline solvamine, millist õigushüve sättega kaitstakse ja milliseid väljendusvabaduse piiranguid ja põhjendusi on Riigikohus ja EIK pidanud legitiimseks. Neljandas alapeatükis uurin, kuidas tuvastatakse rahvusvaheliselt kaitstud isiku koosseisuline solvamine, millist õigushüve sättega kaitstakse ja milliseid väljendusvabaduse piiranguid ja põhjendusi on Riigikohus ja EIK pidanud legitiimseks.

1. Väljendusvabaduse piirid au ja hea nime kaitsel

1.1 Mõisted – au ja hea nimi ning ebakohane väärtushinnang.

Mõisted au ja hea nimi ning ebakohane väärtushinnang on määratlemata õigusemõisted. Samas on just need mõisted võtmeteterminid vastamaks küsimusele, milliseid väljendusvabaduse piiranguid võimaldab PS ja millised on väljendusvabaduse piirid Eesti õiguses. Viimane aitab ka mõista Eesti õiguse eripärasid võrreldes EIK praktikaga. Seetõttu tuleb need mõisted avada.

VÕS komm vlj kohaselt isiku au teotamine eeldab toimingut, mis kahjustab isiku mainet avalikkuse ees. Au teotamine eeldab au teotava informatsiooni avalikustamist kui teo tunnust. Isiku au tuleb eristada isiku vääriskusest. Isiku vääriskuse rikkumine võib toimuda ka viisil, mis ei kahjusta isiku mainet avalikkuse ees - näkku sülitamine või isiku solvamine avalikkusele mitteteatavaks saanud viisil, nt nelja silma all.³⁰ Õiguskirjanduses samastatakse PS § 17 au ja head nime, mille kaitses on PS § 45 kohaselt võimalik väljendusvabadust piirata EIÕK art 10 lg väljendusvabaduse piiramiste alusena märgitud isikute mainega.³¹ PS komm vlj- eristatakse PS § 17 sisuna siiski kahte erinevat õigushüve. Isiku mainet, kui head nime ja isiku au, kui tema vääriskust. Sealjuures nii isiku hea nimi, kui ka au on osa inimvääriskusest PS § 10 mõttes.³²

Vääriskuse pidamine au osaks PS mõttes Eesti õiguses omab ajaloolist tausta. Enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist ja vabariigi alguseaegadel lähtuti tollal kehtinud Eesti NSV KrK ja hilisema KrK sõnastusest, mille kohaselt oli solvamine au ja vääriskuse alandamine ebasüüdsas vormis. Tolleaegses solvamise koosseisusid puudutavas praktikas puudub seos 1991. aastal kehtima hakanud põhiseadusega, kui ka EIÕK-ga. PS võeti vastu taasiseseisvunud Eesti Vabariigis 1991. aastal, EIÕK ratifitseeris Riigikogu aga veelgi hiljem: 13.03.1996.³³

Riigikohtu praktikas ja õiguskirjanduses on lisaks juurdunud karistusõiguslik sisemise ja välimise au eristamine. KarS komm vlj kohaselt on solvamisega kaitstav õigushüve inimese

---

³⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. VÕS § 1046/ 3.3. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.

³¹ T. Sild, lk 450-454.

³² Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mäliksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi PS § 17.

³³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr. 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr. 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus.

sisemine au – autunne, väärikus.³⁴ Riigikohus on sedastanud, et au (väärikuse) mõistet tuleb vaadelda dualistlikult. Sisemine au kaitseb inimese sisemisi väärtusi ja välimine au kaitseb isiku väärtust teiste inimeste silmis – nõ hea maine.³⁵ Riigikohtu poolt loodud dualistlik lähenemine on jälgitav ka KarS-u seletuskirjas, mille kohaselt solvamise paragrahvid kaitsevad sisemist au ja laimamise vastased paragrahvid välimist au.³⁶ Varasemas praktikas kuni 2002. aastani sellist erisust veel ei tehta. Käesoleva töö autori arvates teeb kohus sellise eristuse esimest korda 22.04.2002 otsuses 3-1-1-46-02, milles analüüsib, kas KrK § 129 laimu koosseis on täidetud, kusjuures sättega kaitstav õigushüve oli au ja väärikus.³⁷ Riigikohus eristab sisemist ja välimist au soovist eristada karistusõiguslikku laimu ja solvamist ning laimu rõhutatud avalikkust ning solvamise teo võimalikkust privaatses vestluses, sest laimu koosseisu täitmiseks pidi laim olema häbistav ja suunatud avalikkusele st. maine kahjustamisele. Siinkohal oleks meelevaldne järeldada, et avalikult ei saaks solvata või, et avaliku solvamisega ei haavataks isiku nn „välimist au“. Jääb segaseks, kas Riigikohus tahab öelda, et sisemine au on võrdeline inimväärikuse mõistega. Arvestades, kui laialt kohus mõisteid kasutab, tuleb autori arvates siinkohal lähtuda sellest, et karistusõiguslik sisemine au on võrdeline inimväärikuse ja nende mainega, sest solvamine ei pea olema avalik, kuid solvamisega saab kahjustada ka isikute mainet.

Eelnevast nähtub, et au ja hea nime käsitlus on Eesti kohtupraktikas ja õiguskirjanduses ajaloolise arengu tõttu üsna mitmetahuline ja seetõttu küllaltki segane, kuid PS § 17 au mõistet seotakse nii maine, kui ka inimväärikuse mõistega. Hea nimi on aga välispidine mõiste, mis on seotud isiku mainega. EIÕK art 10 lubab piirata väljendusvabadust isikute maine ja õiguste kaitseks. Käesoleva töö autor on seisukohal, et vastuolude vältimiseks tuleb siinkohal lähtuda sellest, et EIÕK-is sätestatud maine on PS mõistes eelkõige hea nimi. EIÕK sätestatud isikute õigused on PS mõistes võrdelised nii au, kui inimväärikusega. Kuigi ka PS oma sõnastuses võimaldab piirata väljendusvabadust teiste inimeste õiguste kaitseks. Eesti õiguskirjanduses ja kohtupraktikas võib au aga tähendada ka head nime. Seega tuleb siinkohal mõiste mitmetähenduslikkuse suhtes olla ettevaatlik.

---

³⁴ Jaan Sootak, Priit Pikamäe. Karistusseadustik. 2015 § 305/4.1; § 115/7.

³⁵ RKKKo 3-1-1-46-02, p 8.

³⁶ Seletuskiri kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 102 SE. Lk 6. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ad4cfd5-4b35-3a15-87da-2fd8bc8cda3b/Kriminaalmenetluse%20koodeksi,%20karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus> (15.03.2019).

³⁷ I. Rebane. § 129/2. Eesti NSV Kriminaalkodeks. Tallinn. Eesti Raamat 1980.

Seaduses kasutatakse esimest korda mõistet au teotamine ebakohase väärtushinnanguga 01.07.2002. jõustunud VÕS-se §-is 1046. VÕS § 1046 ei sisalda mõistet au ja hea nime teotamine vaid ainult au teotamine, kuid viimast tuleb mõista, kui keeldu teotada au ja head nime ning au hõlmab autori arvates siin ka inimväärikust.

VÕS-i seletuskirjast ei leia vastust kuidas ja millistel kaalutlustel jõudis seadusandja mõisteni ebakohane väärtushinnang.³⁸ Eesti tsiviilõiguses erinevalt EIK praktikast kasutatakse mõistet ebakohane väärtushinnang ning hinnatakse selle õigusvastasust. EIK praktikas ei kasutata mõistet ebakohane väärtushinnang ja hinnatakse lihtsalt väärtushinnangu õigusvastasust või õiguspärasust. Eesti seadusandja on aga pidanud tsiviilõiguses vajalikuks hinnata just ebakohase väärtushinnangu õigusvastasust.

Taasiseseisvunud Eestis asusid tsiviilõiguslikud au kaitse sätted TsÜS-is. 29.06.1994. aastal vastu võetud esimeses TsÜS-is ei olnud veel kasutusel mõistet ebakohane väärtushinnang. TsÜS § 23 lg 1 kohaselt oli isikul õigus nõuda kohtu korras au teotamise lõpetamist, tema au teotavate andmete ümberlükkamist, kui au teotaja ei tõenda nende vastavust tegelikkusele, samuti au teotamisega tekitatud moraalse ja varalise kahju hüvitamist. Lisaks sätestas 1994. aasta TsÜS § 24 eraelu kaitse, § 25 isiku nime kaitse ning § 26 muude isiku õiguste kaitse. Eelnimetatud sätted asusid TsÜS 4. jaos, mis oli pealkirjastatud, kui „Isiklike õiguste kaitse“. Seega lähtuti isiklike õiguste määratlusest.

Õigust aule liigitatakse isiklikuks õiguseks ja seda esimesest TsÜS-ist alates. Isiklikud õigused on oma tähenduselt oluliselt laiem mõiste kui õigus au kaitsele teotamise vastu. Tänapäeval on isiklikud õigused defineeritud VÕS §-is 1046 läbi näidisloetelu, mis ei ole ammendav. Nii on isiklike õigustena loetletud isiku õigus aule, oma nimele ja kujutisele ning õigus eraelu puutumatusse. Isiklikud õigused saavad kuuluda üksnes füüsilisele isikule ja juriidilisele isikule ei saa tema olemusest tulenevalt kuuluda isikliku õiguse rikkumise tõttu tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet.³⁹ Isiklike õiguste kaitse sätted viidi TsÜS-ist VÕS-i ja võeti kasutusele uus mõiste ebakohane väärtushinnang. Ka TsÜS-i seletuskirjast ei

---

³⁸ Seletuskiri. Võlaõigusseadus. 116 SE I: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/V%C3%B5la%C3%B5igusseadus> (11.03.2019)

³⁹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus III § 1046/3.1.

leia vastust, kuidas ja millistel kaalutlustel jõudis seaduseandja mõisteni ebakohane väärtushinnang.⁴⁰

L. Laursoo avaldab magistritöös arvamust, et ilmselt esimest korda kasutab Riigikohus mõistet väärtushinnang kaasuses 3-1-1-80-97.⁴¹ Käesoleva töö autor nõustub tema hinnanguga. Terminit ebakohane, siis veel ei kasutatud. Eelkõige oligi termin väärtushinnang oluline eristamaks faktiväidet ja väärtushinnangut, kahte terminit, millel on oluliselt erinev sisu ja sellest lähtuvalt rakendatavad õiguskaitsevahendid. Terminit väärtushinnang kasutatigi esmakordselt selle tõttu, et Riigikohus leidis, et TsÜS § 23 lg 1 ei ole EIK praktikaga kooskõlas. Säte andis isikule õiguse nõuda au teotamise lõpetamist ja kahju hüvitamist aga Riigikohus leidis, küll lühiajaliselt, et säte pole rakendatav ja väärtushinnanguga alandatud au saab kaitsta vaid läbi kriminaalmenetluse.

16.08.1997. aastal selgitas Riigikohus otsuses nr 3-1-1-80-97: „Juhtudel, mil au on alandatud väärtushinnanguga on Eestis võimalik taodelda au kaitsmist vaid kriminaalõiguslike vahenditega – taodeldes erasüüdistusaja algatamist süüdistuses KrK § 130 järgi.“⁴² Tollane Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et TsÜS ei võimaldanud au teotamise korral nõudeid esitada ja isikul, kelle au oli teotatud väärtushinnanguga oli võimalik ennast kaitsta vaid läbi kriminaalmenetluse algatamise tollal kehtinud TsÜS § 23 lg-ga 1 analoogse sätte KrK § 130 järgi. Riigikohus põhjendas seda sellega, et TsÜS § 23 lg 1 sõnastuse kohaselt oli au teotamises süüdistatud kostjale süüdistusest vabanemiseks pandud andmete tegelikkusele vastavuse tõendamise koormus ja kuna tõendada saab vaid faktiväites sisalduva vastavust tegelikkusele, siis ei ole võimalik TsÜS § 23 lg-t 1 kohaldada juhtudel, kui isiku au on teotatud väärtushinnanguga. Sealjuures viitas Riigikohtu kriminaalkolleegium EIK kaasustele *Lingens v. Austria* (1986) ja *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland* (1992).⁴³ Sellega viitab Riigikohus, EIK-le kui faktiväite ja väärtushinnangu dualistliku kontseptsiooni välja arendajale ja vastava metoodika kohaldamise eeskujule. Selle metoodika kohaselt tuleb kõigepealt tuvastada, kas tegemist on faktiväite või kõigest väärtushinnanguga. Faktiväide

---

⁴⁰ Seletuskiri. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse eelnõu. 121 SE. (Peatükk 1 – eelnõu väljatöötamise alused.) <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/56e364a7-3ea9-3b57-80f7-7736809cdf05/Tsiviilseadustiku%20%C3%BCldosa%20seadus> (15.03.2019)

⁴¹ L. Laursoo, lk. 8.

⁴² RKKKo 3-1-1-80-97, p II.

⁴³ RKKKo 3-1-1-80-97, p II.

võib sisaldada ka väärtushinnangut, kuid kui on tuvastatud vale faktiväite esitamine, siis tuleb seda pidada raskemaks rikkumiseks ja tegu kvalifitseerida selle järgi.

Kõigest mõned kuud hiljem muutis Riigikohus oma seisukoha kardinaalselt ümber. 1.12.1997 otsuses 3-2-1-99-97 leidis Riigikohtu kriminaal- ja tsiviilkolleegiumi vaheline erikogu, et TsÜS § 23 lg 1 kaitstav õigushüve on põhiseaduslik õigus aule ja heale nimele ning, et selle tsiviilõiguslikud kaitsevahendid on sätestatud TsÜS § 23 lg-s 1. Erikoгу sedastas, et TsÜS § 23 lg 1 sisaldab kolme erinevat iseseisvat tsiviilõiguslikku kaitsevahendit: 1) Õigust nõuda au teotamise lõpetamist; 2) Õigust nõuda au teotavate andmete ümberlükkamist, kui au teotaja ei tõenda nende andmete vastavasust tegelikkusele; 3) Au teotamisega tekitatud moraalse ja varalise kahju hüvitamist.⁴⁴

Tsiviil- ja kriminaalkolleegiumi vaheline erikogu kinnitas, et isikut on võimalik alandada, kas faktiväite või väärtusotsustusega. TsÜS § 23 sõnastuses kasutati faktiväite asemel mõistet „andmed“. Erikoгу selgitab, et sellele annab täpse tähenduse termin „faktiväide“. Faktiväide on põhimõtteliselt kontrollitav, tema tõesus või väärus kohtumenetluses tõendatav. Väärtusotsustus väljendub isikule antud hinnangus, mis oma sisu või vormi tõttu on konkreetsetes kultuurikeskkonnas halvustava tähendusega. Väärtushinnangut on võimalik põhjendada aga selle tõesust või väärust ei saa tõendada. Seega juhul, kui isiku au on teotatud väärtushinnanguga, ei saa isik nõuda TsÜS §-s 23 lg 1 sätestatud ühe kaitsevahendi – au teotavate andmete ümberlükkamist – kohaldamist, kuna selline informatsioon ei sisalda andmeid. Erikoгу asus seisukohale, et ka sel juhul, kui isiku au on teotatud vaid väärtushinnanguga, saab isik oma au kaitsta tsiviilõiguslike kaitsevahenditega, nõudes TsÜS § 23 lg 1 alusel, kas au teotamise lõpetamist; au teotamisega tekitatud moraalse ja varalise kahju hüvitamist või mõlema nimetatud kaitsevahendi kohaldamist.⁴⁵

Ka tänapäeval eristatakse kohtupraktikas kahte au teotamise koosseisu: au teotava ehk ebakohase väärtushinnangu avaldamine ning au teotava tegelikkusele mittevastava asjaolu avaldamine.⁴⁶ VÕS § 1046 kohaldub ebakohase väärtushinnangu puhul ja VÕS § 1047 reguleerib avaldatud faktiväidete õigusvastasust. Kui isiku kohta on esitatud vale faktiväiteid, siis saab nõuda kahju hüvitamist, au teotamise lõpetamist ja VÕS § 1047 lg 4 kohaselt andmete ümberlükkamist või parandamist avaldaja kulul sõltumata sellest, kas andmete

---

⁴⁴ RKEKo 3-2-1-99-97.

⁴⁵ RKEKo 3-2-1-99-97.

⁴⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus III § 1046/3.3.

avaldamine oli õigusvastane. Kohtupraktikas on üritatud faktiväite ümberlukkamise nõude eeskujul nõuda õigusvastase ebakohase väärtushinnangu avaldajalt vabandamist. Sellist nõuet aga väärtushinnangu puhul esitada ei saa, sest nagu kohus selgitas – väärtushinnang ei sisalda andmeid. Lisaks on Riigikohus selgitanud, et vabandama kohustamiseks puudub õiguslik alus. Riigikohtu hinnangul on vabandamine moraalne kohustus, mille täitmist tagab üldjuhul tava või avalik arvamus. Õigusliku kohustuse täitmine on aga tagatud riigi sunnijõuga. Kuigi nii õiguslikule kui ka moraalsele kohustusele on omane normatiivsus, ei saa neid samastada täitmise aspektist. See põhjusel ei ole vabandamist õiguskaitsevahendina sätestatud seadusega.⁴⁷

Eelnevast nähtub, et mõiste väärtushinnang toodi Eesti õigusesse, kohtute poolt, EIK kohtupraktikast, vajadusest eristada faktiväidet ja väärtushinnangut. EIK praktika omab otsest mõju Eesti kohtupraktikale ja on siinkohal põhiliseks eeskujuks ja suunanäitajaks. Faktiväite toesust saab ja peab väite esitaja kohtus tõendama väärtushinnangu tõele vastavust ei ole võimalik tõendada. Väärtushinnangu ja faktiväite eristamise keerukus on arvukate kohtuvigade põhjustaja ja esimene takistus ebakohase väärtushinnangu õigusvastasuse hindamisel. Kohus on korduvalt eksinud väärtushinnangu ja faktiväite eristamisel ja sellest lähtuvalt kohaldanud vale materiaalõiguse normi.⁴⁸ Ka faktiväide võib sisaldada väärtushinnangut. Riigikohus on väärtushinnangu ja faktiväite eristamise juhistena selgitanud, et avaldatud faktiväiteid tuleb võtta sellisena, nagu need on, s.t kohus peab vaidluse korral tuvastama, mida kostja mõistliku inimese arusaama järgi üldsusele avaldas. See mida avaldaja ise silmas pidas ei ole asjakohane.⁴⁹

Kui faktiväite puhul hinnatakse selle toesust siis väärtushinnangu puhul saab hinnata selle kohasust või ebakohasust. Eesti õigusele iseloomuliku eripärana tuleb nentida, et sellist väljendit nagu ebakohane EIK-praktikas ei kasutata. Seletuskirjadest ei leia vastust küsimusele, miks seaduseandja pidas vajalikuks mõiste ebakohane seadusesse sätestada, kuid ilmselgelt sisustatakse selle väljendiga väärtushinnangu õigusvastasust. Riigikohus on sisustanud ebakohast väärtushinnangut järgmiselt: „Tsiviilõigussuhtes loetakse õigusvastaseks ebakohane, st põhjendamatu või ebasünnis väärtushinnang. Ebakohane on ka ilmselgelt vulgaarne inimväärikust alandav või inimest mõnitava tähendusega või ähvardusi sisaldav

---

⁴⁷ RKTko 3-2-1-17-05, p 28.

⁴⁸ RKTko 3-2-1-159-14; RKTko 3-2-1-24-15; M. Ernits, lk 169.

⁴⁹ RKTko 3-2-1-161-05, p 11; RKTko 3-2-1-67-10, p 21.

hinnang. Väärtushinnang on põhjendamatu, kui hinnang on kujundatud ebaõigete faktide (asjaolude alusel), asjaolusid selgitamata või ilmselgelt meelevaldselt, arvestamata asjaolusid või nende puudumist.⁵⁰ Väärtushinnangu kohasust hinnatakse läbi selle sündsuse ja põhjendatuse ning ka siin lähtutakse nn mõistliku inimese perspektiivist. Väärtushinnangu põhjendatus ei tähenda seejuures mitte millegi tõesuse kindlakstegemist, vaid eelkõige seda, kas väärtushinnangu avaldajal oli mõistlik õigustus teist isikut üldsuse ees halvustada.⁵¹

Väärtushinnangu ebakohasusest lähtuvalt VÕS § 1046 teisest lausest lg-st 2 siiski ei piisa selleks, et tegemist oleks õigusvastase väärtushinnanguga. EIK pole siinkohal pidanud vajalikuks täiendada oma praktikat sellise mõistega nagu ebakohane ja lähtub õigusvastasuse tuvastamisel palju üldisemalt õigushüvede kaalumisest läbi proportsionaalsuse testi. Seetõttu ei ole väljendusvabaduse piirangu lubatavusel määravaks mitte väärtushinnangu ebakohasus vaid hoopiski põhjendused, miks teatud väärtushinnangut tuleb pidada õigusvastaseks.

---

⁵⁰ RKHKo 3-3-1-3-12, p 42.

⁵¹ RKTKo 3-2-1-161-05, p 12.

1.2 Väärtushinnangu õigusvastasus isikute maine kaitsel EIK praktikas

Väljendusvabadust Eestis tuleb sisustada Euroopa kultuuri- ja õigusruumis tunnustatud demokraatiaarusaamade ja -praktika valguses.⁵² EIK praktikas puudub selline õigushüve nagu au ja hea nimi, kuid EIK art 10 võimaldab väljendusvabaduse piiranguid isikute maine kaitsmiseks. T. Sild on avaldanud arvamust, et hoolimata sõnastuslikust erinevusest, mõeldakse mõlemas õiguse allikas ühtesid ja samu õigusi.⁵³ Siinkohal autor üldjoontes nõustub, kuid siiski tuleks olla tähelepanelik au ja hea nime mõiste mitmetähenduslikkuse suhtes Eesti õiguses. Lubatud ja lubamatul väärtushinnangul on keeruline vahet teha. EIK ei pea kõiki väärtushinnanguid art 10 kaitsealasse jäävaks kõneteks ja tuleb eristada põhjuseid, miks on väärtushinnang teatud kontekstis lubatud või keelatud. EIK praktika kohaselt olukorras, kus avaldatu näol pole tegemist faktiväite vaid väärtushinnanguga, võib väärtushinnangu avaldamise piirangu proportsionaalsus sõltuda sellest, kas selle avaldamiseks esineb piisav faktiline baas. Väärtushinnang, kui sellel täielikult puudub toetav faktiline baas, võib olla liigne.⁵⁴ Milline peab olema faktiline baas ja millisel juhul tuleb väärtushinnangu avaldamist proportsionaalsuse kaalutlustel pidada liigseks?

K. Žurakovskaja viidates kaasusele Shabanov ja Tren vs. Venemaa kirjutab, et: „Väärtusotsustuse aluseks peab olema teatav üldine objektiivne faktiline baas, mille põhjal aga võivad eri inimesed teha erinevaid järeldusi ehk väärtusotsustusi. Seega väärtusotsustus ei või olla puhtalt spekulatiivne, väljamõeldislik. Teiseks peab arvamuse või hinnangu väljaütleva lähtuma heast tahtest ja üldisest huvist ning kolmandaks ei tohiks hinnangu vorm kalduda vulgaarsusesse, teadlikku solvamisse ega inimväärikuse alandamisse.“⁵⁵

Eesti õiguskirjanduses väidab E. Liiv, et formaalne solvang on keelatud, täpsustamata siiski mida formaalne solvang tähendab.⁵⁶ Samuti väidab ta, et EIK on kaasuses Shabanov ja Tren vs. Venemaa Handydiside'i kaasuses avatud solvava informatsiooni väljendamise lubatavuse piire mahendanud: „Au ja hea nime kaitse puhul on heaks orientiiriks Euroopa Inimõiguste Kohtu lahend Shabanov ja Tren vs. Venemaa, milles kohus käsitles väärtushinnangu

---

⁵² Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mäliksoo, R. Narits, P. Peuks, P. Vikel. Eesti Vabariigi PS § 45/5.

⁵³ T. Sild, lk 450-454.

⁵⁴ EIKo 27.02.2001, 26958/95, Jerusalem v Austria, p 43.

⁵⁵ K. Žurakovskaja, lk 555.

⁵⁶ E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja -foorumite näitel. - Juridica 2008/VII. Lk 480.

temaatikat ja leidis, et kuigi eri isikud võivad objektiivselt teha erinevaid järeldusi (väärtusotsustusi), ei või väärtusotsustus olla lihtsalt väljamõeldis. Samuti peab selle avaldamisel lähtuma heast tahtest ja üldises huvist ning hinnangutes ei tohi kalduda vulgaarsustesse, teadlikku solvamisse ega inimväärikuse avaldamisse. Geniaalne sõnastus, mis mahendab Handyside'i kaasuses väljaõeldud mõtet solvava informatsiooni lubatavuse kohta ning nõuab konkreetse kaasuses konflikti ületamise võimalikkuse otsustamisel lähtumist inimväärikuse ja vaba eneseteostuse ideest.⁵⁷

1976. aasta Handyside v. The United Kingdom kaasust on väljendusvabadust puudutavas õiguskirjanduses ja kohtulahendites vahest ehk isegi enim pisteliselt tsiteeritud. Siinkohal on oluline ära tuua tsitaat selle kogu mahus: „Kohtu kontrollfunktsioon kohustab seda pöörama äärmiselt suurt tähelepanu printsiipidele, mis loovad demokraatliku ühiskonna. Väljendusvabadus on sellise ühiskonna põhialus, üks põhiline tingimus selle edenemiseks ja iga inimese arenguks. Allutatud artikkel 10 lg-le 2, on see kohaldatav mitte ainult ideedele ja informatsioonile, mida meelsasti vastu võetakse või mida peetakse mitteründavaks või teemal, mis jätab ükskõikseks, vaid ka neile ideedele, mis solvavad, šokeerivad ja häirivad riiki või ükskõik millist sektorit populatsioonist. Sellised on pluralismi, tolerantsuse ja avatud mõtlemise nõuded, ilma milleta ei oleks demokraatlikku ühiskonda.“⁵⁸ Handyside'i kaasuses ei analüüsita solvava väljenduse lubatavuse piire, seega ei ole võimalik ka väita, et solvava väljenduse lubatavuse piire oleks selles kaasuses üldse paika pandud. Eelnimetatud kaasuses ei solvatud ega laimatud ühtegi eraisikut ega ka ühiskonda laiemalt. Kaitstav õigushüve ehk piirangu legitiimne eesmärk art 10 lg 2 mõttes oli selles kaasuses ühiskondlik moraal, mitte isikute maine ja teemaks 12-18 aastastele lastele suunatud seksuaalkasvatus õpikute koolidele lubamine, ning nende õpikute kooskõla kehtiva moraaliga.⁵⁹

Handyside'i kaasuse aktuaalsuse on põhjustanud eelmainitud tsitaat, mis avab põhjuse, miks väljendusvabadus on oluline. Siinkohal tuleb nõustuda õiguskirjanduses K. Žurakovskaja avaldatud väitega, et EIK Handyside'i tsitaadi näol on tegemist Milliliku liberaalse maailmavaate selgitamisega.⁶⁰ K. Žurakovskaja käsitluses on aga Milli väljendusvabadus absoluutselt piiramatu ja ta väidab, et kuna EIK seab väljendusvabadusele piire, siis nende

---

⁵⁷ E. Liiv, lk 478.

⁵⁸ EIKo 07.12.1976, 5493/72, Handyside vs. The United Kingdom. P 49.

⁵⁹ EIKo 07.12.1976, 5493/72, Handyside vs. The United Kingdom.

⁶⁰ K. Žurakovskaja, lk 554.

piiride seadmine ei ole päriselt kooskõlas sellega, mida Mill oma teooriaga taotles.⁶¹ Siinkohal ignoreerib K. Žurakovskaja, et Milli filosoofia lähtub kahju printsiibist, mille kohaselt ainus õigustus teise inimese üle võimu rakendamiseks tsiviliseeritud maailmas on ära hoida kahju tekkimist teistele.⁶² Ka EIK lähtub kahju printsiibist kollisioonide kaalumisel väärtushinnangu avaldamise lubatavust puudutavates küsimustes. EIK avab Handysde'i kaasuses väljendusvabadusega, kaitstava õigushüve sisu.

Väljendusvabadus on eeltingimus selleks, et demokraatia saaks üldse eksisteerida ning oluline ka iga isiku isiklikuks arenguks. Nii on ka K. Žurakovskaja välja toonud, et läbi väljendusvabaduse leitakse tõde ning see on õigete poliitiliste valikute initsiaator ja isiksuse kasvu ja arengu initsiaator.⁶³ EIK avab selles tsitaadis väljendusvabaduse eksisteerimise põhjuse ja nendib, et toimivas demokraatias on paratamatu, et ideed solvavad või šokeerivad. Teisitimõtlemine tundub inimestele paratamatult solvav. Arvestades art 10 lg 2 piirangutega on solvava väljenduse lubatavus demokraatlikule ühiskonnale iseomane. Riigis, kus solvavad ideed on keelatud ei saa olla demokraatiat. EIK annab sellega väga üldise seletuse väljendusvabaduse vajalikkusele ja väljendusvabadusega vältimatult kaasnevale ning ei käsitle solvava väljenduse nn piiripealseid juhtumeid või küsimust sellest, millise väärtushinnangu väljendamine on lubatud.

Eesti õiguskirjanduses väljendusvabadusega kaitstava õigushüve sisu selgitanud R. Maruste sedastades, et PS ja EIÕK: „üldeesmärgiks on demokraatliku elu- ja riigikorralduse kindlustamine, õiguste ja vabaduste kaitse. Seega nii põhiseaduse kui ka konventsiooni norme tuleb tõlgendada demokraatia võtmes. Sisuline ja tõhus demokraatia on mõeldamatu ilma sõnavabaduseta.“⁶⁴

E. Liivi väljendatud nn *geniaalset sõnastust* kaasuses Shabanov ja Tren vs Venemaa⁶⁵ ei esine. Kaasuses Shabanov ja Tren vs. Venemaa oli kaitstavaks õigushüveks küll eraisiku maine ning analüüsitakse muuhulgas ka seda, kas Shabanov ja Tren lähtusid heast tahtest ja avalikust ehk üldisest huvist, kuid väärtushinnangute esitamise lubatavust selles kaasuses ei analüüsitud. Viidatud lahendist ei ole võimalik leida ega mingilgi viisil ka tõlgendada, et

---

⁶¹ K. Žurakovskaja, lk 555.

⁶² J. S. Mill. Vabadusest. EKSA 2018. Lk 15.

⁶³ K. Žurakovskaja, lk 554.

⁶⁴ R. Maruste, lk 2.

⁶⁵ EIKo 14.12.2006, 5433/02, Shabanov and Tren v. Russia.

kohus oleks avaldanud väärtushinnangu või faktiväite kohta, et: „ei tohi kalduda vulgaarsustesse, teadlikku solvamisest ega inimväärikuse alandamisse.“

Väide, et väärtushinnanguga ei tohi kalduda vulgaarsusesse, teadlikku solvamisest ega inimväärikuse alandamisse pärineb R. Marustelt ja on viimase loominguline kokkuvõte EIK kaasustest, milles ta üritab eelnenud väidete tasakaalustamiseks piiritleda, milline väärtushinnang on EIÕK ja PS kontekstis lubamatu. Siinjuures on oluline, et ta arutleb vale faktiväidetel põhinevate väärtushinnangute lubatavuse üle ning leiab, et kui ajakirjaniku väärtushinnang on rajatud **vale** faktiväitele, siis ei tohi kalduda vulgaarsusesse, teadlikku solvamisest ja inimväärikuse alandamisse. Viimase järelduseni jõuab ta aga selle tõttu, et kohus võib sellises situatsioonis põhiõigusi omavahel kaaludes jõuda kergemini järeldusele, et tegemist oli õigusvastase väljendusega.⁶⁶

Ühest küljest tuleb tunnustada R. Maruste katset väärtushinnangute esitamise lubatavust piiritleda, kuid EIK lahendites esitatakse absoluute väga harva ja seetõttu on ka keeruline ühte lõiku sõnastada, millised on väärtushinnangu lubatavuse piirid. Kohus on äärmiselt ettevaatlik oma sõnastuses ja öeldut on enamasti keeruline rakendada laiemale kontekstile kui konkreetne kaasus. Ka EIK otsus, millele R. Maruste oma järelduses viitab, ei sisalda endas otseselt keeldu kalduda vulgaarsusesse või teadlikku solvamisest, vaid ainult sedastatakse, et ajakirjanik, kuigi rajas väärtushinnangu valedetele faktidele ei väljendanud ennast ülemäära ründavalt. Kaasuses ka selgitatakse, et ajakirjanikelt ei saa oodata täielikku objektiivsust ja neil on lubatud teatud määral liialdada või provotseerida.⁶⁷ Autor siiski nõustub R. Marustega, et kui väärtushinnang on rajatud vale faktiväitele, siis võib kaldumine vulgaarsusesse ja teadlikku solvamisest kaasa tuua legitiimse kahju nõude. Tavaliselt kasutab EIK väärtushinnanguid kirjeldades sõnu nagu võib sõltuda, võib osutada, võib olla jne. K. Žurakovskaja, ja E. Liiv esitavad aga R. Maruste EIK lahendite kohta öeldu kokkuvõtet, kui EIK öeldut ja lisaks ka kui absoluuti ning jätavad välja R. Maruste öeldu konteksti. Kui peatüki alguses mainitud EIK lahendi Jerusalemi v. Austria sõnastusest lähtuda, siis isegi faktiline baas on midagi, mis ei pea alati väärtushinnangu alusena eksisteerima, seega on kaheldav ka väide, et väärtushinnang ei või olla lihtsalt väljamõeldis. Autor siiski nõustub, et inimväärikuse alandamist EIK ei tolereeri ja viimast võib üsna julgelt absoluudina esitada.

---

⁶⁶ R. Maruste, p 4. Viimast mõtet kordab Maruste ka siin: Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mäliksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi PS §45/p13.

⁶⁷ EIKo 02.10.2012, 5126/05, Yordanova and Toshev v. Bulgaria, p 52.

Samuti on EIK tunnustanud väärtushinnangu legitimeeriva alusena lähtumist heast tahtest ja avalikust huvist. Siinkohal tuleb aga viimased sisustada.

Avalik huvi on määratlemata õigusemõiste.⁶⁸ Väljendusvabaduse kontekstis on üsnagi keeruline tuvastada, mis jääb välja avaliku huvi sfäärist, sest demokraatlikus ühiskonnas on avalikes huvides pea kõigi argielu probleemide lahendamine. EIK on oma praktikas pidanud rõhutama, et ei ole võimalik vahet teha poliitilisel arutelul ja arutelul teiste avaliku elu küsimuste üle. Selline vahetegu ei võta arvesse, et art 10 piirangud on võimalikud vaid selle lõikes 2 toodud alustel.⁶⁹ EIK on sedastanud, et EIÕK art 10 eesmärk on ära hoida külmutavat efekti väljendusvabadusele.⁷⁰ Avalikes huvides on ka see, et isik, kellele on probleem saaks seda väljendada isegi, kui ta väljendab ennast halvasti ja oskamatult ning tal ei ole õigus. Läbi väärtushinnangute avaldamise saavad isikud areneda ja arutelud väärtuste üle viivad edasi ühiskonda. Vaid nii saab realiseeruda Handisyde'i tsitaadis väljendatud demokraatia põhimõte.

Lähtumine heast tahtest ja avalikust huvist ei tähenda, et isikute kohta ei võikas avaldada solvavaid väärtushinnanguid. EIK on isiku mainet kahjustavate faktiväidete avaldamise kontekstis heatahtlikkuse samastanud tavaliste ajakirjanduslike kohustuste järgmisega faktide kontrollimisel. Viimast saab hinnata selle järgi, mida tõsisem süüdistus, seda rohkem peaks ajakirjanik uurima ja seda kindlam peaks ka süüdistuse faktiline alus olema.⁷¹ EIK on sedastanud, et soov vältida isikute maine kahjustamist ei ole sobitav pressiga edasi anda informatsiooni toimuvate sündmuste, arvamuste ja ideede kohta.⁷²

EIK praktikas leidub mitmeid kaasuseid, milles on leitud, et ka väärtushinnangu avaldamisel ilmselgelt solvav keelekasutus, mida oleks võinud väljendada pehmemalt on EIÕK art 10 kaitsealas ja andnud õiguse solvava väärtushinnangu avaldajale. Samuti pole keelatud kaldumine vulgaarsusesse või teadlik solvamine.

1997. aastal jõustunud EIK otsuses *Oberschlick vs. Austria* leidis EIK, et ajakirjanik *Oberschlick*, kes nimetas poliitik *Haiderit* ajaleheartiklis idioodiks, oli küll solvanud *Haiderit*, kuid tegemist oli artikkel 10 kaitsealas oleva solvanguga. Sarnaselt Eestis varasemalt

---

⁶⁸ K. Kekkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusemõiste. – *Juridica* 2005/III. Lk 187.

⁶⁹ EIKo 25.06.1992, 13778/88, *Thoreir Thorgeirson v. Iceland*, p 64.

⁷⁰ EIKo 15.02.2005, 68416/01, *Steel and Morris v. The United Kingdom*, p 95.

⁷¹ EIKo 16.03.2017, 58493/13 *Olafsson v. Iceland*, p 53.

⁷² EIKo 16.03.2017, 58493/13 *Olafsson v. Iceland*, p 56.

kehtinud KrK § 130-ga oli Austria Kriminaalkoodeksi § 115 kohaselt keelatud solvamine. Austria kriminaalkohus leidis, et sõna idioot (saksa keeles *trottel*), on solvang ja seda ei saa kunagi kasutada ühelgi juhul objektiivse kriitika tegemiseks. EIK sellega ei nõustunud.

Oberschlick mõisteti süüdi Haideri maine kahjustamise eest, sest avaldas tema kõne ajalehes Forum, koos solvava kommentaariga. Austria poliitik ja erakonna juht Haider pidas kõne, milles ülistas II maailmasõja sõdurite generatsiooni rolli tänapäevase demokraatliku ühiskonna loomisel. Ta avaldas arvamust, et tollal võitlesid kõik sõdurid rahu ja vabaduse eest ja inimesed ei tohiks teha vahet heade ja halbade sõdurite vahel. Haider kritiseeris Austria kirjanikku, kes tema arvates oli alavääristanud kõiki neid, kes said II maailmasõjas surma ja jätkas järgmiselt: „Daamid ja härrad, arvamusvabadust võetakse demokraatias iseenesestmõistetavana, kuid see saavutab oma piirid, kui inimesed hakkavad väitma, et nad poleks hingelist vabadust kunagi saanud, kui teised ei oleks oma eluga riskinud, et nad saaksid täna elada demokraatias ja vabaduses.“

Oberschlicki kommentaar oli pealkirjastatud kui: „Idioot, mitte nats.“

„Jörg Haideri kohta ütlen esiteks, et kuigi ta ei ole nats, siis teiseks on ta ikkagi idioot. Seda väidet põhjendan ma järgmiselt (...) täielikult veenis mind, et Jörg Haideri natsiks nimetamine on talle eelis. Seetõttu ma palun oma sõpru andestada mulle, et hoidun teda selliselt kirjeldamast sell samal põhjusel...

Kuna Haider keeldub meile andmast õigust poliitilisele vabadusele ja spirituaalsele arvamusvabadusele, kes me tema silmis ei omanud legitimeerivat head õnne riskida oma eluga au univormis III Reichi Hitlerliku vabaduse eest sõdida vallutussõdu ja peale suruda viimset lahendust, ning kuna ta sellega keeldub lubamast vabadust ka iseendale koos suurema osa austerlastega, siis minu silmis on ta idioot.“⁷³

Austria kohus leidis, et sõna idioot on solvang, seda saab kasutada vaid halvustamiseks ja seetõttu ei saa seda kunagi kasutada objektiivse kriitika tegemiseks. Viimast põhjendas kohus järgmiselt: „Arvamusvabadus ei tohi aga viia solvanguteni, mis asendavad argumendid poliitilises debatis. Solvangud, mustamine ja ründav keelekasutus ei saa konventsiooni kohaselt omada üldist, piiramatut kaitset, kuna selline keelekasutus ei panusta positiivselt

---

⁷³ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, 8 ja 9.

ühiskonna poliitilisse arengusse. Selline keelekasutus soodustab vasturünnakut ja demokraatlik ühiskond ei saa tolereerida sellist eskalatsiooni.“⁷⁴

EIK seevastu leidis, et sõna idioot keelamine ei olnud demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja seeläbi tuvastas art 10 rikkumise. EIK selgitas, et art 10 kaitsealas ei ole vaid avaldatud ideed ja informatsioon vaid ka vorm, milles need edastatakse.⁷⁵ EIK selgitas, et aktsepteeritava kriitika piirid on poliitiku puhul, kes tegutseb avaliku elu sfääris laiemad, kui eraisiku puhul. Poliitik vältimatult ja teadlikult avab ennast – oma sõnade ja tegudega avalikkuse ja ajakirjanike pingsale järelevalvele ja seetõttu peab ta ka näitama üles suuremat tolerantsust, eriti aga siis, kui ta ise esitab argumente. Ka poliitikul on kindlasti õigus reputatsiooni kaitsele, isegi väljaspool privaatsfääri, kuid õigust reputatsiooni kaitsele tuleb kaaluda vastukaaluna avatud poliitilise diskussioonile. Sealjuures sõnavabadust piiravaid erandeid tuleb subsumeerida kitsendavalt.⁷⁶

EIK sedastas, et kuigi sõna idioot on kahtlemata poleemiline, ei olnud siiski tegemist teenimatu isikliku rünnakuga, kuna autor esitas sellele objektiivselt mõistetava selgituse, arvestades Haideri enda seisukoha provokatiivsust. Sellisena oli tegemist osana poliitilisest diskussioonist, mis oli provotseeritud Haideri enda kõnest ja milles Oberschlick avaldas arvamust, millele ei olnud võimalik omistada tõeväärtust. Selline arvamus ilma igasuguse faktilise aluseta võib olla ülemäärane, kuid arvestades eelnimetatud asjaolusid ei olnud see nii antud juhul.⁷⁷ Sõna idioot ei olnud ebaproportsionaalne pahameelega, mida Haider teadlikult provotseeris.⁷⁸ Seega siinkohal oli solvava väärtushinnangu avaldamiseks piisavaks faktiliseks baasiks see, et Haider ise esitas avalikult väiteid, mis olid provokatiivsed ja võimelised tekitama pahameelt.

Solvavate väärtushinnangute esitamine pole lubatud vaid poliitikute ja avaliku elu tegelaste suhtes. EIK on pidanud õiguspäraseks politseinike kohta solvavate väärtushinnangute „metsikud elajad univormis“ esitamist meedias. Väljendit kasutati, poleemilistes artiklites politsei vägivallast, milledes kutsuti poliitikuid üles looma eriorganit kuulujuttude uurimiseks. Ajakirjanik mõisteti kriminaalkorras süüdi politseinike maine kahjustamise eest. Kahju kannatajateks olid Reykjavíki politseinikud üldiselt. Islandi valitsus lähtus vastuväites EIK-le

---

⁷⁴ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, p 28.

⁷⁵ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, p 34.

⁷⁶ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, p 29.

⁷⁷ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, p 33.

⁷⁸ EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria, p 34

muuhulgas sellest, et väärtushinnangute avaldaja peab lähtuma heast tahtest.⁷⁹ EIK leidis, et artiklid sisaldasid solvavat sõnastust, kuid arvestades nende eesmärki ja mõju, mida nendega kavandati ei saanud kasutatud kõnepruuki pidada ülemääraseks. Kohus leidis, et süüdimõistmine ja karistus olid võimelised heidutama avatud diskussiooni avalikes huvides ja tegemist oli piiranguga, mis ei olnud vajalik ühiskonnas seega ei olnud proportsionaalne⁸⁰

EIK pidas kuulujutte väärtushinnangute avaldamiseks piisavaks faktiliseks aluseks, sest ajakirjanik kõigest raporteeris, mida ta oli kuulnud ja artiklid, milles solvavad väljendid esinesid väljendasid tõsist avalikku muret. Pressil on õigusriigis esmane roll ja kuigi press ei tohi üles astuda piirangutest, mis on seatud teiste inimeste reputatsiooni kaitseks, siis on pressil kohustus levitada informatsiooni ja ideid avalikes huvides. Teisiti ei ole pressil võimalik täita „avaliku valvekoera“ rolli.⁸¹ EIK leidis, et ajakirjaniku eesmärgiks ei olnud politseinike maine kahjustamine, seega ei saanud väita, et ajakirjanik oleks end väljendatud pahatahtlikult.⁸² Heas tahtes väljendatut seostas EIK siinkohal pigem siira sooviga tõstatada probleemi, kui vältida solvanguid või maine kahjustamist. Solvang lähtub heast tahtest, kui selle eesmärgiks on emotsionaalselt kritiseerida kellegi sisukohti, öeldut või tegevust. Solvang on pahatahtlik, kui tegelikuks eesmärgiks ei ole siiras emotsionaalne teemakohane eneseväljendus vaid öel soov teist inimest alavääristada. Seega õigusvastasuse kontekstis on oluline, milline emotsionaalne soov on vaidluses domineeriv.

Õigusvastast solvavat väärtushinnangut aitab siinkohal piiritleda ka EIK otsus Grebneva and Alisimick v. Russia, milles EIK sedastab: „Mis puudutab, väljenduse vormi, siis kohus on varasemalt sedastanud, et solvav kõnepruuk võib jääda väljendusvabaduse kaitse alt välja, kui see taandub tahtlikule alandamisele, näiteks kui ründaja avalduse ainus eesmärk on solvata. /.../ aga vulgaarsete fraaside kasutamine iseenesest ei ole otsustav solvava eneseväljenduse hindamisel, kuna viimane võib kanda lihtsalt stilistilist eesmärki. Stiil, kui väljenduse vorm on osa kommunikatsioonist ning on sellisena kaitstud koos öeldu sisuga.“⁸³

Solvav väärtushinnang võib esineda ka kunstis ja kunstis väljendatut tuleb pidada arvamuseavalduseks, millele laieneb EIÕK art 10 kaitse. EIK on pidanud lubatavaks äärmiselt provokatiivset kunsti, mis mõistliku inimese perspektiivist on kujutatavale

⁷⁹ EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v Iceland, p 61 c.

⁸⁰ EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, p 67, 68, 69.

⁸¹ EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, p 63.

⁸² EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, p 65, 66.

⁸³ EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia, p 52.

ilmselgelt solvav ja sealjuures ka vulgaarne. Kunstnik Otto Mühl kujutas näitusel, pealkirjaga „Sajand kunstilist vabadust“, poliitikuid ja avaliku elu tegelasi seahulgas Maria Theresat ja rahvussamblee liiget, endist Austria Vabaduse Partei peasekretäri Meischbergerit, alasti seksuaalsetes poosides maalil pealkirjaga „Apokalüpsis“. Isikute kehad olid maalitud ja pead olid tehtud kollaažina ajalehe väljavõtetest. Näitus oli avatud Viini visuaalse kunstnike liidu haru ühenduse poolt. Tegemist oli sõltumatu galeriaga, mis oli täielikult pühendatud kaasaegsele kunstile. Galerii põhieesmärgiks oli esitleda kaasaegseid arenguid Austrias ja ülemaailmses kunstis ja propageerida avatust ja eksperimenteerimist. Näitus oli avatud avalikkusele ja sissepääs oli tasuline.

EIK subsumeerib PS mõistes kunstivabaduse väljendusvabaduse alla, sest EIÕK-s puudub säte, mis eraldiseisvana kaitseks kunstivabadust. Samuti ei saa teha vahet kunstil ja arvamuseavaldusel, sest need on üks ja seesama. Austria põhiseaduse kohaselt on kunstivabadus tagatud, sarnaselt Eesti PS-le, eraldiseisva sättena. Austria kohus leidis, et art 10 tagab kaitse vaid neile kunstnikele, kes oma teostega tahaksid panustada avalikku arutellu ja leidis, et vaieldav kunstiteos ei saanud olla arvamuseavaldus, millega panustatakse sellisesse arutellu. Siinkohal selgitas EIK, et: „need, kes loovad, esinevad, jagavad või esitlevad kunstiteoseid panustavad ideede ja arvamuste vahetusse, mis omakorda on esmatähtis demokraatliku ühiskonna toimimiseks. Sellest tuleneb ka riigi kohustus mitte sekkuda põhjendamatult nende väljendusvabadusse.“⁸⁴

Meischbergeri arvates oli maal solvav ja kujutas teda, eraeluliselt, kui lõtvade elukommetega inimest. EIK aga leidis, et kuna vaidlusalusel maalil olid fotona esitatud vaid inimeste näod ja kehad maalitud ebarealistlikul, rõhutatud moel, siis oli tegemist satiiriga ja eesmärk ei olnud esitada faktiväiteid. EIK märkis, et ka kõikide Austria siseriiklike kohtute ühine veendumus oli, et maali eesmärk ei olnud tegelikkuse esitamine läbi visuaali. Maaliga ei tahetud viidata, et Meischbergeri oleks lõdvad elukombed vaid oli pigem seotud Meischbergeri avaliku seisundiga poliitikuna. EIK sedastas, et selles positsioonis peab Meischberger üles näitama suuremat tolerantsust kriitika suhtes ja selline kujutamine subsumeerub kujutatavate isikute karikatuurina, milles oli kasutatud satiirilisi elemente. Satiir on kunstilise eneseväljenduse ja sotsiaalse kommentaari viis, mis oma sisemiste omadustega liialdamise ja tegelikkuse moonutamise kaudu loomulikult ja sihilikult provotseerib ja ärritab. Seepärast igasugune

---

⁸⁴ EIKo 25.01.2007, 68354/01, Vereinigung Bildener Künstler v. Austria.

sekkumine kunstniku õigusesse ennast selliselt väljendada peab olema erilise hoolega kontrollitud. EIK lisas, et kuna mitmed Austria Vabaduse Partei poliitikuid olid olnud kunstniku tööde suhtes kriitilised, siis ei olnud ebamõistlik maali tõlgendada ka, kui kunstniku vastust nende kriitikale.⁸⁵ Otsus on üsna poleemiline, sest seitsmest kohtunikust vaid neli leidsid, et maali eksponeerimise keelamise näol oli tegemist EIÕK art 10 rikkumisega.

Eelnevast lähtudes ei saa pidada õigeks E. Liivi ja K. Žurakovskaja väiteid, et väärtushinnangute väljendamisel ei ole lubatud kaldumine vulgaarsusesse ja teadlik solvamine. Kirjeldatud EIK lahendid ei jäta vaidlusmomenti selles, et teadlik solvamine nii verbaalselt, kui ka visuaalselt on legitiimne ning siinjuures võib kalduda vulgaarsusesse. Sõnad idioot ja metsikud elajad univormis on kahtlemata solvavad väärtushinnangud ning selliseid väljendeid ei esitatud teadmatusel. Maal, mis kujutas poliitikut teiste poliitikutega ja avaliku elu tegelastega grupiseksis oli aga kahtlemata ka vulgaarne. Oluline on väärtushinnangu avaldaja eesmärk st. tema lähtumine heast tahtest ning solvav väljendusvorm ei ole keelatud. Solvav väljendusvorm on EIÕK art10 kaitsealas. Kaaluda tuleb solvaja siirust väärtushinnangu avaldamisel ja vaidlusaluse probleemi olulisust nii solvajale kui ka avalikkusele, mõlemad on solvaja hea tahte indikaatoriks ja tähistavadki nn väärtushinnangu faktilist baasi. Heas tahtes avaldatud väärtushinnang ei tähenda, et väärtushinnang ei tohi olla vulgaarses vormis või, et solvava väärtushinnangu avaldajal peaks puuduma teadlikkus väärtushinnangu solvavast iseloomust. Lubatud on ka satiir, mis on sotsiaalse kommentaari viis ja seetõttu ei saa seda pidada pahatahtlikuks teise isiku alandamisele suunatud solvanguks. Väärtushinnangud, mille ainus eesmärk on teise isiku alandamine on pahatahtlikud väärtushinnangud. Neid võib tõlgendada, kui inimväärikuse alandamist ja need ei ole legitiimsed. Siinkohal peab kohus kaaluma, mis on solvaja domineeriv eesmärk.

---

⁸⁵ EIKo 25.01.2007, 68354/01, Vereinigung Bildener Künstler v. Austria, p 8, 33, 34.

1.3 Väärtushinnangu avaldamise lubatavus eraisiku suhtes

M. Männiko on sedastanud, et avaliku huvi puudumisel eraisiku tegevuse suhtes, tuleb arvesse võtta isiku soovi enda avalikkusele eksponeerimisel ja seetõttu ei või avaldada isiku kohta informatsiooni ja isiku kujutist ilma tema nõusolekuta.⁸⁶ Seega hoolimata sellest, et EIK on lubatuks tunnistanud sõnad „idioot“, „metsikud elajad univormis“ ning pidanud õiguspäraseks poliitiku kujutamist grupiseksi osalisena teiste tuntud avaliku elu tegelastega, võib esineda ka olukordi, kus tuleb pidada õigusvastaseks isegi positiivsete väärtushinnangute avaldamist isiku kohta. Ükskõik millise info avaldamine eraisiku kohta on alati ja igal juhul keelatud, siis kui selline avaldamine rikub isiku eraelu puutumatust EIÕK art 8 mõttes. Artikkel 8 kohaselt on igaühel õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust. EIÕK art10 lg 2 võimaldab väljendusvabadust piirata kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks. Käesolevas töös, selle mahu tõttu, ei analüüsita isikute õigust eraelule art 8 mõttes ja sellest tulenevaid väljendusvabaduse piiranguid. Küll aga vajab avamist, mis tähendab, et EIK on maine ehk reputatsiooni tunnustanud artikliga 8 kaitstava eraelu üheks komponendiks ning milliseid väljendusvabaduse piiranguid väärtushinnangu avaldamisel viimane legitimeerib.⁸⁷

Eraelu kaitse ja au ja hea nime seotus ning teisalt eristamise vajadus on tekitanud probleeme ka tsiviilkohtu praktikas. 2014. aastal, on Riigikohus ette heitnud alama astme kohtutele hageja hüvitisenõude õigusliku aluse kvalifitseerimata jätmist. Nõude kvalifitseerimine on TsMS § 436 lg 7 ja § 438 lg 1 kohaselt kohtu ülesanne sõltumata poolte väidetest. Nii on tänapäeval võimalik esitada hagi, näiteks avaldatud telesaate puhul, nii eraelupuutumatuse rikkumise st isiku nime ja kujutise õigustamata kasutamise tõttu VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p7 ning isikuandmete kaitse seaduse (edaspidi IKS) sätete järgi, kui ka VÕS § 1046 kohaselt ebakohase väärtushinnanguga au teotamise tõttu. Sisuliselt oli tegemist kohtutepoolse PS õigushüvede, eraelu puutumatuse PS § 26 ja au ja hea nime PS § 17 eristamata jätmisega, sest erinevad kvalifikatsioonid põhinevad erinevatel õigushüvedel. Riigikohus selgitas järgmiselt: „Hageja nõuded saab kvalifitseerida mõlema eelnimetatud õigusliku aluse järgi. Sellisel juhul peab kohus välja selgitama, kas hageja soovib tugineda oma nõude mõlemale õiguslikule alusele või ta valib neist välja ühe, ning kas ta esimesel

---

⁸⁶ M. Männiko. Õigus privaatsusele ja andmekaitse. Tallinn: Juura 2011. Lk 104.

⁸⁷ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mälksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi PS § 17/5.

juhul taotleb kohtult nõuete hindamist järjekorras või jätab kohtu valida, missugust nõude õiguslikku alust esimesena kontrollida. /---/

Kohtuotsusest lähtuvalt on maakohus hinnanud väidetavat hageja nime ja kujutise õigustamatut kasutamist, tuginedes VÕS §-le 1046. Ringkonnakohus on maakohtu põhjendustega nõustunud, põhjendades oma järeldust, et IKS § 11 lg 2 järgi oli hageja isikuandmete avaldamine õiguspärane. Kohtute selline hageja nõude analüüs ei vasta materiaaõigusest tulenevatele nõuetele, sest pole selgelt aru saada, missugust õiguslikku kvalifikatsiooni kohtud kohaldasid.⁸⁸

Siinkohal ilmneb ka erinevus EIÕK ja PS vahel. Kui PS tunnustab eraldiseisva õigushüvena nii PS § 17 au ja head nime, kui ka PS § 26 eraelupuutumatust, siis EIÕK-s puudub säte, mis tunnustaks isikute au ja head nime ehk reputatsiooni eraldisesiva õigushüvena. R. Alexy on siinkohal pidanud PS § 17 üleliigseks, sest sätte tegelik koht on sõnavabaduse piiriklauslis, kus leidubki veelkord väljend au ja hea nimi.⁸⁹Kuid PS §-le 17 on omistatav siiski teatav funktsioon, nimelt isikutel ei ole võimalik hageda EIK-sse, kui riik jätab nende suhtes täitmata positiivse kohustuse kaitsta nende reputatsiooni. Vaid teatud juhtudel on seda siiski võimalik art 8 alusel teha. EIK on siinkohal sedastanud, et tuleb eristada isiku vääriskust ja reputatsiooni. Isiku vääriskust puudutavad õigused langevad art 8 alla ja ei ole seotud isiku välise hindamisega. Isiku reputatsioon võib saada kahjustatud, st. ta võib kaotada ühiskonna positiivse hinnangu, kuid mitte oma vääriskust, mis on võõrandamatu. EIK praktikas on reputatsiooni peetud iseseisvaks õiguseks vaid sporaadiliselt ja enamasti siis, kui faktilised süüdistused on sellist ründavat laadi, et nende avaldamine omas vältimatut ja otsest mõju hageja eraelule.⁹⁰ Eelnevast lähtudes on EIK-le on etteheidetud järjepidevuse puudumist art 10 lg 2 isikute reputatsiooni sidumisel art 8 eraelupuutumatusega. On avaldatud arvamust, et selline lähenemine seab pooled ebavõrdsesse olukorda, sest kohtu otsus võib sõltuda sellest, kas haigetakse väljendusvabaduse kaitseks või eraelu kaitseks.⁹¹

Andmata hinnangut eelnevale probleemile on siiski oluline, et art 8 on art 10 lg 2 isikute maine kontekstis asjakohane vaid juhtudel, kui kaasuse asjaoludest ilmneb, vältimatu ja

---

⁸⁸ RKTko 3-2-1-159-14, p 12.

⁸⁹ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001/Eri. 4.2.2.1 (4).

⁹⁰ EIKo 28.04.2009, 39311/05, Karakò v. Hungary, p 22, 23, 24.

⁹¹ S. Smet. Freedom of Expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict. American University International Law Review 2011, 26 (1) Lk 196.

otsene mõju isikute eraelule.⁹² Seetõttu ka väljendusvabaduse piirangu proportsionaalsuse hindamisel väärtushinnangu avaldamisel, mis on sätestatud isiku maine kaitseks, hindab EIK, kas viimane omab vältimatut ja otsest mõju isiku eraelule. Kohati on keeruline tuvastada, millal väärtushinnangu avaldamisel selline mõju esineb ehk millal tuleb isikute reputatsiooni kaitse siduda art 8 kaitse vajadusega. Probleem tekib eelkõige siis, kui isik oma tegevusega ise provotseerib oma eraelule avalikkuse tähelepanu.

EIK on mitmel korral sedastanud, et eraisiku suhtes lubatava kriitika piirid on kitsamad, kui poliitiku või valitsuse puhul.⁹³ EIK on siiski ka sedastanud, et aktsepteeritava kriitika piirid on poliitiku puhul laiemad, kui eraisiku puhul, kuid ka eraisikutel on teatavatel juhtudel laiem talumiskohustus: „Kohus meenutab, et aktsepteeritava kriitika piirid on poliitikute puhul, kes tegutsevad avaliku elu sfääris laiemad, kui eraisikute puhul, sest poliitikud vältimatult ja teadlikult seavad oma sõnad ja teod nii ajakirjanike, kui ka avalikkuse pingsa jälgimise alla. Poliitikud peavad ette näitama suuremat tolerantsust, eriti kui nad ise võtavad avalikult sõna.

Siiski ka eraisikud ja ühendused avavad ennast avalikkuse jälgimisele, kui nad sisenevad avalikku debatti.“⁹⁴ Kui eraisikud ise sisenevad avalikku ellu, siis avavad nad ennast avalikkuse järelevalvele ja peavad üles näitama suuremat tolerantsust kriitikale.⁹⁵ EIK on ka konkreetselt kinnitanud, et art 8 ei ole kohaldatav, kui isik ise avaldab arvamust.⁹⁶ Samuti on EIK nentinud, et poliitiline debatt muutubki tihti isiklikuks. See on poliitika ja ideede vaba vahetusega kaasnev risk, mis on demokraatliku ühiskonna garantiiks.⁹⁷

Siinkohal vajab esiletoomist Eesti kohtupraktikas arvatavasti kõige kuulsam ja autori arvates kõige problemaatilisem väärtushinnangu avaldamist puudutav Riigikohtu otsus nn „Rongaema kaasuses“.⁹⁸ Siin leidis kohus, et ajaleheartiklis küsimuse vormis esitatud sõnad „rongaema“ ja „abielulõhkuja“ olid õigusvastased väärtushinnangud, hoolimata sellest, et viimased olid esitatud elulooraamatu kommentaaridena.

---

⁹² EIKo 28.04.2009, 39311/05, Karakò v. Hungary, p 22, 23,24.

⁹³ EIKo 23.04.1992, 11798/85, Castells v. Spain, p 46; EIKo 09.06.1998, 41/1997/825/1031, Incal v. Turkey, p 54.

⁹⁴ EIKo 27.02.2001, 26958/95, Jerusalem v. Austria, p 38.

⁹⁵ EIKo 27.02.2001, 26958/95, Jerusalem v. Austria, p 75, 83.

⁹⁶ EIKo 08.07.1986, 9815/82, Lingens v. Austria, p 38.

⁹⁷ EIKo 28.05.2000, 37698/97, Lopes Gomes da Silva v. Portugal, 34.

⁹⁸ RKTko 3-1-1-80-97.

Solvav küsimus esitati ajalehe vahendusel ajakirjanik Enno Tammeri poolt Vilja Laanaru eraelu kohta Ülo Russakule, kes oli viimase elulooraamatu variautor. Ajaleheartikkel, milles küsimus esitati oli ajendatud Ü. Russaku vastulausest V. Laanaru väitele, et ta oli Eesti Päevalehes ilmuma hakkava loo „Vilja Laanaru-mul on vaid üks elu“. kaasautor, mitte intervjuueeritav.⁹⁹ Mälestuste kirjapaneku käigus tekkisid Ü. Russaku ja V. Laanaru vahel lahkkelid seoses mälestuste avaldamise ja nende autorsusega. V. Laanaru esitas Tallinna Linnakohtusse tsiviilhagi, et kaitsta oma autoriõigusi nimetatud käsikirjale. 29.03.1996 andis linnakohus määruse, millega keelas Ü. Russakul avaldada käsikirja enne, kui pole lahendatud käsikirja autorsuse küsimus. Kohtumääruse järel 1996. aasta aprillis otsustas Ü. Russak kogutud materjali avaldada teistsuguses vormis – informatsioonina, mille V. Laanaru oli talle nende koostöö käigus edastanud ja andis raamatu asemel välja Eesti Päevalehes intervjuude sarja pealkirjaga „Vilja Laanaru-mul on vaid üks elu“. Samal aastal, hiljem, avaldas ka V. Laanaru ise oma mälestused.¹⁰⁰

E. Tammer mõisteti nende väljendite kasutamise eest kriminaalkorras süüdi tänaseks kehtivuse kaotanud KrK § 130 alusel, mille kohaselt teise isiku au ja väärkuse alandamise eest ebasüüdsas vormis karistati rahatrahvi või arestiga. Riigikohtunik R. Marsuste ei nõustunud eelnimetatud otsuses väljendite õigusvastaseks pidamisega ning viitas oma eriarvamuses EIK otsusele Austria v. Oberschlick ja selles lubatuks tunnistatud sõnale „idioot“.¹⁰¹ Tammer kaebas süüdimõistva otsuse edasi EIK-sse, kuid EIK siiski, Maruste seisukohta ei kinnitanud. EIK leidis, et art 10 rikkumist ei toimunud. EIK otsuse kohaselt ei olnud E. Tammeri süüdimõistmine ja karistus ebaoproportsionaalsed taotletava õigustatud eesmärgiga ning siseriiklike kohtute esile toodud põhjendused olid piisavad ja asjakohased, et sellist sekkumist õigustada. Kohus leidis, et Tammeri väljendusvabadusse sekkumist võib pidada demokraatlikus ühiskonnas vajalikuks, et kaitsta kaasinimeste reputatsiooni või õigusi konventsiooni artikli 10 lg 2 tähenduses.¹⁰² EIK põhjenduste kohaselt oli E. Tammeri süüdimõistmist legitimeerivaks õigushüveks V. Laanaru eraelu kaitse vajadus EIÕK artikkel 8 mõttes ning tema reputatsioon. Siinkohal siduski EIÕK art 10 lg 2 piirangu alused art 8-ga. EIK kohaselt oli E. Tammeri süüdimõistmine õigustatud V. Laanaru eraelu puutumatuse

---

⁹⁹ E. Tammer. Ülo Russak eitab vargust. Postimees. 03.04.1996.

¹⁰⁰ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 18 ja 19; V. Laanaru. Valguses ja varjus 1995. Tallinn 1996.

¹⁰¹ RKÜKo 3-1-2-1-98, R. Maruste eriarvamus.

¹⁰² EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 70.

kaitsmise eesmärgil, ning negatiivse solvava väärtushinnangu avaldamine omas küll tähtsust, kuid ei olnud otsustav E. Tammeri süüdimõistmise legitiimseks tunnistamisel. EIK ei kaldunud kõrvale senisest praktikast, milles solvangud on lubatud, vaid tunnistas isiku õigust, mitte olla solvatud avalikkuses avalikku huvi mitte puudutavates eraelulistes küsimustes.

Väliskirjanduses on viimase otsuse osas EIK-le ette heidetud, et kohus ei teinud kindlaks, kas V. Laanaru oli eraisik või avaliku elu tegelane.¹⁰³ EIK on oma praktikas eristanud poliitikuid, avaliku elu tegelasi, avalikke teenistujaid ja eraisikuid. Siinkohal on siiski vähem tähtis neid isikuid piiritleda, kuivõrd hinnata põhjuseid, miks ja mis tingimustel on antud isikuid lubatud karmimalt kritiseerida. Autor nõustub, et kohus on siinkohal üsna umbmäärane, kuid leiab, et sellisel eristamisele liigse tähelepanu pööramine juhib tähelepanu kõrvale, tegelikelt põhjustelt, miks isikute suhtes on teatud juhtudel negatiivsed väärtushinnangud õigusvastased. Eesti Riigikohtu otsuse ja EIK põhjendusi analüüsides on siiski järeldatav, et V. Laanaru tunnistati pigem eraisikuks.

Ü. Russaku väitel rääkis V. Laanaru viimasele ise oma suhtest abielus oleva E. Savisaarega ning oli küsinud endalt, kas ta on lõhkunud E. Savisaare perekonna. Laanaru rääkis, et ta ei ole olnud oma lapsele nii hea ema, kui ta oleks soovinud olla, ning mõtiskles selle üle, kas ta on maksnud liialt suurt hinda, ohverdades lapse oma karjäärile.¹⁰⁴ E. Tammeri kaebuse kohaselt EIK-le vähendas V. Laanaru privaatsust asjaolu, et ta ise oli avalikustanud oma sekkumise Savisaare esimesse abiellu, samuti enda ja lapse vahelised suhted.¹⁰⁵

Riigikohtus taandus vaidlus küsimusele, kas V. Laanaru oli avaliku elu tegelane, kellele laieneb kõrgendatud talumiskohustus solvavate väljendite osas eraelu puudutavates küsimustes. Riigikohus oma otsuses viitab õigustatult EIK praktikale ja selgitab, et selle kohaselt ei ole kedagi tunnistatud avaliku elu tegelaseks, perekondliku seotuse tõttu avaliku elu tegelasega.¹⁰⁶ Samas ei väida antud kaasuses kostja kordagi, et V. Laanaru on avaliku elu tegelane, lihtsalt seotuse tõttu avaliku elu tegelasega. Riigikohus kasutas siin informaalset loogikast *straw man`ina*¹⁰⁷ tuntud demagoogiavõtet. Demagoogiavõtte kasutamine kohtulahendi põhistuses sunnib nõustuma R. Maruste seisukohaga, et kohtuotsus meenutab objektiivset süüksarvamist.

---

¹⁰³ S. Smet, lk 207.

¹⁰⁴ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 15.

¹⁰⁵ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 46.

¹⁰⁶ RKKKo 3-1-1-80-97, III.

¹⁰⁷ Enn Kasak. Loogika alused. Tartu Ülikooli Kirjastus 2014. Lk 547.

E. Tammeri EIK- le edastatud põhjenduste kohaselt oli V. Laanaru avaliku elu tegelane, sest tal oli iseseisev roll Eesti poliitilises elus. Siseministri nõunikuna oli tal kõrge ja mõjukas positsioon, samuti oli ta aktiivne ühiskonnategelane ja erakonna ajakirja toimetaja. V. Laanaru oli olulises rollis ka poliitilises skandaalis, mida tuntakse „Lindiskandaali“ nime all. Tema tollane elukaaslane ja lapse isa poliitik E. Savisaar lindistas vestlusi poliitikutega ja V. Laanaru võttis vastutuse lindistuste eest endale, hiljem tunnistades, et ta valetas.¹⁰⁸

Valitsus väitis EIK-le vastuses E. Tammeri kaebusele, et V. Laanaru roll poliitikas oli kõigest naise, kaastöölise ja toetaja roll. Lindiskandaali tõttu oli E. Savisaar sunnitud poliitikast lahkuma ja V. Laanaru oli samuti eelneva skandaali tõttu poliitikast lahkunud. Autorile jääb siiski arusaamtuks, kuidas saab poliitiku abikaasa poliitilises elus aktiivselt osaledes jääda eraisikus. Kui V. Laanaru oleks töötanud teises sektoris - näiteks lasteaia kasvatajana või pangatellerina ja jäänud poliitilises tegevuses passiivseks, siis oleks olnud alust väita, et tegemist oli vaid poliitiku abikaasaga, kes on eraisik.

Valitsus väitis vastuses ka seda, et V. Laanaru ei soovinud enam oma memuaare avaldada¹⁰⁹. EIK lähtuski sellest, et V. Laanaru oli isik, kes soovis avalikust elust tagasi tõmbuda ja kelle eraelu enam avalikkust ei mõjutanud: „Kohus märgib menetluspoolte seisukohtade erinevust V. Laanaru kui avaliku elu tegelase staatuse kohta. Kohus sedastab, et V. Laanaru lahkus riigiametist oktoobri 1995, kui tulid avalikuks E. Savisaare salajased lindistused, mille eest ta vastutuse endale võttis (vt punkt 13). Hoolimata tema jätkuvast seotusest erakonnaga ei pea kohus tuvastatuks, et vaidlusaluste sõnade kasutamist seoses V. Laanaru eraeluga õigustanuks avaliku huvi kaalutlused või et need puudutanuks üldise tähtsusega küsimust. Eelkõige ei ole leidnud kinnitust, et tema eraelu olnuks küsimuste hulgas, mis 1996. aasta aprillis avalikkust mõjutasid. Kaebaja märkusi saab seega vaevalt pidada avalikku huvi teeninuks.“¹¹⁰ EIK jäi seega seisukohale, et isiku suhtes meedias solvangute avaldamine ei ole lubatud, kui isik ise sellist arutelu enam ei provotseeri ja kui tema eraelu avalikkust ei mõjuta.

V. Laanaru avaldas vaidlusaluse poliitilise memuaari 2006. aastal¹¹¹ st. enne esimese astme kohtu - Linnakohtu otsust - 03.04.1997.¹¹² See asjaolu oli kohtule teada. Hiljem avaldas V.

---

¹⁰⁸ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 11, 13, 15.

¹⁰⁹ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 55.

¹¹⁰ EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 68.

¹¹¹ V. Laanaru.

¹¹² EIKo 06.02.2001, 41205/98, Tammer v. Estonia, p 25.

Laanaru veel ühe poliitilise memuaari.¹¹³ Järelikult V. Laanaru väide poliitilisest elust tagasi tõmbumise kohta ei saanud vastata tõele. Igal juhul taotles V. Laanaru raamatu avaldamisega avalikkuse mõjutamist. Kohus peab hindama asjaolusid tervikuna ning ei saa lähtuda vaid ühe osapoole väidetest. Selliselt võiks hageja iga õigusliku vaidluse puhul, kus hinnatakse väärtushinnangu lubatavust, alati väita, et ta soovib avalikust elust tagasi tõmbuda ja kohus peaks seetõttu otsustama tema kasuks.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et nii Riigikohus, kui ka EIK tegid vea, sest V. Laanaru sisenes ise avalikku debatti ning käitus poliitikuna st. taotles poliitilist võimu. Ta osales abikaasa poliitilistes tegemistes ja sai sellest kasu läbi nõuniku ametikoha ning avaldas elulooraamatu. Seetõttu oli tema tegevuse vastu ka avalik huvi. EIK on oma praktikas tunnustanud poliitiku eraelu aktuaalsust ja avalikkuses käsitlemise lubatavust, isegi kui avalik huvi ei ole suur, sest viimane aitab kaasa poliitiliste valikute tegemisel.¹¹⁴ Samuti on EIK leidnud, et kui isik avaldab raamatu avalikes huvides ja esineb televisioonis, siis muutub ta avaliku elu tegelaseks ja peab olema valmis taluma karmi kriitikat.¹¹⁵ Selline tähelepanu ei saa lõppeda pelgalt sellega, et isik väidab paljasõnaliselt, et amoraalsete tegude tõttu on tal on läinud kehvasti ja nüüd soovib ta avalikkuselt leebemat kohtlemist. Kirjandus žanrilt on V. Laanaru avaldatud teose näol tegemist poliitilise memuaariga. Selliste raamatute eesmärk on eelkõige poliitilise kuvandi loomine. Seega on meelevaldne väita, et V. Laanaru ei sisenenud ise avalikku debatti või, et tema tegevus avalikkust ei mõjutanud.

Kohus peab faktilisi asjaolusid hindama konkreetse ajahetke seisuga, kuid käesoleva töö autori arvates näitab kohtu lühinägelikkust asjaolu, et V. Laanaru avaldas pärast kohtuprotsessi veel ka raamatu „Ema, kes võitis“, mille esikaanel ta eksponeerib oma last. Hiljem kandideeris V. Laanaru nii parlamenti, kui Tallinna Linnavolikokku ja oli ka Euroopa Parlamendi liige. Tegemist oli ja on elukutselise karjääripoliitikuga ja tema karjäär on olnud järjepidevas arengus saades alguse enne eelnimetatud kohtuprotsessi. Kuna vaieldi poliitilise memuaari kommenteerimise lubatavuse üle, siis oleks kohus pidanud ette nägema tulevasi arenguid. Eriti on avalikkuse huviorbiidis kirjutised avaliku elu tegelase enesekuvandist, millega otseselt teostatakse poliitpropagandat. Sellesse žanrisse kuuluvad ka poliitilised memuaarid, milles isik ise eksponeerib oma eraelu nagu V. Laanaru tegi. Kuna selliste

---

¹¹³ V. Savisaar. Vilja Savisaar-ema, kes võitis. Tallinn 2002.

¹¹⁴ EIKo 16.11.2004, 53678/00, Karhuvaara and Iltalehti v. Finland, p 45.

¹¹⁵ EIKo 23.06.2009, 32550/05, Bodrozic v. Serbia, p 54.

memuaaride eesmärk on poliitiline, siis peab olema võimalik neid ka kritiseerida ja nende kohta avaldada negatiivseid väärtushinnanguid. Poliitiku isikuomadused on olulised, et aidata valijal otsustada, kas vastava poliitiku moraalsed ja eetilised tõekspidamised vastavad kõlbelistele nõuetele, mille alusel rahvaesindajat valitakse, eriti aga siis kui poliitik ise nendele rõhub. Kuigi sõnad „rongaema“ ja „abielulõhkuja“ on kahtlemata solvavavad väljendid, ei nõustu käesoleva töö autor, et tegemist oleks olnud selliste väljenditega, mille keelamine oli demokraatlikus ühiskonnas vajalik, poliitiliste memuaaride valmimise protsessi kommenteerimisel. Autori arvates oli seega tegemist väljendusvabaduse piiramisel selge art 10 rikkumisega.

M. Ernits on nn „Rongaema“ kaasuse põhjal asunud seisukohale, et avaliku elu tegelase nimetamine „rongamaks“ ja „abielulõhkujaks“ oli karistusõiguse järgi keelatud ja see põhimõtte kehtib ka tsiviilõiguses.¹¹⁶ Viimane ei ole aga korrektne järeldus arvestades põhjusi, miks konkreetsed sõnad õigusvastaseks tunnistati. Samuti on ta avaldanud arvamust, et selle kaasuse puhul jäi rahuldava vastuseta küsimus, millist rolli mängib see, kui avaliku elu tegelane ise oma eraelu raamatu avaldamisega avalikkuse ette toob.¹¹⁷ Esiteks käsitleti V. Laanarut sisuliselt kohtu põhjendustes eraisikuna, mitte avaliku elu tegelasena. Siinkohal tuleb lähtuda EIK varasemast praktikast. Kõik eraelulistel teemadel esitatud väärtushinnangud ja solvangud, mille osas puudub avalik huvi või mida eraisik ei ole avalikkuses ise provotseerinud ning milleks ta pole ka nõusolekut andnud on õigusvastased. Kui isik nagu V. Laanaru, ise provotseerib läbi poliitilise memuaari avaldamise enda kohta hinnanguid, siis autori arvates ei ole sugugi kindel, et kohtud jõuaks samale järeldusele mõnes teises analoogses kaasuses, sest otsus oli vastuolus EIK senise praktikaga. EIK senine praktika on tunnustanud isiku enda provokatiivset käitumist väärtushinnangu esitamist õigustava alusena, ning autori arvates eirasid viimast nii Riigikohus, kui ka EIK.

---

¹¹⁶ M. Ernits, lk 27.

¹¹⁷ M. Ernits, lk 27.

1.4 Ebakohase väärtushinnangu õigusvastasus Eesti tsiviilkohtupraktikas

EIK praktikas ei ole kaldumine vulgaarsusesse ja tahtlikud solvangud keelatud, kui tegemist on heast tahtest lähtuvate väärtushinnangutega. Erasisikute kohta solvangute avaldamine meedias ei ole lubatud kuid, kui erasisikud oma tegevusega avavad ennast ise avalikkusele, siis on lubatud ka nende kohta põhjendatud väärtushinnangute avaldamine, sealjuures ka solvangud ja kaldumine vulgaarsusesse. EIÕK on osaks Eesti õigusest¹¹⁸ ja kohus peab selle praktikaga arvestama väärtushinnangu õigusvastasuse tuvastamisel. Eesti õiguse näol on aga tegemist tervikliku õigussüsteemiga, millel on oma normitehnilised eripärad ja siinkohal vajab avamist, kuidas tuvastatakse ja põhjendatakse väärtushinnangu õigusvastasust Eesti tsiviilkohtupraktikas võrreldes EIK praktikaga.

PS § 17 on oma sõnastuses konkreetne ning ei jäta argumenteerimisruumi: „Kellegi au ega head nime ei tohi teotada.“ VÕS § 1046 kohaselt on isiku au teotamine ebakohase väärtushinnanguga õigusvastane. VÕS § 1046 sõnastuses kasutatud fraas „au teotamine“ viitab otseselt põhiseadusele. Isiku au ning hea nimi on kaitstud teotamise vastu põhiseaduses, ning nende teotamine on igal juhul keelatud. Küll aga ei ole igal juhul tsiviilõiguses keelatud ebakohase väärtushinnangu avaldamine. Ebakohane väärtushinnang ei omanda alati teotamise mõõtu ning ei ole seetõttu iseenesest õigusvastane, sest VÕS § 1046 lg 1 teise lause kohaselt tuleb rikkumise tuvastamisel arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. VÕS § 1046 lg 2 kohaselt ei ole isikliku õiguse rikkumine õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest. Ka Riigikohus on siinkohal sedastanud: „Väärtushinnangu avaldamise õigusvastasuse hindamisel peab kohus kohaldama VÕS § 1046 lg-d 1 ja 2, st kohus peab arvestama rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel, aga ka seda, kas rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Selliselt saab kohus

---

¹¹⁸ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr. 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr. 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus. – RT II 1996, 11, 34.

lugeda isiku käitumise teise isiku au teotamiseks, kui selline hinnang tuleneb erinevate õiguste ja hüvede kaalumisest.“¹¹⁹

Riigikohus on PS §-i 17 korduvalt tõlgendanud, kui iga inimese õigust aule ja heale nimele: „Põhiõiguse – õiguse aule ja heale nimele“¹²⁰ ja: „Õigust aule ja heale nimele ei ole piiratud.“¹²¹ Nii on saanud põhiõiguslikust õigusest au ja hea nime kaitsele teotamise vastu põhiõiguslik õigus aule ja heale nimele. Käesoleva töö autori arvates on Riigikohtu sõnastus problemaatiline, sest selliselt võib jõuda järeldusele, et igal inimesel on õigus aule ja heale nimele hoolimata käitumisest ühiskonnas. Siinkohal on õiguskirjanduses ka provokatiivselt küsitud – Õigus aule, kui igäühe õigus. Kui palju au on autul?¹²² Riigikohus on sidunud au ja hea nime üsna segaselt korraga inimväärikuse ja hea mainega ning väitnud, et väärikuse saab nõ maha mängida: „Igäühe õigus heale nimele ja lugupidamisele – kellegi au ega head nime ei tohi teotada (põhiseaduse § 18) – väljendab ühiskonnaelu nõuet: pidada isikut väärikaks inimeseks seni, kuni ta oma tegudega ei ole andnud alust tema väärikuses kahelda. Au teotamine riivab inimese õigust heale nimele ja lugupidamisele.“¹²³ Inimväärikus on võõrandamatu, seda ei saa maha mängida või ära anda, kuid PS § 10 ja § 17 järgi on tõe poolest igal inimesel õigus aule, kui inimväärikusele. Hea nimi tuleb aga välja teenida ja nende omistamist lähtudes sõna- ja mõttevabaduse printsibist ei saa nõuda, sest see sõltub hindaja väärtushinnangutest. Küll aga saab nõuda, et au, kui inimväärikust ja head nime ei teotataks. Viimast probleemi on analüüsinud ka EIK ning siinkohal ei tunnustanud kohus isiku mainet EIÕK sisalduva iseseisva õigushüvena. EIK praktikas tunnustatakse iseseisva õigushüvena inimväärikust. Inimväärikus ei ole üheselt samastatav sotsiaalse hea nimega.¹²⁴

Viimast kinnitab ka Riigikohtu tõdemus, et õigusvastane saab olla vaid selline ebakohane väärtushinnang, mis on teotav ning seetõttu ei ole kõik au ja hea nime riived keelatud: „PS § 17 ei välista au ja hea nime riiveid (sekkumist üldse), vaid keelab üksnes au ja hea nime teotamise (VÕS § 1046). Teisisõnu, kõnealuse keelu eiramine ei oleks kooskõlas

---

¹¹⁹ RKTko 3-2-1-67-10, p 20.

¹²⁰ RKTko 3-2-1-99-97.

¹²¹ RKTko 3-2-1-123-97.

¹²² M. Leppik, M. Vutt, lk 1.

¹²³ RKTko 3-2-1-105-01, p IV.

¹²⁴ EIKo 28.04.2009, 39311/05, Karakò v. Hungary, p 22, 23, 24.

põhiseadusega (PS § 11). PS § 45 esimese lõike teises lauses sisaldub võimalus piirata väljendusvabadust au ja hea nime kaitseks seadusega.¹²⁵

Kuna inimene kujundab oma au ja hea nime oma tegudega, siis ei ole ka näiteks kurjategija suhtes negatiivse väärtushinnangu avaldamine õigusvastane. VÕS § 1046 kasutatud fraas „au teotamine“ iseloomustab käitumist, milles väljendub raskem käitumisnormide rikkumine, kui pelgalt isiku kohta negatiivse väärtushinnangu avaldamine. Pelgalt negatiivse hinnangu andmist ei saa pidada au teotamiseks. AS Kanal 2 tegi telesaate „Eluaegsed“, milles avaldati eluaegset vanglakaristust kandvat vangi nimi ja pilt. Hageja kurtis, et teda kujutati saates negatiivselt ja tema kohta esitati negatiivseid väärtushinnanguid ja sellega teotati tema au. Riigikohus on siinkohal selgitanud, et sellisel juhul ei saa negatiivse väärtushinnangu avaldamist pidada õigusvastaseks: „Samuti on põhjendatud kohtute järeldus, et saate teemakäsitlus välistab juba oma olemuselt kostja positiivse kujutamise ning kostjal tuli taluda oma tegudest tulenevalt negatiivset hinnangut.“¹²⁶

Riigikohus on sarnaselt EIK-le¹²⁷ ka konkreetselt sedastanud, et avaliku elu tegelastel on kõrgendatud talumiskohustus väärtushinnangute suhtes: „/.../ minister on avaliku elu tegelane. Minister teostab täidesaatvat riigivõimu ning seetõttu on õigustatud üldsuse kõrgendatud huvi nii tema isiksuse kui ka tema poliitilise ja ametialase tegevuse vastu. Riigikohtu tsiviilkolleegium on seisukohal, et avaliku elu tegelase au ja head nime teotavana on käsitletav negatiivse sisuga informatsioon üldjuhul ainult siis, kui levitatud informatsioon rajaneb andmetel, mis ei ole vastavuses tegelikkusega.“

PS komm vlj kohaselt on au teotamine tugevam rünne kui solvamine.¹²⁸ Solvangud muutuvad au teotavaks alles siis, kui nende vulgaarne inimväärikust alandav ja inimest mõnitav tähendus on ilmne ja nende ainus eesmärk on solvata. Selliselt tuvastas kohus solvangute õigusvastasuse, kui hageja kaebas AS Delfi kohtusse, sest selle kommentaariumis avaldati kaebaja aadressil umbes 20 solvavat kommentaari erinevate isikute poolt. Anonüümsed kommentaatorid kasutasid väljendeid nagu: „kuradi sitapea“, „see väteslahv saab ühekorra mu käest tordiga“, „lkene mine uputa ennast ära“ jne.¹²⁹ Riigikohus tõlgendas solvanguid, kui ebakohaseid väärtushinnanguid. Väärtushinnangu ebakohasust sisustas kohus aga järgmiselt:

¹²⁵ RKTko 3-2-1-43-09 p 15.

¹²⁶ RKTko 3-2-1-159-14, p 17.

¹²⁷ EIKo 28.05.2000, 37698/97, Lopes Gomes da Silva v. Portugal, p 30.

¹²⁸ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mäliksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi PS § 17/5.

¹²⁹ RKTko 3-2-1-43-09, p 16.

„Ebakohased on väärtushinnangud (väärtusotsustused), milliste vulgaarne, inimväärikust alandav ja inimest mõnitav tähendus on mõistlikule lugejale ilmne.“¹³⁰ Kommentaaride õigusvastasust põhistas kohus nagu EIK-ki¹³¹, sellega, et nende ainus eesmärk oli hagejat solvata: „Maakohus leidis, et hageja au teotamine ei olnud õigustatud, seega oli see õigusvastane, sest kommentaarides ei arutleta teema üle, vaid lihtsalt solvatakse hagejat, et teda alandada. Selle seisukohaga nõustus ka ringkonnakohus. Kolleegium leiab, et VÕS § 1046 põhiseaduspärase tõlgendamise korral on au teotamine õigusvastane. Kohtute õiguslik hinnang 20-le halvustava tähendusega kommentaarile on põhjendatud. Kohtud on õigesti leidnud, et need on au teotavad nende vulgaarse, inimväärikust alandava ja ähvardusi sisaldava iseloomu tõttu.“¹³² Viidatud otsus jõudis ka EIK-sse, kus kinnitati Riigikohtu otsuse õigsust.¹³³

Siinkohal väärrib tähelepanu Riigikohtu tsitaadi esimese lause sõnastus, millest saab loogiliselt järeldada, et on olemas olukordi, kus au teotamine on õigustatud. Kohus kordab sama viga ka siin: „au teotava väärtushinnangu õigusvastasus tuleneb eelkõige selle ebakohasusest, avaldamise asjaoludest ning erihuvide kaalumistest (VÕS § 1046 lg-d 1 ja 2).“¹³⁴ Korrektne oleks olnud kasutada sõnastust: „väärtushinnangu õigusvastasus tuleneb ...“ . Riigikohtu sõnastusest järeldub, et eksisteerib - au teotav, õiguspärane, ebakohane väärtushinnang. PS § 17 sellist tõlgendust siiski ei võimalda. Kuna PS § 17 kohaselt ei tohi kellegi au ega hea nime teotada ja säte ei sisalda seaduse reservatsiooni, siis ei ole võimalik seadusega sätestada erisusi, mis puhkudel on kellegi au teotamine lubatud. PS § 17 ei anna õigust seadusega erandeid kehtestada. Järelikult saab au teotamine aset leida alles siis, kui ebakohase väärtushinnang on õigusvastane. Terminoloogilise ebatäpsusele on ilmselt kaasa aidanud VÕS § 1046 segane sõnastatus, mille lg 1 kohaselt on isiku au teotamine, muuhulgas ebakohase väärtushinnanguga õigusvastane, kui seadus ei sätesta teisiti.

Väärtushinnangu õigusvastasust on Riigikohus seletanud ka sarnaselt EIK-s kasutatava piisava faktilise baasi nõudega: „Isiku au teotamine väärtushinnanguga on VÕS § 1046 lg 1 järgi õigusvastane, kui väärtushinnang on ebakohane. Väärtushinnangu ebakohasus võib olla tingitud selle põhjendamatuses, st sellest, et avaldaja on negatiivse hinnangu kujundanud, kas

---

¹³⁰ RKTko 3-2-1-43-09, p 16.

¹³¹ EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia, p 52.

¹³² RKTko 3-2-1-43-09, p 15.

¹³³ EIKo 16.06.2015, 64569/09, Delfi AS v. Eesti.

¹³⁴ RKTko 3-2-1-161-05, p. 16.

ebaõigete faktide (asjaolude) alusel, asjaolusid selgitamata või ilmselgelt meelevaldselt, arvestamata faktilisi asjaolusid või nende puudumist. Lisaks võib väärtushinnangu ebakohasus ilmnedas ebasündsast väljendusviisist.¹³⁵ Siinkohal on vaieldav, kas ebakohase väärtushinnangu ebakohasus saab ilmnedas vaid ebasündsast väljendusviisist nagu kohus märgib. Kindlasti ei saa aga EIK eeskujul pidada õigusvastaseks väljendusviisi, lihtsalt selle pärast, et tegemist on ebasündsas väljendusviisiga – näiteks sõnu „idiot“ või „metsikud elajad univormis“.

Riigikohtu tsitaat sisaldab endas ka ebatäpsust või vähemalt võimaldab vääriti mõistmist. Sõnastuse kohaselt on ebakohane väärtushinnang õigusvastane aga väärtushinnangu ebakohasusest ei piisa selleks, et väärtushinnang oleks õigusvastane. Väärtushinnangu ebakohasus ei ole õigusvastasuse sünonüüm. VÕS § 1046 lg 2 kohaselt ei ole isikliku õiguse rikkumine õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest. Väärtushinnang on õigusvastane, seega siis kui see on ebakohane ja selle esitamist ei ole võimalik vastavalt VÕS § 1046 lg 1 teisele lausele ega ka lg-le 2 ka õigustada. Riigikohus on samastanud oma sõnastuses ebakohasuse õigusvastasusega teistelgi puhkudel: „Seetõttu ei saa kolleegiumi arvates hageja kohta väärtushinnangute avaldamist pidada õigusvastaseks (ebakohaseks) hageja väidetud ja ringkonnakohtu tuvastatud põhjustel.“¹³⁶

Hoolimata viimasest on Riigikohus otsesõnu selgitanud, et ebakohased väärtushinnangud ei ole alati õigusvastased: „Korteriühistu juhatuse esimees peab arvestama võimalusega, et korteriühistu liikmed võivad tema tegevust kritiseerida ka põhjendamatult. Tulenevalt VÕS § 1046 lõike 1 teisest lausest ei pruugi tema kohta ebaõigete faktiväidete ja/või ebakohaste väärtushinnangute avaldamisega tehtud kriitika olla õigusvastane.“¹³⁷ Siinkohal ütleb Riigikohus sarnaselt EIK¹³⁸-ga selgelt välja, et asjaolu, et isik ei ole poliitik ega avaliku elu tegelane ei tähenda, et avalikkuses ei või tema kohta esitada ebakohaseid väärtushinnanguid. Kostja leidis, et korteriühistu esimees, peab taluma ebakohaseid väärtushinnanguid, kuna tegemist on avaliku elu tegelasega. Riigikohus, tunnistas, et korteriühistu esimees pidi oma antud juhul positsioonist lähtuvalt ebakohaseid väärtushinnanguid taluma, kuid selgitas et

¹³⁵ RKTko 3-2-1-161-05, p 12.; RKTko 3-2-1-67-10, p 20.

¹³⁶ RKTko 3-2-1-67-10, p 22.

¹³⁷ RKTko 3-2-1-161-05, p. 15.

¹³⁸ EIKo 27.05.2017, 26958/95, Jerusalem v. Austria, p 38.

korteriühistu juhatuse esimeest ei saa üksnes tema ameti tõttu lugeda avaliku elu tegelaseks. Korteriühistu juhatuse esimehel on kohustused eelkõige korteriühistu ja selle liikmete ees ning üksnes oma ametikoha tõttu ei tarvitse ta sattuda üldsuse kõrgendatud tähelepanu alla.¹³⁹

Kohus on lugenud õiguspäraseks väärtushinnanguks ka inkasso ettevõtte poolt Sõpruse ja Tulika tänavale plakati paigutamist juriidilisest isikust võlglaste ja selle eraisikutest juhatuse liikmete nimedega. Plakatil oli lisaks nimedele, kommentaar: „isikute nimed, kes ei täida kohustusi nõuetekohaselt“. Lisaks oli plakatil suurelt paragrahvi sümbol § ning palitut, kaabut ja musta kinnast kandva mehe kujutis, kes hoiab silme ees suurt luupi. Riigikohus esmalt välistas IKS seaduse kohaldumise VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja lg 3 mõttes, selgitades, et juriidilisest isikutest võlglaste nimekirja avaldamist koos juhatuse liikmete, kui seotud isikute nimedega ei saa pidada vastuolus seadusest tuleneva keeluga, esmajoone isikuandmete kaitse seadusega. Isik, kes on juriidilise isiku juhatuse liikmena kantud avalikku registrisse, peab arvestama avalikustamisega ja sellega, et tema andmed on avalikkusele kättesaadavad. Nende andmete avaldamist ei ole seadusandja kolmandatel isikutel keelanud.

Ringkonnakohus leidis, et selline plakat on ebakohane väärtushinnang, sest plakatit näinud mõistlik inimene pidi aru saama, et hageja on isik, kes äriühingu juhina pahatahtlikult hoidub kõrvale äriühingule võetud kohustuse täitmisest või on ebakompetentsusega viinud äriühingu olukorda, kus see ei ole suuteline võetud kohustusi täitma. Riigikohus leidis, et kuigi sellist negatiivses kontekstis nimede avaldamist saab käsitleda avaliku häbistamisena, siis ainuüksi sellest, et äriühing on kellelegi võlgu ei järeldu, et äriühingu juhatuse liikmed on ebakompetentsed või olnud pahatahtlikud. Riigikohus leidis, et ringkonnakohtu arvates on kostja tegevus õigusvastane ainuüksi seetõttu, et ta avalikustas plakatil võlgniku nime koos hageja nimega ja selliselt ei saa väärtushinnangut pidada õigusvastaseks. Riigikohus selgitas, et ringkonnakohtu arvates kaaluvad hageja huvid VÕS § 1046 mõttes üles kostja huvi võlgnikult võla kättesaamise vastu. Riigikohus leidis, et ringkonnakohus on kostja seaduslikku huvi, alahinnanud, kui ta sisuliselt leidis, et nõude rahuldamiseks ei või kostja kasutada võlgniku ja temaga seotud hageja isiku avalikustamise võimalust.

Eelnimetatud kaasus läbis Riigikohtu menetluse kaks korda. Hagejale mõisteti teisel korral välja rahaline hüvitis. Hageja väitis, et ta oli küll võlgniku juhatuse liige, kuid tal puudus esindusõigus ja ligipääs ettevõtte kontole ning tal ei olnudki seetõttu võimalik võlga tasuda.

---

¹³⁹ RKTko 3-2-1-161-05, p. 15.

Hageja täpsustas, et väärtushinnang oli ebakohane kuna tal puudus äriühingu juhatuse mõjutamise võimalus ja selliselt oli tema seostamine äriühinguga ebakohane väärtushinnang. Riigikohus nõustus sellega, kuid lisas, et andmete selline avalikustamine on siiski lubatav, eeldusel, et võlgnik on tegelikult kostjale võlgu, võlgnikule on vähemalt üldjuhul eelnevalt võla tasumise kohustust meelde tuletatud ja kostjal ei pidanud olema mõistlikku kahtlust hageja võimaluses võlgniku majandustegevust mõjutada, eelkõige kui ta on avaldanud lisaks võlgnikule selle juhatuse liikme nimesid, nagu need nähtuvad avalikust registrist. Täiendavat kohustust kostjal võlgniku ja hageja vaheliste suhete selgitamiseks ei olnud.¹⁴⁰

Kohus leidis, et algsel avaldamisel ei olnud plakat ebakohane aga muutus ebakohaseks kontekstis kostja juhatuse liikmete avaldatuga, et üles riputatakse vaid kõige jultunumate klientide nimed. Kirja saamisest, kus hageja teatas oma piiratud esindusõigusest ja ligipääsu puudumisest võlgniku arvelduskontole, pidanuks kostjal tekkima arusaam oma tegevusetuse õigusvastasusest. Kohtu arvates oleks kostja pidanud sellest arvates kolme päeva jooksul plakati eemaldama aga tal kulus selleks mitu nädalat.¹⁴¹ Seega õigusvastaseks muutus plakat alles siis, kui kostja sai teadlikuks väärtushinnangu ebakohasusest aga ei eemaldanud plakati sellest hoolimata. Selliselt ei teeninud üleval olev plakat enam võla sissenõudmise eesmärki ja muutus seetõttu õigusvastaseks.

VÕS § 1046 õigusvastasuse tõlgendamisel ja kohaldamisel eelnevate põhimõtete järgi esineb siiski üks erand. Avalik-õiguslikus suhtes isiku au ja head nime riivavate avalduste tegemiseks peab olema seaduslik alus, st avalduse õiguspärasuseks ei piisa ainuüksi faktiväidete ja väärtushinnangute kooskõlast VÕS §-dega 1046 ja 1047.¹⁴² Avalik-õiguslikus suhtes au ja hea nime riivamise asjad lahendatakse halduskohtus. Au ja head nime riivavate haldustoimingute õiguspärasuse hindamisel tuleb esmajoones lähtuda HMS §-st 107. Vaidluses sellise toiminguga tekitatud kahju üle kuuluvas RvastS § 7 lg-st 4 tulenevalt täiendavalt kohaldamisele ka VÕS §-d 1046 ja 1047 osas, milles need ei ole vastuolus haldusõiguslike normidega.¹⁴³ Seega on kõik avalikus õiguslikus suhtes riigi poolt tehtud negatiivsed väärtushinnangud, millele pole seaduslikku alust õigusvastased.

---

¹⁴⁰ RKTko 3-2-1-67-10, p 22.

¹⁴¹ RKTko 3-2-1-4-12, p 9 ja 14.

¹⁴² RKHko 3-3-1-3-12, p 41.

¹⁴³ RKHko 3-3-1-3-12, p 41.

Riigikohus on tõlgendanud PS § 17 kui iga ühe õigust aule ja heale nimele, kuid see ei tähenda, et isikutel oleks õigus heale mainele. PS § 17 järgi on isikutel õigus sellele, et nende au ja hea nime ei teotataks. Mis on au ja hea nime teotamine on kohtu diskretsiooni otsus, mis langetatakse kaalumise teel. Esmalt selgitab kohus välja, kas tegemist on väärtushinnanguga, seejärel kas väärtushinnang on ebakohane ning alles viimases etapis hakkab kohus kaaluma, kas ebakohane väärtushinnang on õigusvastane.

Ebakohasus on määratlemata õigusemõiste, mida EIK pole pidanud vajalikuks hinnata ja Riigikohtu enda põhjendustes on kohati võimatu eristada, mis vahe on ebakohasusel ja õigusvastasusel. Samas on Riigikohus sõna sõnalt sedastanud, et kõik ebakohased väärtushinnangud ei ole õigusvastased. Riigikohtu põhjendustes on õigusvastased väärtushinnangud, millede esitamise ainus eesmärk on teist isikut solvata. Poliitiku puhul saab üldjuhul pidada õigusvastaseks vaid vale faktiväitel põhinevaid väärtushinnanguid. Erasisikute suhtes väärtushinnangute avaldamine on lubatud, kuid vaid juhul, kui eraisik oma tegevusega ise avab ennast sellistele väärtushinnangutele. Kohtu sõnastuses esineb tihti vigu. Ebakohase väärtushinnangu tõlgendamine õigusvastasuse sünonüümina ning PS § 17 tõlgendamine õigusena aule ja heale nimele on autori arvates äärmiselt problemaatiline, sest eiravad kohtu kohustust kaaluda omavahel väljendusvabadust ja õigust sellele, et au ja head nime ei teotataks. Põhiõiguste kaalumine on aga eeldus proportsionaalse kohtuotsuse tegemiseks. Materiaalõiguslikult on Riigikohus siiski olnud järjepidev ja analüüsinud ebakohase väärtushinnangu avaldamise asjaolusid ja nendest lähtuvalt tuvastanud väärtushinnangu õigusvastasuse või õiguspärasuse. Hoolimata eelnevast leiab autor, et seaduse sõnastus ja Riigikohtu põhjenduste sõnastus on problemaatilised. Seadus ja kohtu põhjendused peaksid, õigusselguse põhimõttest lähtuvalt, olema üheselt mõistetavad ja vastuolulisele väljendusele puudub õigustus. Autor ei ole sellist segast väljendust tuvastanud EIK praktikast. Siinkohal võiks kaaluda VÕS § 1046 sõnastuse muutmist selliselt, et sõnastus ei võimaldaks järeldada, et au teotamine saab olla õiguspärane. Samuti võiks kaaluda mõiste ebakohane EIK eeskujul seadusest kaotamist. Kui kaob vajadus sisustada mõistet ebakohane, siis ei pea kohus hindama subjektiivse mõiste ebakohane tähendust ja ei teki ka küsimust sellest, kas ebakohane on õigusvastasuse sünonüüm. Viimane aga välistaks täielikult, et kohus saaks lähtuda otsuse tegemisel subjektiivsest ebakohasuse mõistest ja võiks jätta põhiõigused omavahel seetõttu sisuliselt kaalumata.

2. Väljendusvabaduse piirid au ja hea nimega seonduvate õigushüvede kaitsel

2.1. Mõiste - solvamine

Kehtivate kriminaalõiguslike solvamise koosseisude: KarS § 247, 275 ja 305, kohaldamiseks tuleb tuvastada vastav koosseisuline solvamine. Riigikohus on selgitanud, et solvamine on määratlemata õigusemõiste.¹⁴⁴ Eesti õiguses kasutatakse mõistet solvamine KarS-is ja mõistet ebakohane väärtushinnang VÕS-is. Autor ei ole leidnud EIK kohtupraktikast ühtegi kohtulahendit, milles sarnaselt Eesti õigusele eristatakse erinevate mõistetena kriminaalõiguslikku solvamist ja tsiviilõiguslikku ebakohast väärtushinnangut. EIK praktikas hinnatakse üldisemalt väärtushinnangu avaldamise piirangu proportsionaalsust. M. Nimmo, viidates küll sellele, et Eesti kohtupraktika antud valdkonnas puudub, samastab mõisted solvamine ja ebakohane väärtushinnang, taandades viimase häbistavaks väärtushinnanguks.¹⁴⁵ Õiguskirjanduses on veel ka E. Liiv kasutanud mõiste ebakohane väärtushinnang selgitava sünonüümina mõistet solvamine.¹⁴⁶ Ka karistusseadustiku muutmise seletuskirjas on samastatud mõisteid solvamine ja ebakohane väärtushinnang.¹⁴⁷ Autor nõustub, et mõisted ebakohane väärtushinnang ja solvamine on sünonüümidenä kasutatavad ja arvatavasti ka sünonüümid, kuid kuna tegemist on määratlemata õigusemõistetega, siis on väga raske hinnata mõistete tegelikku kattuvust. Isegi kui mõisted on oma sisult sünonüümid, mõjub nende asukoht erinevates õigusharudes, väljendusvabaduse piirangutele erinevalt ja viimane vajab avamist.

KarS-i sätted ei sisalda õigusvastasuse kaalumiskohustust, mille käigus tuleb hinnata väljendusvabaduse piirangu proportsionaalsust PS-e mõttes, nagu tsiviilõiguses kehtiv VÕS § 1046 teine lause ja lg 2. Lähtuvalt kriminaalõiguses kehtivast kolmeastmelisest deliktistruktuurist, peab kohus esmalt tuvastama objektiivse koosseisu, seejärel subjektiivse koosseisu ning alles seejärel hindama õigusvastasust ja süüd.

---

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-3-05, p 7.1.

¹⁴⁵ M. Nimmo. Identiteedivarguse piiritlemine solvamisest ja laimamisest Eesti õigussüsteemis. - Juridica 2017/X. Lk 713.

¹⁴⁶ E. Liiv, lk 478.

¹⁴⁷ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. SE 554. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (01.04.2017) Lk 80.

Õigusvastasust välistavad asjaolud tulevad KarS II peatüki II jaost. KarS § 27, mille kohaselt on õigusvastane tegu, mis vastab seaduses sätestatud süüteokoosseisule ja mille õigusvastasus ei ole välistatud käesoleva seadustiku, muu seaduse, rahvusvahelise konventsiooni või rahvusvahelise tavaga. Samuti välistavad õigusvastasuse KarS § 28 hädakaitse ja § 29 hädaseisnud. KarS kummagi kohaselt tunneb õiguskord ainult ühtset õigusvastasuse mõistet, mis seisneb teo vastandamises mõnele õigusnormile. Erinevad on vaid õigusvastase käitumise järelmid, milleks on näiteks sanktsiooni kohaldamine karistusõiguses ja kahju hüvitamine tsiviilõiguses. See tähendab, et teo õigusvastasuse või õiguspärasuse küsimus tuleb lahendada õiguskorra kui terviku alusel. Siit tuleneb, et tsiviil- või avalikus õiguses sisalduv teo lubatavus välistab alati süüteokoosseisule vastava teo karistusõiguslikus mõttes.¹⁴⁸ Õiguskorra ühtsusest tulenevalt ei saa karistusõigus lugeda keelatuks ja karistatavaks seda, mis on mõnes teises õigusharud lubatud.¹⁴⁹ Kuna aga karistusõiguslikud sätted kaitsevad õigushüvena au ja head nime vaid sekundaarselt ning kaitstavad õigushüved erinevad tsiviilõiguslikest õigushüvedest, siis on küsitav, kas siinkohal on võimalik toetuda õigusvastasuse välistamisel VÕS § 1046 lg -le 2.

Õigusvastasuse tuvastamine karistusõiguses erineb oma sisult oluliselt VÕS § 1046 lg 2 õigusvastasuse tuvastamisest. Kriminaalõiguses, erinevalt tsiviilõigusest, tuleb õigusvastasus tuvastada negatiivselt, st näidata, et ei esine õigusvastasust välistavaid asjaolusid. Kolmeastmelise deliktstruktuuri teisel, õigusvastasuse astmel ei tuvastata koosseisupärase teo õigusvastasust positiivses mõttes, st ei ole vaja tõendada, et tegu on õigusvastane. KarS süüteokoosseisud on nii moodustatud, et neis juba eeldatakse teo õigusvastasust.¹⁵⁰ Selleks, et tuvastada karistusõiguslik koosseisuline solvamine tuleb, erinevalt tsiviilõigusest, tuvastada solvamise olemasolu. Autor ei ole leidnud Eesti kohtupraktikast ühtegi kriminaalõiguslikku solvamise kaasust, kus kohus oleks kaalunud PS õigushüvesid, tuvastamaks solvangu õigusvastasust. Kohus lihtsalt tuvastab, kas esineb solvamine. Kui kohus peaks jõudma järeldusele, et KarS säte pole proportsionaalne PS piirangutega tuleks säte kuulutada tervikuna PS vastaseks.¹⁵¹ Eelnevast saab järeldada, et KarS koosseisude puhul on seaduseandja eelduslikult proportsionaalsuse kaalumine nõ ette ära teinud.

¹⁴⁸ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 27/3.

¹⁴⁹ J. Sootak. Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktstruktuur. – Juridica 2001/VII. Lk 453.

¹⁵⁰ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 2/5.1.

¹⁵¹ M. Kärner. Suuline konsultatsioon. 28.03.2019.

Siinkohal on probleemiks, et solvamine on määratlemata õigusemõiste ja käesoleva töö autori arvates ei olegi viimast võimalik ammendavalt sisustada. Täpselt defineerida, mis on solvamine on kohati äärmiselt keeruline. Riigikohus on solvamise mõistet oma praktikas käsitlenud väga laialt. Kohtupraktikas on juhtum, kus karistusõiguslik koosseis on ette näinud, et koosseisuline solvamine peab toimuma ebasüüdsas vormis ja kohus samastas ebasüüdsas vormi negatiivse piltliku väljendiga või halvustamisega.

Sellise järelduseni jõudis Riigikohus nn „Rongaema kaasuses“¹⁵². Vaieldav koosseis oli sätestatud tänaseks kehtivuse kaotanud KrK §-is 130, mis oli pealkirjastatud solvamisena. KrK § -is 130 sätestati, et teise isiku au ja vääriskuse alandamise eest ebasüüdsas vormis karistatakse rahatrahvi või arestiga. KrK § 130 asus KrK neljandas peatükis, mille alla olid paigutatud isikuvastased kuriteod. Eesti NSV KrK komm vlj kohaselt olid isikuvastasteks kuritegudeks kuriteod, mis ründavad vahetult inimese elu, tervist, vabadust või au ja vääriskust ega ole seejuures suunatud muude kriminaalõiguslikult kaitstud objektide vastu.¹⁵³

Eesti NSV KrK komm vlj kohaselt oli § 130 solvamise objektiivse koosseisu kohaldamiseks vaja täita kaks eeldust. Esimene eeldus oli, et solvamine oli negatiivne väärtushinnang, mis pidi solvatavat ennast halvasti tundma panema. Solvamise koosseisu teine oluline eeldus oli, et solvamine toimuks ebasüüdsas vormis. Nende eelduste olemasolul sai solvamise koosseisu lugeda täidetuks.

Eesti NSV KrK komm vlj kohaselt, kui ebasüüdsast vormi ei esinenud, siis ei olnud solvamise koosseis täidetud: „Vastutus kommenteeritava paragrahvi järgi ei sõltu sellest, kas kannatanul on tõepoolest need negatiivsed omadused, mida süüdlane talle omistab. Igasugune hinnang, mis on väljendatud ebasüüdsas vormis, võib moodustada solvamise. Vastutus kommenteeritava paragrahvi järgi on välistatud, kui kannatanule on antud tegelikkusele mittevastav eitav hinnang, mis ei ole vormilt ebasüüdis.“¹⁵⁴ KrK § 130 kohaldamise juures oligi problemaatiline teise eelduse sisustamine st. küsimus ebasüüdsast vormist.

Riigikohus pidas antud selgituse alusel koosseisulisteks solvavateks väljenditeks sõnu „rongaema“ ja „abielulõhkuja“.¹⁵⁵ Väljendid avaldati ajaleheartiklis, milles ajakirjanik E. Tammer, küsis Ü. Russakult V. Laanaru kohta: „Muide, kas teile ei tundu, et olete vales

¹⁵² RKTko 3-1-1-80-97.

¹⁵³ I. Rebane. 3.peatükk/2. Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Komm. vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.

¹⁵⁴ I. Rebane. (koost). Eesti NSV KrKK § 130/4 b.

¹⁵⁵ RKTko 3-1-1-80-97.

inimesest teinud kangelase? Abielulõhkuja, rongama. Ei ole noortele tüdrukutele just parim eeskuju.“ Riigikohus jõudis järeldusele, et need teadlikult ja provokatiivselt ajalehes küsimuse vormis esitatud sõnad „rongama“ ja „abielulõhkuja“ on ebasüüdsas vormis, sest need on negatiivsed ja halvustavad piltlikud väljendid: „Riigikohtu kriminaalkolleegium ei nõustu kassatsioonikaebuses esitatud seisukohaga, et kuna sõnad „rongama“ ja „abielulõhkuja“ ei ole vulgaarsed ega ka mitte ebatsensuurised, siis nende kasutamisel kellegi suhtes ei saa rääkida au ja väärikuse alandamise ebasüüdsast vormist kui KrK § 130 dispositsiooni obligatoorsest elemendist. Ebasüünnis vorm õigusliku kategooriana KrK § 130 mõttes ei hõlma mitte üksnes vulgaarsete või ebatsensuursete sõnade kasutamist, vaid ka **oma sisult negatiivsete ja halvustavate piltlike väljendite kasutamist**. Lisaks sellele võib ebasüünnis vorm olla ka mittesõnaline – näiteks karikatuur. Nii linna- kui ka ringkonnakohtu otsuses on eksperdi arvamusele tuginedes põhjendatult asutud seisukohale, et kasutades ajaleheartiklis V. Laanaru (Savisaare) suhtes sõnu „rongama“ ja „abielulõhkuja“ on süüdimõistetud E. Tammer kohelnud kannatanut avalikus suhtlussituatsioonis halvustavalt ja seega ebasüüdsalt.“¹⁵⁶ Riigikohus samastas halvustamise ebasüüdsusega, kuid siinjuures jääb segaseks, mis vahe on kriitikal, mis sisult ongi halvustamine ja solvangul.

Eelnimetatud kohtuotsusele esitati hiljem teistmisavaldus, mida Riigikohus ei rahuldanud. Sellele esitas eriarvamuse tollane riigikohtunik R. Maruste. Ta ei nõustu Riigikohtu tõlgendusega ebasüüdsast vormist ning läheb isegi nii kaugele, et seab kahtluse alla Riigikohtu erapooletuse: „Kriminaalkodeksi § 130 kvalifitseerivaks tunnuseks on **ebasüünnis vorm**. Seega peab kohus teo inkrimineerimiseks täpselt avama selle, milles seisneb inkrimineeritava teo puhul ebasüünnis vorm. Ka eeldab see koosseis otsest tahtlust. Ka see peab olema selgelt määratletud. Kui mitte varem, siis vähemalt kassatsioonikohtu lahendist peaks nähtuma, milles seisneb antud juhul kvalifitseerimise kesksete kategooriate – ebasüüdsast vormi ja otsese tahtluse sisu ja tunnused. Kahjuks ei ole võimalik leida seda ühestki vaidlustatud lahendist. Taoline lähenemismeetod meenutab objektiivset süüksarvamist ning peaks olema demokraatlikus õigusriigis välistatud. -...-

---

¹⁵⁶ RKTko 3-1-1-80-97, III.

Olen arvamisel, et kohtud on läbi kogu menetluse lähenenud asjale ainult ühe poole (kanatanu) argumentidest lähtuvalt ning sel viisil eiranud „auditur et altera partem” põhimõtet.“¹⁵⁷

2001. a. Juridicas avaldas Maruste ka artikli, milles leidis, et KrK § 130 oli põhiseaduse vastane ja EIÕK art 10ga vastuolus, sest selles kasutatud sõnastus „ebasünnis vorm“ jätab võimudele põhjendamatult suure suvamäära ega anna isikutele piisavaid juhiseid oma käitumise kujundamiseks. Maruste tõstatab siinjuures ka küsimuse kohtu sekkumispädevusest: „On selge, et sündsus ja ebasündsus on hinnangulised, relatiivsed ja evolutiivsed mõisted ning puudub sündsuse etalon ning institutsioon, mis seda valdaks. On raske ette kujutada, et kriminaalkohus ainuõigesti teab, mis on sünnis ja mis mitte.“¹⁵⁸

Eelmainitud Riigikohtu otsus põhjustas 2002. aastal jõustunud KarS-st eraisikute solvamise ja laimamise dekriminaliseerimise. Viimast arvamust on avaldanud ka T. Sild leides, et seoses ajakirjanik E. Tammeri süüdimõistmisega sõnade eest „rongaema“ ja „abielulõhkuja“, puhkes Eesti ühiskonnas poleemika solvamise, au ja vääriskuse ning sõnavabaduse sisu ümber.¹⁵⁹

10.09.2002 jõustunud KarS-i seletuskirjast leiab viite sellele, et algselt oli plaanis sätestada solvamine ka KarS-i. KarS § 133 solvamise väärtegu pidi olema au vastaste süütegude all. Solvamise koosseisus taheti teha sõnastuslikke muudatusi võrreldes KrK § 130-ga. Solvamine taheti sõnastada, keeluna teist isikut halvustada. Leiti, et väljend „au ja vääriskuse alandamine“ tuleks asendada konkreetsema, tegevust väljendava keelendiga „halvustamine“.¹⁶⁰ Siin on selgesti tajutav Riigikohtu otsuse mõju, mille tulemusena halvustamine solvamise definitsioonina leidis laiapõhjalist tunnustust ja omaksvõttu.

Selline solvamise mõiste subjektiivsus oli aga ilmselgelt problemaatiline. Riigikogus avaldati arvamust, et koosseisu näol oli tegemist nõukogude aja pärandiga. M. Rask leidis, et: „Me oleme valiku ees, kas me peame tegema riigi tasandil otsustusi, kus ühe konkreetse inimese, kes tunneb ennast solvatuna või laimatuna, subjektiivse otsuse alusel käivitub terve kriminaalrepressiooni aparaat. Lõppkokkuvõttes ei ole võimalik solvata ja laimata neid

---

¹⁵⁷ RKÜKo 3-1-2-1-98, R. Maruste eriarvamus.

¹⁵⁸ R. Maruste, lk 7.

¹⁵⁹ T. Sild, lk 450-454.

¹⁶⁰ Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 119 SE.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik>
(11.03.2019)

inimesi, kelle eneseväärikuse tase on võib-olla nii madal, et nad ei küüni lihtsalt selleni, või teiselt poolt, neid inimesi, kes ei pea seda enda jaoks tähtsaks. See on alati seotud subjektiivse otsustusega. Praeguse regulatsiooni järgi on see subjektiivne otsustus automaatne starter kriminaalasja algatamiseks. Seetõttu leian, et kuna kogu Euroopa inimõiguste kohtupraktika läheb rohkem tsiviilsanktsiooni peale, siis me peaksime joonduma eelkõige sellest. See tähendab, et kui Strasbourg'i inimõiguste kohtus tehakse mingi otsus, siis ei muudeta meie kriminaalotsustusi, vaid öeldakse, et nii ja nii palju raha tuleb välja maksta. See tähendab, et au ja väärikus on kaitstav tsiviilkorras, ja seetõttu ei ole meil tarvis kriminaliseerida suhteid, mis on teisiti lahendatavad.¹⁶¹

KrK § 130 dekriminaliseerimist põhjendati ka lääneeuroopalike karistusõiguslike arusaamade mõjuga. Kuid arvestades, solvamise kriminaliseerimine au ja hea nime kaitseks on Euroopa riikides pigem tavaline, siis on siin tegemist ilmse vastuoluga, mida omal ajal kritiseeris ka J. Sootak.¹⁶² Riigikogus juhtis viimasele tähelepanu ka J. Adams, kes avaldas arvamust, et KrK § 130 puhul oli tegemist vaid sõnastuslikult ja mitte sisuliselt nõukogude aja pärandiga. Ta juhtis tähelepanu sellele, et väide, et Euroopa riikides on au ja hea nime kriminaalõiguslik kaitse kaotatud ei vasta tõele.¹⁶³

Täna kehtivad KarS §-id 247, 275 ja 305 ei eelda, et solvamine toimuks ebasüüdsas vormis, mis omakorda kinnitab, et solvamine võib tähendada ka lihtsalt halvustamist. Hoolimata sellest, et KrK § 130 dekriminaliseeriti on Riigikohtu vaieldav solvamise selgitus käibel tänapäevani. Kõik KarS komm vlj selgitavad solvamist läbi nn „Rongaema kaasuse“ otsuse sõnastuse ja kõigi täna kehtivate KarS koosseisude jaoks ühiselt. Antud selgitus on püsinud pea muutumatul kujul alates esimese KarS komm vlj välja andmisest.¹⁶⁴ Siinjuures ei ole oluline, millist õigushüve KarS koosseisuga kaitstakse, solvamise definitsioon on kõigile üks ja seesama. Viimase KarS komm vlj kohaselt on solvamine selline tegu, mis: „riivab kannatanu autunnet, n-õ sisemist au ehk väärikust. Solvata saab väärtushinnangu või vale faktiväite esitamisega, samuti teoga (nt näkku sülitamine). Solvamine seisneb inimese halvustamises ebasüüdsas vormis, nt isiku välimuse või isikuomaduste puudulikkuse

---

¹⁶¹ IX Riigikogu stenogramm, 3 istungjärk. 03.05.2000. <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300> (09.03.2019)

¹⁶² J. Sootak. The Civil Law Institutes as Part of Criminal Law. - Juridica International 2001/6, p 183.

¹⁶³ IX Riigikogu stenogramm, III istungjärk. 03.05.2000: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300> (08.03.2019)

¹⁶⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2004 § 115/7.

esiletoomises, tema tegevuse agressiivses ja vahendeid valimatus kritiseerimises, tema elukutse alavääristamises jne. Ebasünnis vorm ei hõlma seejuures mitte üksnes vulgaarseid sõnu, vaid ka oma sisult negatiivseid ja halvustavaid piltlikke väljendeid. Solvamine on võimalik ka küsimuse vormis, samuti mittesõnaliselt – nt karikatuuriga.¹⁶⁵

Käesoleva töö autor on seisukohal, et arvestades seda, kui laialt on Riigikohus solvamist määratlenud, siis oli seadusandja usaldamatus kohtute suhtes põhjendatud. Täna KarS-is on loobutud katsest koosseisu tasandil solvamist kui mõistet üldse piiritleda. Seetõttu tuleks siinkohal lähtuda EIK praktikast, mis ei ole üritanud juurutada mõisteid solvang või ebakohane väärtushinnang ega neid ka defineerida, vaid küsib hoopiski üldisemalt väärtushinnangu avaldamise lubatavuse järele.

Kohtule siiski jääb võimalus kõiki negatiivseid väärtushinnanguid mitte pidada solvanguteks. Käesoleva töö autor ei ole leidnud Eesti kohtupraktikast, kaasust, kus kohus oleks karistanud isikuid lihtsalt kriitika ehk negatiivse väärtushinnangu avaldamise eest, mis ei sisalda endas mõistlikule inimesele tajutavalt ilmselget lugupidamatut vulgaarset kõneviisi. Samas olemasoleva kohtupraktika tõttu ei ole võimalik sellist tulemust välistada. Autori arvates tagab PS piirangu proportsionaalsuse, KarS-i kontekstis, mitte lähtumine solvamise definitsioonist vaid hoopiski karistusõigusele omane klassikaline kaitstavast õigushüvest lähtumine. Koosseisu kohaldamisel tuleks seega alati küsida koosseisu eesmärgi järele. Nii on näiteks Riigikohus rahapesu puudutavas otsuse selgitanud, et olukorras, kus koosseisu sõnastus on äärmiselt lai, ei peegelda koosseisu sõnastus kuriteo tegelikku olemust, sest hägustub selle kehtestamise aluseks olev õigushüve. Siinkohal lähtuski Riigikohus kaitstavast õigushüvest.¹⁶⁶ Seetõttu tuleks autori arvates KarS koosseisude kohaldamisel pöörata erilist tähelepanu kaitstavatele õigushüvedele, mille korrektne tõlgendamine tagab väljendusvabadust piiravate koosseisude proportsionaalsuse ja seeläbi põhiseaduspärasuse.

---

¹⁶⁵ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 115/7.

¹⁶⁶ RKKKo 3-1-1-68-10, p 12.

2.2 Avalikku korda kaitsva isiku solvamine

KarS § 275 kohaselt karistatakse avalikku korda kaitsva võimuesindaja solvamise eest seoses tema ametikohustuse täitmisega rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, karistatakse rahatrahviga kuni 3200 eurot. Objektiivse koosseisu moodustab avalikku korda kaitsva võimuesindaja solvamine seoses tema ametikohustuste täitmisega.¹⁶⁷ Tegemist on väärtteoga ja seetõttu piisab subjektiivse koosseisu täitmiseks ettevaatamatusest. KarS komm vlj kohaselt on kaitstav õigushüve avalik kord ja sekundaarselt kaitstakse ka teisi õigushüvesid, nagu nt inimese au ja väärikus.¹⁶⁸ Võimalus piirata väljendusvabadust avaliku korra kaitseks tuleb PS §-ist 45 lg 2. Tegemist on kvalifitseeritud põhiõiguspiiranguga, mis tähendab, et piirang, selleks, et olla põhiseaduspärane, peab lähtuma avaliku korra põhiseaduslikust tähendusest. Avalik kord on määratlemata õigusemõiste ning M. Laaring on siinkohal avanud kvalifitseeritud põhiõiguspiirangutega seonduvalt ka käesolevas aktuaalse probleemi: „Kui põhiseadus võimaldab piirata põhiõigusi avaliku korra kaitseks, siis mille tagamiseks õieti põhiõigusi piirata võib? Sellele pealtnäha mitte väga keerulisele küsimusele ei ole sugugi lihtne vastata.“¹⁶⁹ M. Laaring jõuab järeldusele, et Eesti PS mõttes on avaliku korra mõiste eeskujuks EIÕK,¹⁷⁰ kuid ühtne arusaam avaliku korra mõistest meie õiguskorras puudub.¹⁷¹

Autori arvates on kaitstavate isikute ringi tõttu kõige asjakohasem lähtuda avaliku korra mõiste sisustamisel Korrakaitseaduses¹⁷² § 4 lg 1 antud definitsioonist, mille kohaselt on avalik kord ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine ning õigushüvede ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstus. KarS 2015. aasta komm vlj kohaselt, kaitseb § 275 üksnes neid võimuesindajaid, kes kaitsevad avalikku korda ja nende all tuleb mõelda eelkõige korrakaitseorganites töötavaid võimuesindajaid.¹⁷³ KarS vanem 2002.a komm vlj avab võimuesindaja mõistet isegi selgemini. Selle kohaselt oli võimuesindaja isik, kes talle antud volituste alusel on pädev teostama avalikku võimu ka väljaspool oma ametkonda. Tulenevalt paragrahvi tekstist peab lisaks olema tegemist ka avalikku korda kaitsva võimuesindajaga,

---

¹⁶⁷ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 275/3.

¹⁶⁸ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 275/1.

¹⁶⁹ M. Laaring. Avaliku korra mõiste põhiseaduses. – Juridica, 2012/4. Lk 247.

¹⁷⁰ M. Laaring, lk 251.

¹⁷¹ M. Laaring, lk 251.

¹⁷² Korrakaitseadus. – RT I, 2011, 4... RT I, 13.03.2019, 95.

¹⁷³ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 275/3.

sellele viitab väljend „või muu“. Kuna vastavalt PolitseiS §-le 3 tagab avaliku korra politsei, tuleb võimuesindaja all mõelda eelkõige politseiametnikku.¹⁷⁴

Riigikohus on sedastanud, et avaliku korra kaitse hõlmab laiemas tähenduses lisaks korrakaitseseadusele mh ka vangistuse täideviimist, kui avaliku korra kaitse üht vormi (VangS § 6 lg 1). Seega saab ka vangivalvurit, vangla inspektor-kontaktisikut jt vanglaametnikke, kes lähtuvalt tööülesannetest teostavad avalikku võimu kinnipeetavates suhtes, pidada avalikku korda kaitsvaks võimuesindajaks KarS § 275 lg 1 tähenduses.¹⁷⁵ Riigikohus on avalikku korda kaitsvaks võimuesindajaks pidanud ka turvatöötajat, sest turvaseaduse § 32 lg 1 p3 ja 40 lg-st 4 lähtuvalt oli tal riigivõimu poolt antud avaliku võimu teostamise volitus.¹⁷⁶ 2015. aasta dekriminaliseerimise käigus muudeti paragrahvi sõnastust ja avalikku korda kaitsev muu isik ei ole enam kaitstavate isikute ringis. Seaduseandja sõnastuse muutmise eesmärk oli kitsendada kaitstavate isikute ringi ja mitte võimaldada eraõigusliku turvatöötaja määratlemist avalikku korda kaitsva isikuna sätte mõttes.¹⁷⁷

Kaitstavat õigushüve aitab avada ja piiritleda KarS § 275 asukoht Karistusseadustikus 16. peatükis „Avaliku rahu vastased süüteod“ selle 3. jaos, mis on pealkirjastatud kui: „Avaliku võimu teostamise vastased süüteod“. Avaliku võimu teostamise vastased süüteod on laiemas mõttes riigivastased süüteod, kus süüteo toimepanija ei ole ise avaliku võimu kandja. KarS-i 16. jao süüteod ei ründa mitte niivõrd riigi eksisteerimise aluseid, vaid avaliku korra toimimise korrapärasust ja mõjusust. Ka kriminoloogiliselt ei iseloomusta vaadeldavaid süütegusid mitte niivõrd mingi konkreetse riigikorra vastane meelsus, vaid riigist üsnagi sõltumatu avaliku korra ignoreerimine.¹⁷⁸ KarS § 275 kohane solvamise keeld on oma sisult korravalvurile vastuhakkamise keeld, selleks, et tagada võimuesindajate võimalus tööd teha ja selle töö efektiivsus. 2002. aasta KarS komm vlj avab süüteo olemuse autori arvates paremini kui 2015. aasta väljaanne: „Kuna KarS § 275 süütegu on suunatud avaliku korra ja julgeoleku kaitsmisega seotud ametiisiku vastu ja seisneb vastuhakkamises (nt töökohustuste täitmise

¹⁷⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. § 274/3.2.1. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2002.

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-31-16, p 10.

¹⁷⁶ RKKKo 3-1-1-69-09, p 9.

¹⁷⁷ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. SE 554. Lk 72-73. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seondult%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (01.04.2017)

¹⁷⁸ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 16.peatükk/2.4.

takistamine ja korralduste eiramine).“¹⁷⁹ Viimane aitab ammendavalt selgitada, miks on vaja kaitsta avalikku korda kaitsvaid isikuid solvangute eest. See on vajalik selleks, et nad saaksid segamatult ja efektiivselt oma tööd teha ning avalikku korda kehtestada. Solvamine on vastuhakkamine ja segab avaliku korra kehtestamist.

Avaliku korra kaitse õigushüvena võimaldab avalikku korda kaitsvate isikute suhtes oluliselt kaugemale ulatuvaid väljendusvabaduse piiranguid, kui au ja hea nime kaitseks sätestatud piirangud. Käesolevas töös juba mainitud kaasuses Thorgeri Thorgerson v. Iceland pidas EIK õiguspäraseks politseinike kohta solvava väärtushinnangu „metsikud elajad univormis“ esitamist meedias. Väljendusvabaduse piirangu legitiimseks eesmärgiks ehk kaitstavaks õigushüveks peeti politseinike reputatsiooni. Kahju kannatajateks olid Reykjaviki politseinikud üldiselt. EIK leidis, et kuigi artiklid sisaldasid solvavaid sõnu, siis arvestades eesmärki ja mõju, mida nendega kavandati ei saanud kasutatud kõnepruuki pidada ülemääraseks. Kohus leidis, et süüdimõistmine ja karistus olid võimalised heidutama avatud arutelu avalikes huvides ja tegemist oli piiranguga, mis ei olnud vajalik ühiskonnas, seega ei olnud proportsionaalne¹⁸⁰

Kaasuses Janowski v. Poola peeti aga legitiimseks Janowski kriminaalkorras süüdi mõistmist linna munitsipaalvalvurite solvamise eest sõnadega „mühakad“ ja „rumalad“, sest kaitstavaks õigushüveks oli avalik kord. Autori arvates on „metsikud elajad univormis“ ning „mühakad“ ja „rumalad“ samaväärsed solvangud. Janowski sekkus linna munitsipaalvalvurite tegevusse, kui need tänavamüüjaid tänavalt ära ajasid. Janowski üritas linnatänaval munitsipaalvalvuritele seletada, et neil puudub seaduslik alus tänavamüüjate tänavalt ära ajamiseks ja selle vestluse käigus kasutas ka eelmainitud solvavaid sõnu. Janowski väide, et munitsipaalvalvuritel puudus seaduslik alus tänavamüüjate laiali ajamiseks vastas tõele. EIK sedastas siinkohal, et: „Avalikel teenistujatel peab olema võimalik nautida avalikku usaldust tingimustel, mis on vabad ebasobivatest häiringutest, et olla edukas oma ülesannete täitmisel ja seetõttu võib olla vajalik kaitsta neid ründavate ja solvavate verbaalsete rünnakute eest.“¹⁸¹ EIK lähtus sellest, et sellises situatsioonis ei ole vaja kaaluda sõnavabadust ajakirjandusevabaduse huvide või avalikes huvides toimuva arutelu kontekstis, kuna tegemist

---

¹⁷⁹ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 16.peatükk/2.4.; J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2002 16.peatükk/2.4.

¹⁸⁰ EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v. Iceland, p 67, 68, 69.

¹⁸¹ EIKo 21.01.1999, 25716/94, Janowski v. Poland, p 33.

ei ole sellises kontekstis toimuva aruteluga.¹⁸² Kohtunike hääled jagunesid kaksteist viiele. Eriarvamustes leiti, et solvangud olid üsna leebed väljendid, lausunud spontaanse ning elava vaidluse käigus ja ei ületanud seetõttu lubatud piiri ning EIK oleks pidanud kaaluma solvavaid sõnu vastukaaluna linna munitsipaalvalvurite õigusliku aluseta tegevusele.

Valitseva arvamuse kohaselt on KarS § 275 kaitstavate õigushüvede ring laiem, kui lihtsalt avalik kord, ning viimane tekitab küsimuse õigushüvede omavahelisest suhtest. 2002., 2004., 2009., kui ka 2015. aasta KarS komm vlj. kohaselt on KarS 3da jao kaitstavaks õigushüveks avalik võim ja avalik kord ning sekundaarselt kaitstakse õigushüvena ka teisi õigushüvesid nagu nt inimese au ja väärikus.¹⁸³ M. Nimmo on siinkohal avaldanud arvamust, et: „Karistusseadustikus sätestatud laimamise ja solvamise puhul on kaitstavaks õigushüveks ennekõike eritunnustega isikute positsioon või institutsioon, kuid sekundaarselt on kõigi laimamise ja solvamisega seotud süütegude puhul kaitstavaks õigushüveks inimese au ja väärikus.

Seega tuleb asuda seisukohale, et nii tsiviilõigusliku kui ka karistusõigusliku käsitlemise järgi on laimamise ja solvamise kui õigusvastase tegevuse korral füüsiliste isikute puhul peamiseks kaitstavaks õigushüveks just isikute õigus aule ja heale nimele, kuivõrd mõlemad toovad kaasa isikute maine kahjustamise.“¹⁸⁴

Seda, et KarS § 275 kaitstavaks õigushüveks, peetakse ka avalikku korda teostavate isikute au ja head nime saab välja lugeda ka sellest, et Riigikohus on pidanud vajalikuks avalikkusele solvavaid väljendeid politseinike au ja hea nime kaitseks mitte avaldada: „Pole välistatud ka olukord, et solvavad väljendid kirjeldatakse süüdistusaktis või kokkuleppemenetluses sõlmitavas kokkuleppes. Siin tuleb silmas pidada asjaolu, et sellise akti või kokkuleppe avalikustamine kohtuliku arutamise käigus ja/või nende hilisem teatavaks tegemine avalikkusele võib täiendavalt riivata kannatanu au. Kooskõlas KrMK § 12 lg-ga 1 võidakse sellisel juhul piirata avalikkuse juurdepääsu kohtuistungile. Kriminaalkolleegiumi arvates ei ole KrMS § 247 lg 1 ja § 285 lg 1 rikkumisega tegemist ka siis, kui süüdistusakti või kokkuleppe avaldamisel teatatakse, et solvamisel kasutatud ebatsensuursed väljendid jäetakse

---

¹⁸² EIKo 21.01.1999, 25716/94, Janowski v. Poland. p 33.

¹⁸³ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2002 § 275/1.; J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2004 § 275/1.; J. Sootak, P. Pikamäe. § 275/1. Karistusseadustik komm vlj. Tallinn: Juura 2009; J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 275/1.

¹⁸⁴ M. Nimmo, lk 714.

kohtuistungil avaldamata.“¹⁸⁵Siinkohal näeb käesoleva töö autor probleemina ka seda, et kohtumõistmine peaks olema avalik. Solvangute varjamine, mis on suunatud võimuesindaja vastu võimu teostamise situatsioonis, avalikkuse eest, teeb aga võimatuks avalikkusele hinnata väljendusvabaduse piirangute proportsionaalsust ja selliselt ei ole kohtumõistmine läbipaistev. Kohtu ja avalikku korda kaitsvate isikute suhtes tagab usalduse ja avalikkuse austuse eelkõige läbipaistvus. Solvavate väljendite varjamine sellist usaldust ei soodusta.

Riigikohus on konkreetselt sedastanud, et KarS § 275 õigushüveks on avalik kord, siinjuures viitamata teistele õigushüvede nagu näiteks au ja hea nimi.¹⁸⁶ Samas on Riigikohus ka otse sedastanud, et KarS § 275 õigushüveks on avalik kord ja seejärel, et KarS § 275 kaitseb õigushüvena võimuesindajate au ja väärikut: „kaitstavateks õigushüvedeks on avaliku võimu teostamise tõhusus ning avalik kord. (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17. septembri 2009. a otsus asjas nr 3-1-1-69-09, p 7). 1. jaanuarist 2015 kehtiva KarS § 275 lg 1 koosseis kaitseb õigushüvena üksnes nende võimuesindajate au ja väärikut, kes peavad tagama avalikku korda.“¹⁸⁷ Viimane ei tähenda autori arvates siiski seda, et au ja head nime tuleb pidada sekundaarseks või ka primaarselt kaitstavaks õigushüveks, vaid ainult seda, et vastava riive olemasolu tuleb koosseisu kohaldamiseks tuvastada. Siinjuures ei ole vaja tuvastada PS au ja hea nime teotamist. Kui KarS § 275 kaitstav õigushüve on muuhulgas ka au ja hea nimi, siis tuleks süüte õigusvastasuse hindamisel arvestada ka VÕS § 1046 õigusvastasust välistavate asjaoludega, st koosseisu kohaldamiseks tuleks tuvastada õigushüvena ka au ja hea nime teotamine. Kuna politseinike aadressil on meedia vahendusel seoses nende ametikohustuste täitmisega lubatud neid kutsuda „metsikuteks elajateks univormis“, siis on selge, et lihtsalt solvamise tuvastamisest objektiivses koosseisus ei saaks pidada piisavaks.

Kuna KarS § 275 süütegu on suunatud avaliku korra ja julgeoleku kaitsmisega seotud ametiisiku vastu ja seisneb vastuhakkamises (nt töökohustuste täitmise takistamine ja korralduste eiramine),¹⁸⁸ siis ei ole viimane eesmärk ühildatav eesmärgiga kaitsta korraalvurite au ja head nime. Viimast järeldust toetab ka sätte ajalooline tõlgendamine KarS § 275 on peaaegu muutumatul kujul üle võetud Eesti NSV KrK-st ja selle eelkäijaks võib pidada varasemat Eesti NSV KrK §-i 183, mille kohaselt võimuesindaja või avalikku korda

---

¹⁸⁵ RKKKo 3-1-1-3-05, p 7.3.

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-69-09, p7.

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-31-16, p 10.

¹⁸⁸ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 16.peatükk/2.4.; J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2002 16.peatükk/2.4.

kaitsva muu isiku solvamise eest seoses nende poolt oma ametialase või ühiskondliku kohustuse täitmisega karistati rahatrahvi või arestiga. Karistusseadustiku vastuvõtmine ei muutnud avalikku korda kaitsva isiku solvamise kontseptsiooni puudutavaid karistusõiguslikke arusaame ja seetõttu kehtib KrK § 183 kohta käiv senine õigusteooria ja kohtupraktika ka KarS § 275 tõlgendamisel. KrK § 183 oli omaaegse KrK § 130, mis kaitses isikute au ja head nime erikoosseis, kuid asus hoopiski valitsemiskorra vastaste süütegude all ja kaitstavaks õigushüveks ei olnud seega otseselt isikute isiklikud õigused st. au ja hea nimi, vaid valitsemiskord. Valitsemiskorda võib lähtuvalt paragrahvi enda sõnastusest samastada avaliku korraga. Eesti NSV Krk komm vlj kohaselt ei olnud KrK § 183 paigutatud isikuvastaste kuritegude peatükki, sest sätestatud teo ühiskonnaohtlikkust iseloomustab mitte niivõrd isikule tekitatud kahju, vaid eelkõige ja peamiselt valitsemiskorra, kui kriminaalõiguslikult kaitstud objekti vastane rünne.¹⁸⁹

Kaasuses Janowski v. Poola EIK ei tunnustanud korralvalvurite reputatsiooni ja õiguste kaitset sätte legitiimse eesmärgina. KarS § 275 avalikku korra kaitsmiseks kehtestatud säte on oma sisult sarnane Poola Karistusseadustiku §-ga 236, mille kohaselt karistatakse isikut, kes solvab avalikku teenistujat, seoses teenistusülesannete täitmisega ja selle ajal kuni kahe aastase vangistusega või trahviga,¹⁹⁰ Poola valitus väitis, et kaitstav õigushüve oli lisaks avalikule korrale ka munitsipaalvalvurite reputatsioon ja munitsipaalvalvurite õigused. EIK ei tunnustanud, avaliku korra kaitse situatsioonis, munitsipaalvalvurite reputatsiooni ja õiguste kaitse vajadust ja pidas art 10 piiramise legitiimseks eesmärgiks vaid avaliku korra kaitset. EIK põhjendas seda sellega, et Poola apellatsioonikohtu kohaselt oli süüaluse süüdimõistmise eesmärgiks tagada, et avalikud teenistujad saaksid segamatult oma kohustusi täita ja tunnistas seetõttu sätte legitiimse eesmärgina vaid avaliku korra kaitset.¹⁹¹ Seetõttu ei olnud vajalik ka kaaluda seda, kas Janowski lähtus avalikust huvist ja heast tahtest väärtushinnangute avaldamisel, sest tegemist ei olnud selles kontekstis toimuva aruteluga.

EIK ei väida siinkohal siiski otsesõnu, et teised õigushüved nagu reputatsioon ja munitsipaalvalvurite õigused ei saa selles situatsioonis olla väljendusvabaduse piirangu legitiimseks eesmärgiks. Kuid, EIK sõnastab siiski küllaltki selgelt, et lähtutakse konkreetsetest kaasuse asjaoludest. Sätte eesmärgiks nagu ka KarS § 275 eesmärgiks oli

---

¹⁸⁹ I. Rebane (koost). Eesti NSV KrKK 3.peatükk/2.

¹⁹⁰ EIKo 21.01.1999, 25716/94, Janowski v. Poland, p 16.

¹⁹¹ EIKo 21.01.1999, 25716/94, Janowski v. Poland, p 25, 26.

kaitsta korraalvurit, selleks, et ta saaks teenistusülesandeid täita. Arvestada tuleks ka kogu käesolevas töös uuritud EIK kohtupraktikaga. EIK ei välista legitiimseid eesmäärke eesmärgiga valida välja vaid üks. Kui EIK leiab, et kohaldub mitu legitiimset eesmärki, siis neid ka vastavalt tunnustatakse. Seega autori arvates avaliku korra kaitse situatsioonis ei saa olla kaitstavaks õigushüveks võimu teostaja reputatsioon ja õigused EIÕK tähenduses ja sellest lähtuvalt ei saa siinkohal viimast pidada väljendusvabaduse piiramise legitiimseks eesmärgiks ka KarS § 275 puhul.

KarS § 275 lg 1 koosseis ei eelda, et solvamine leiaks aset avalikus kohas ja oleks tajutav ning häiriv ka asjassepuutumatutele kolmandatele isikutele.¹⁹² Seetõttu oleks siinkohal võimatu kaitstavaks õigushüveks pidada isikute reputatsiooni ehk head nime, mis on sotsiaalne õigushüve. Kriminaalõiguslik solvamine ei pea toimuma avalikult, et solvamise koosseisud KarS-is oleks täidetud. Viimane lähenemine on mõistetav, kui karistusõigusliku solvamisega kaitstav õigushüve on riigi toimimine. Võimuesindaja töö takistamine on võimalik ka privaatse, omavahelises suhtluses, segades võimuesindaja tööd teda verbaalselt rünnates.

Eelnevast saab järeldada, et avalikku korda kaitsva võimuesindaja solvamine seoses tema ametiülesannete täitmisega, kahjustab avalikku korda ja sellises situatsioonis kaalub avaliku korra kaitse vajadus üldjuhul ülesse vajaduse vabaks väljenduseks. Siinjuures ei kaaluta seda, kuidas mõjub selline solvang isikute aule ja heale nimele, viimane ei oma selles kontekstis tähtsust. Kohtunik ei pea hindama solvava väärtushinnangu esitaja lähtumist heast tahtest ja üldisest huvist. Selline kaalumine sellises situatsioonis ei oleks asjakohane. Tähtsust omab see, et ametiisikud saaksid täita segamatult oma ametiülesandeid ja neile ei hakataks solvamisega vastu. Selliselt ei ole võimalik aga au ja hea nime kaitset pidada kaitstavaks õigushüveks KarS § 275 mõttes. Kui kaitstavaks õigushüveks pidada ka avalikku korda kaitsvate isikute reputatsiooni, siis nagu EIK otsuses Thorgeri Thorgerson v. Iceland tuleb kaaluda omavahel ka vastavaid õigushüvesid väljendusvabadust vähem piiravalt ja solvanguid on sellisel juhul lubatud. Kui kaitstavaks õigushüveks pidada au ja head nime, siis tuleks KarS § 275 kuulutada põhiseaduse vastaseks, või lahendada probleem õigusvastasuse tasandil kohaldades VÕS §-i 1046, sest kaitstavad õigushüved ei ühildu.

---

¹⁹² RKKKo 3-1-1-31-16, p 10.

2.3 Kohtuniku solvamine

2002. aastal jõustunud KarS-is ei olnud algselt kohtuniku ja rahvakohtuniku ning kohtu solvamine kriminaliseeritud ega ka väärteokorras karistatav, küll aga oli KarS § 305 kohaselt keelatud kohtu või kohtuniku laimamine. 17.12.2003 jõustusid KarS-i muudatused, millega kriminaliseeriti KarS-is kohtu ja kohtuniku solvamine. Kohtuniku solvamise kriminaliseerimist põhjendati sellega, et KarS § 275 kohaselt oli karistatav võimuesindaja ja avalikku korda kaitsva muu isiku solvamine ja laimamine. KarS § 247 ja 305 kohaselt oli kriminaliseeritud vaid rahvusvaheliselt kaitstud isiku või tema perekonnaliikme ning kohtu ja kohtuniku laimamine. Leiti, et ei ole mingit ratsionaalset põhjust selliseks eristamiseks ja seetõttu tehti ettepanek kriminaliseerida ka eelnimetatud isikute solvamine samadel alustel võimuesindajaga.¹⁹³ 2015. aasta dekriminaliseerimise käigus muudeti kohtu solvamine väärteoks. Kehtiva KarS § 305 kohaselt on kohtu, kohtuniku või rahvakohtuniku solvamine seoses tema osalemisega õigusemõistmisel karistatav rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, karistatakse rahatrahviga kuni 3200 eurot.

Objektiivne külg seisneb kohtu, kohtuniku või rahvakohtuniku solvamises ning solvamine peab olema seotud õigusemõistmisega.¹⁹⁴ KarS komm vlj kohaselt on KarS § 305 kuritegu seotud õigusemõistmise takistamisega. Õigusemõistmise takistamine seisneb kohtuniku ja rahvakohtuniku tegevuse, kelle menetluslik ülesanne on tagada õigusemõistmise korrapärane funktsioneerimine, takistamises või mõjutamises. Õigusemõistmise mõjutamise potentsiaali tõttu on karistatav ka kohtu, kohtuniku või rahvakohtuniku solvamine seoses tema osalemisega õigusemõistmisel.¹⁹⁵ Koosseisuga kaitstakse nii õigusemõistmise institutsiooni, kui ka üksiku kohtuniku ja rahvakohtuniku, kui selle funktsiooni kandja autoriteeti. Kaitstav õigushüve on õigusemõistmine.¹⁹⁶

Varasemas KrK-s subsumeeriti kohtuniku solvamine avalikku korda kaitsva isiku solvamise alla KrK § 183 alusel ning kaitstavaks õigushüveks loeti avalikku korda. Kuid KarS-is ei

---

¹⁹³ Seletuskiri kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 102 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ad4cfd5-4b35-3a15-87da-2fd8bc8cda3b/Kriminaalmenetluse%20koodeksi,%20karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus> (15.03.2019)

¹⁹⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 305/3, 4.2.

¹⁹⁵ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 305/1.

¹⁹⁶ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 305/1.

saanud kohtunikku enam avalikku korda kaitsva isikuna subsumeerida, sest õigusemõistmise vastased kuriteod viidi eraldi peatüki alla.¹⁹⁷ Seega on õigusemõistmine kui õigushüve, vähemalt ajalooliselt, seotud avaliku korra kaitsega ja sätte eesmärk KarS komm vlj järgi seondub pigem vajadusega tagada kord ja hoida ära rahutusi, kui konkreetse kohtuniku, kui isiku au kaitse vajadusega.

KarS.- seletuskiri määratleb KarS § 305 kaitstava õigushüvena vaid õigusemõistmise, ega viita võimalusele pidada kaitstavaks õigushüveks muuhulgas ka au ja head nime: „Kaitstav õigushüve on õigusemõistmine. Vahetu rünne solvangu näol võib olla suunatud kohtu või selle liikme vastu, muud isikud on loetelust välja jäetud. Nende, nt prokuröri, kaitsja, hageja solvamise puhul võib olla tegemist menetluskorra rikkumisega.“¹⁹⁸ Samuti sedastatakse KarS-i seletuskirjas, et: „Nt tsiviilelus kohtuniku solvamine eraelulistel põhjustel on kaitstav tsiviilkorras ega kvalifitseeru § 305 järgi.“¹⁹⁹ Seega on seaduseandjal olnud selge tahe eristada karisutsõiguslikke õigusemõistmist kaitsvaid sätteid ja tsiviilõiguslikke au ja head nime kaitsvaid sätteid.

KarS komm vlj kirjeldatakse kohtuniku solvamist samamoodi nagu ka avalikku korda kaitsva isiku solvamist, kasutades nn „Rongaema kaasuses“ Riigikohtu antud selgitusi.²⁰⁰ Eesti kohtupraktikas on keelatud koosseisuliseks solvanguks kohtuniku suhtes peetakse ka nn madalakeelseid rahvalikke ütlisi.²⁰¹ Selliseks solvavaks koosseisuliseks väljendiks on Riigikohus pidanud lauset: „käitusite nagu laps, nagu andja võtja kassiperse lakkuja, mul puudub igasugune lugupidamine sellise kohtuniku vastu.“²⁰²

Kohtumõistmise käigus toimunud solvamise juhtudel on EIK lähtunud samadest põhimõtetest, nagu ka avalikku korda kaitsva isiku solvamise puhul. Kaitstavaks õigushüveks ei ole peetud kohtuniku reputatsiooni. Horvaatia Tsiviilkohtumenetluse seadustik nägi ette

---

¹⁹⁷ RKKKo 3-1-1-81-02 p 10.2 ja 10.3.

¹⁹⁸ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde. 554 SE II. Lk. 20. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (10.03.2019)

¹⁹⁹ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. 554 SE. Lk. 81. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (10.03.2019)

²⁰⁰ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 305/4.1.

²⁰¹ RKKKo 3-1-1-81-02, p 10.1.

²⁰² RKKKo 3-1-1-81-02, p 1.

võimaluse trahvida isikut, kes kuritarvitab oma õigusi kohtus.²⁰³ EIK ei pidanud siinkohal vajalikuks analüüsida kohtuniku maine kaitse vajadust ja piirdus sellega, et sätte legitiimne eesmärk on kaitsta õigusemõistmise autoriteeti art 10 lg 2 mõttes.

Ka solvamise vormi osas lähtuti siinkohal sarnastest põhimõtetest, nagu avalikku korda kaitsva isiku puhul. EIK on sedastanud, et: „Selge vahe tuleb teha kiitikal ja solvangul. Kui ükskõik millise väljenduse ainus eesmärk on kohut või kohtu liikmeid solvata, siis kohane karistus sellele ei ole art 10 rikkumine.“²⁰⁴ EIK sedastus tähendab, et kohtu ja kohtunike suunas on keelatud igasugused solvangud, ükskõik missuguses vormis või mis eesmärgil. Selliste väljendite kasutamine nagu „idioot“, „metsikud elajad univormis“ või näiteks kohtunikust kohtus karikatuuri kritseldamine toob endaga kaasa legitiimse karistuse.

Kõige kaugemale ulatuvamaid väljendusvabaduse piiranguid on EIK lubanud just väärtushinnangutele, mis puudutavad kohtu ja kohtunike solvamist. EIK ei ole siinkohal tunnistanud legitiimseks mitte ainult solvamist keelavad sätted, vaid ka nn „halvad kombed“ või nn „halva suhtumise“ kohtusse ja seda isegi juhul, kui sellised sõnad esinevad apellatsioonkaebuses faktilisi asjaolusid kirjeldavas osas. Horvaatia kohus leidis, et süüdistatava nipsakas kõnepruuk kohtu suunas apellatsioonkaebuses, mis kirjeldas dialoogi kohtu ja kostja vahel oli kohtu solvamine ning trahvis teda selle eest. Kostja kirjeldas oma kaebuses kohtu ja kostja vahelist vestlust: „Kui kohus küsis, kas kostja on nõus maksma vaieldava võla, siis vastas viimane kohtule üleoleva küsimusega: Kust te seda võtate? ja Kas te olete ikka kohtu toimikut lugenud...“ . Lisaks sisaldas kaebus kostja rahulolematust sellega, et viimast vestlust ei protokollitud ja ka sellekohast kommentaari: „Mis juriidiline professionaalsus see on?“²⁰⁵ Seitsmest EIK kohtunikust 4 leidsid, et art 10 rikkumist pole ja 3, et on. Ühises eriarvamuses leidsid kohtunikud, et on ebatavaline, et trahvimisotsuse tegemine kasvas välja apellatsioonkaebuse sõnastusest ja et mitte miski apellatsioonkaebuse sõnastusest ei ületanud aktsepteeritavat piiri, kuna kostja lihtsalt kirjeldas kohtusaalis toimunut.²⁰⁶

EIK põhjendas otsust siiski sellega, et EIÕK lõikes 2 sätestatud piirangu alus õigusemõistmise autoriteedi kaitseks, sisaldab endas eelkõige tähelepanekut, et kohtud on avalikkuse poolt aktsepteeritud kui kohane koht õiguslike vaidluste lahendamiseks ja et

²⁰³ EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia, p 19.

²⁰⁴ EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia, p 45.

²⁰⁵ EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia.

²⁰⁶ EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia. Separate opinion.

avalikkusel on austus ja usaldus kohtu võimekuse suhtes seda funktsiooni täita. Kohtud, mis on õiguse garanteerijad ja millel on fundamentaalne roll õigusriigis, peavad saama töö tegemisel nautida avalikku usaldust. Seetõttu tuleb kohut kaitsta põhjendamatute rünnakute eest. Kohtud nagu kõik teisedki avalikud institutsioonid ei ole immuunsed kiitika ja avaliku järelevalve suhtes. Osapooltel on kindlasti õigus kritiseerida kohut oma õiguste kaitseks, kuid kriitika ei tohi ületada teatud piire.²⁰⁷

Eelnevalt väidetut tasakaalustamiseks, saab siiski tõdeda, et EIK on konkreetselt eitanud võimalust isikut süüdi mõista kohtuniku solvamise eest prokuratuurile kuriteokahtlustuse esitamisega. Viidatud kaasustes solvavaid väljendeid ei esinenud, kuid kahtlustuse sisu peeti siseriiklike kohtute poolt solvavaks. Kui sellised avaldused ei ole avalikud, siis ei tule neid kaaluda ajakirjandusvabaduse ega ka õiguse kontekstis arutada avalikku huvi puudutavaid teemasid. Kaaluda tuleb isiku õigust teavitada kompetentseid organeid talle teadaolevatest ebaregulaarustest avaliku teenistuja tegevuses.²⁰⁸

Ka ajakirjanduslikku sõnavabadust on õigusemõistmise kaitseks võimalik piirata rangemalt kui lihtsalt au ja hea nime kaitseks. Austria ajakirjanik Prager mõisteti süüdi KrK § -iga 130 analoogse reputatsiooni kaitsva erasüüdistusätte alusel. Siinkohal on huvitav, et hoolimata sellest, et süüdimõistmise aluseks olnud säte ei ole võrreldav KarS § 305-ga, sest oli sätestatud reputatsiooni, mitte õigusemõistmise kaitseks, siis luges kohus kaitstavaks õigushüveks ikkagi nii konkreetse kohtuniku reputatsiooni kaitse, kui ka õigusemõistmise kaitse. Viimane aga näitab, et küsimus au ja hea nime ning õigusemõistmise, kui õigushüvede omavahelisest suhtest ei ole kõigis olukordades üheselt lahendatav neid rangelt eraldades.

Vaidlusaluses artiklis tõstatas ajakirjanik küsimuse konkreetses Austria kohtus käibiva kohtunikonna mentaliteedi üle. Sotsioloogilistele uuringud näitasid, et selles kriminaalkohtus mõisteti karmimaid karistumäärasid kui teistes. Pärast pooleaastast ettevalmistusprotsessi, millest 3,5 kuud ajakirjanik veetis külastades vaidlusaluse kohtu kohtuistungeid ja küsitledes seal töötavaid juriste, süüdistas ajakirjanik kohtunikkonda arrogantsuses, süüdistavate kiusamises ja nende kohtlemises just kui nad oleks juba ette süüdi mõistetud. Solvanguid artiklites ei kasutatud, samuti ei väidetud ka seda, et Prager oleks esitanud vale faktiväiteid. Vaieldi selle üle, kas ajakirjaniku väärtushinnangud olid piisavalt põhistatud. EIK leidis, et

---

²⁰⁷ EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia. Separate opinion, p 43.

²⁰⁸ EIKo 30.03.2011, 6428/07, Siryk v. Ukraine, p 42.

selliselt süüdistas ajakirjanik kohtunikke seaduse rikkumises ja või vähemalt oma professionaalsete kohustuste ületamises. EIK kohaselt: „Sellega ta mitte ainult ei kahjustanud nende reputatsiooni vaid ka õõnestas avalikku usaldust kohtunikonna kui terviku väärkuse suhtes.“

EIK leidis, et: „Tuleb pöörata tähelepanu kohtunikonna erilisele rollile ühiskonnas. Õigusriigi fundamentaalse väärtuse, õigusemõistmise garanteerijana on neile vajalik avalik usaldus, selleks, et nad saaksid oma kohustuste täitmisel olla edukad. Seetõttu võib olla vajalik kaitsta seda usaldust destruktiiivsete rünnakute eest, mis on olemuslikult põhjendamatud eiti sellest vaatenurgast, et kohtunikud, keda on kritiseeritud on allutatud diskreetsuse kohustusele, mis keelab neil vastata.“²⁰⁹ Viimane siiski ei tähenda, et kohtunikkonda ei võiks kritiseerida, kuigi eelnimetatud kaasus tekitab autori arvates tõsisid küsitavusi oma rangusega. EIK otsustas, et ajakirjaniku uurimustöö ei olnud piisav nii tõsiste süüdistuste esitamiseks. Kohus leidis, et siinkohal on piisav toetuda sellele, et ajakirjanik ei võtnud osa selle konkreetse kohtuniku kohtuistungitest, kes tema vastu süüdistuse esitas ega andnud talle võimalust esitada vastulauset süüdistustele. Kohtunike häälid jagunesid peaaegu pooleks. Üheksast kohtunikust viis leidsid, et ei ole art 10 rikkumist ja neli, et on art 10 rikkumine. Kirjutati 2 eriarvamust, millest ühega ühinesid kõik ja üks eriarvamus oli ühe kohtuniku täiendus juba olemasolevale eriarvamusele.

Eelkõige tõstatab eelnimetatud kaasus küsimuse kohtuniku au kaitse ulatusest väljaspool kohtusaali ja avalikkuse võimaluste üle teostada kontrolli kohtute tegevuse üle. EIK kohtunik Pettiti viitas siinkohal ka õigusteoorias tuntud fundamentaalsele eriarvamusele kollisiooni üle USA ja Euroopa õiguses. Ta viitab USA kohtunikele, kes on valitavad ja on seetõttu ka avatud piiramatule kiitikale. Ta leiab, et kuigi kohtunikke tuleb kaitsta maine kahjustamise eest, siis oleks parem seda teha läbi tsiviil- kui kriminaalmenetluse. Riigid, mis lubavad õigusprotsesside hindamist aktsepteerivad sellega, et kohtunike käitumine on avatud avalikkuse kriitilisele pilgule. Parim viis kindlustamiseks, et objektiivne informatsioon on avalikkusele edastatud selle harimiseks on kindlustada terviklikum ja otsekohesem koostöö õigusvõimude ja pressiga vahel.²¹⁰

---

²⁰⁹ EIKo 26.04.1995, 15974/90, Prager and Oberschlick v. Austria, p 34.

²¹⁰ EIKo 26.04.1995, 15974/90, Prager and Oberschlick v. Austria. Dissenting opinion of judge Pettiti.

Ka kaasuses Barfod v. Denmark on EIK jaatanud kaitstava õigushüvena õigusemõistmise kaitset, kuigi süüdistuse aluseks olev säte nägi ette kriminaalkaristuse maine kahjustamise eest, ning sättes endas teisi õigushüvesid ei mainita. Siinjuures on kohus pidanud vajalikuks viimast sõnastada nii, et piirangu legitiimne alus on maine kaitse ja kaudselt õigusemõistmise kaitse.²¹¹

Taani ajakirjanik Barfod kirjutas Taani rahvakohtunike kohta kriitilise artikli, milles kahtles kahe rahvakohtuniku otsuse erapooletuses, kuna viimased olid kohaliku omavalitsuse töötajad ja pidid maksukaasuses otsustama oma nn „tööandja“ üle.²¹² Siinjuures Gröönimaa Ülemkohus nõustus, et mõlemad rahvakohtunikud oleks pidanud ennast taandama, kuna nende seotus süüdistatava poolega võis tekitada kahtlusi nende erapooletuses ja leidis, et Barfodi juhtis sellele õigustatult tähelepanu.²¹³ Barfodile heideti eelkõige ette sõnastust: „täitsid oma kohust ja seda nad ka täitsid“, millega viimane vihjas, et rahvakohtunikud kohaliku omavalitsuse töötajatena hääletasid erapoolikult kohaliku omavalituse kasuks.²¹⁴ EIK leidis, et Barfodi öeldut tuleb kaaluda avalikes huvides toimuva arutelu valguses, kuid samas leidis, et kohtukoosseisu oleks võinud kritiseerida ka rahvakohtunikke otseselt süüdistamata. Kohtu koosseisu küsitavus ise ei olnud piisavaks tõendiks, et rahvakohtunikud tegid kallutatud otsuse. EIK leidis, et kuna tegemist oli rahvakohtunikega, kes täitsid õigusemõistmise funktsioone, siis ei olnud nende suhtes õigustatud poliitikutele sarnase laiema väljendusvabaduse talumis piiri rakendamine.²¹⁵

Õigusemõistmise kaitset, kui õigushüve on EIK tõlgendanud laiendatult pidades õigusemõistmise kaitse eesmärgiga hõlmatuks ka prokuröre. Samuti on EIK kaalunud õigusemõistmist kui õigushüve ilma, et osapool sellele üldse toetuks. Kaasuses Grebneva and Alisimchik v. Russia väitis valitsus, et kaitstav õigushüve on prokuröri reputatsioon ja avalik moraal. EIK tõstatas iseseisvalt küsimuse õigusemõistmise kaitsest. Venemaa Kriminaalkodeks, sisaldas KrK § 130 sarnast au ja hea nime kaitseks sätestatud karistusõiguslikku sätet.²¹⁶ EIK leidis, et tegemist ei saa olla piirangu legitiimse eesmärgiga kuna sätte sõnastus, mis oli süüdimõistmise aluseks ega ka kohtulahendi põhistus ei viidanud

---

²¹¹ EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark, p 26.

²¹² EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark, p 9.

²¹³ EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark, p 13.

²¹⁴ EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark, p 9.

²¹⁵ EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark, p 33, 35.

²¹⁶ EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia, p 25.

sellisele eesmärgile.²¹⁷ Küll aga viitas EIK oma põhistuse, et on teadlik sellest, et prokurörid, kui osa juriidilisest aparaadist selle sõna laias tähenduses, peaksid olema kaitstud solvavate ja teotavate verbaalsete rünnakute ning põhistamata süüdistuste eest. Kuna aga prokurör oli avaliku elu tegelane, kes tihti esines televisiooni programmides ja ajalehtedes, siis leidis EIK, et antud juhul selline kaitse ei laiene. Avalikud ametnikud on allutatud kohustusele taluda laiemat kriitikat, kui eraisikud, kuigi neile ei saa rakendada samasuguseid kriteeriume kui poliitikutele. Kuna prokurör vältimatult ja teadlikult avas ennast avalikkuse jälgimisele, siis pidi ta ka üles näitama suuremat tolerantsust kriitikale, kui tavaline riigiteenistuja.²¹⁸ Ilmselt tähendab see, et kui kohtunik peaks omaalgatuslikult avalikult esinema, siis ei ole tema puhul enam võimalik piirata väljendusvabadust traditsioonilise rangusega. KarS § 305 koosseisus alt peaks seega välja jääma kriitika kohtuniku suhtes, õigusemõistmise teemadel, kes ise poliitilisel tasemel oma tegevusega avab ennast avalikkusele.

Eelnevast järeldub, et õigusemõistmine kaitstava õigushüvena ning selle sidumine au ja hea nime kaitsega võimaldab oluliselt kaugemale ulatuvamaid väljendusvabaduse piiranguid, kui lihtsalt au ja hea nime kaitseks sätestatud piirangud. Keelatud on tahtlik solvamine ja kaldumine vulgaarsesse. Viimane ei tähenda, et kohut ei võiks kritiseerida, kuid kriitika peab olema ülimalt täpne, eksida ei tohi ning liialdused ei ole lubatud. Autori arvates on kohtu kritiseerimine sisuliselt juristide pärusmaa, sest ilmselt ei oskaks tavainimene kohut ohutult kritiseerida. Kui aga kohtunik siseneb ise avalikku arutellu, tõstatades sealjuures õiguspoliitilisi küsimusi, siis ei tohiks talle enam laieneda KarS § 305 koosseisuline kaitse.

Ilmselt ei oleks Eesti õiguses õigustatud õigusemõistmise kaitset, kui kaitstavat õigushüve VÕS § 1046 kohaldamisel kaaluda. VÕS § 1046 on kehtestatud isikute isiklike õiguste kaitseks ja õigusemõistmist kaitsvad sätted asuvad Karistusseadustikus. Kuna VÕS § 1046 kaitstakse isikute isiklike õigusi, mitte õigusemõistmist, siis ei oleks õige viimast kaalumisel arvestada, sest selle jaoks eksisteerivad spetsiifilised karistusõiguslikud sätted.

---

²¹⁷ EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia, p 49.

²¹⁸ EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia, p 63.

2.4 Rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamine

2002. aastal jõustunud KarS-is ei olnud algselt rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamine kriminaliseeritud ega ka väärteokorras karistatav. Keelatud oli vaid rahvusvaheliselt kaitstud isiku laimamine. 17.12.2003 jõustusid KarS-i muudatused, millega kriminaliseeriti ka rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamine.²¹⁹ Kehtiva KarS § 247 kohaselt Karistatakse rahvusvaheliselt kaitstud isiku või tema perekonnaliikme laimamise või solvamise eest rahalise karistuse või kuni kaheaastase vangistusega. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik karistatakse rahalise karistusega. KarS komm vlj kohaselt koosseisu kohaldamisel eeldatakse, et kaalutakse omavahel õigust väljendusvabadusele ning kaitstava õigushüve kaitsmisväärsust ja kahjustamise ulatust: „Vaadeldav koosseis on väga lai. Samas täpsete kriteeriumite sätestamine, millal, kuidas ja millist rahvusvaheliselt kaitstud isikut tohib laimata või solvata, oleks normitehniliselt keerukas ja ebapraktiline. Seepärast tuleb kommenteeritavat paragrahvi **tõlgendada kitsendavalt**, kaaludes ühelt poolt kaitstava õigushüve kaitsmisväärsust ja kahjustamise ulatust ning teisest küljest demokraatlikus ühiskonnas vajalikku sõnavabadust.“²²⁰

Objektiivne koosseis hõlmab rahvusvaheliselt kaitstud isiku või tema perekonnaliikme laimamist või solvamist. KarS komm vlj kohaselt on KarS § 247 kaitstav õigushüve eelkõige Eesti Vabariigi välissuhtlus, mida kaitstakse eeskätt isikute välise ja sisemise au kaitsmisega. Laimamine riivab isiku välist au (mainet), st teise inimese hinnangut. Solvamine seevastu ründab objekti sisemist au – autunnet, väarikust.²²¹

Õigushüve olemust aitab avada KarS § 247 paigutus karistusseadustikus riigivastaste süütegude peatükis. Riigivastaste süütegudega rünnatakse riiki ja riigivõimu, täpsemalt riigi sise- ja välisjulgeolekut ning põhiseaduslikku korda. Riik, kui karistusõiguslikult kaitstav õigushüve on määratletav järgmiste tunnustega: sõltumatus, st riigi võime iseseisva subjektina eksisteerida, suveräänsus st riigivõimu ainsus, PS-s sätestatud põhikord, põhiseaduslikud organid, territoriaalne terviklikkus.²²²

---

²¹⁹ Seletuskiri kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 102 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ad4cfd5-4b35-3a15-87da-2fd8bc8cda3b/Kriminaalmenetluse%20koodeksi,%20karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus> (15.03.2019)

²²⁰ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 247/5.

²²¹ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 § 247/1.

²²² J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik 2015 15. peatükk/1.

Eesti kohtupraktika KarS § 247 kohta autori teada puudub täielikult. Samuti ei ole autor leidnud EIK kohtupraktikat rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamise kohta. Tegemist on käesoleva töö kontekstis kõige problemaatilisema paragrahviga, sest näeb ainsana ette kriminaalkaristuse solvamise teo eest ning PS § 45 ei sisalda väljendusvabaduse piirangu kvalifitseeritud alusena, Eesti vabariigi välissuhtlust. Viimane võimaldab kahelda sätte põhiseaduspärasuses. Siinkohal on Riigikohus siiski sedastanud, et: „Mitmete Põhiseaduse normidele, eriti preambulale tuginedes võib järeldada, et riigi julgeolek on Põhiseaduse sätte ja vaimu kohaselt väärtus, mida saab tunnustada kui põhiõiguse piiramise legitiimset eesmärki.“²²³ Viimast konflikti saab lahendada ka läbi selle, kui KarS § 275 PS piirangu aluseks lugeda nii avalikku korda ja/või rahvusvaheliselt kaitstud isiku õigusi ja vabadusi PS § 45 teise lause mõttes. Autori arvates on aga kaheldav kas, koosseisu kaitstavaks õigushüveks saab pidada head nime PS § 17 mõttes, sest diplomaatide kaitse on selgelt seotud vajadusega kaitsta neid füüsilise ohu eest.

KarS § 247 on paigutatud KarS-i 4dasse jakku, mis on pealkirjastatud kui: „Süüteod välisriigi ja rahvusvahelise organisatsiooni vastu.“ KarS seletuskirja kohaselt on peatüki: „Süüteod välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni vastu“ koosseisude sätestamisel lähtutud eelkõige, sellest, et Eesti on ühinenud Rahvusvaheliselt kaitstud isikute, kaasa arvatud diplomaatiliste agentide vastu suunatud kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsiooniga²²⁴(edaspidi RKIK). Viimasest lähtuvalt on Eestil kohustus karistada kuritegude eest, mis on toime pandud rahvusvaheliselt kaitstud isikute vastu. Leitakse, et iga konventsiooniga ühinenud riik peab oma karistusseaduses sätestama koosseisud, mis loevad kuriteoks rahvusvaheliselt kaitstud isikute vastu toime pandud vägivalla (mõrv, röövimine, muu rünnak, ähvardus või katse teostada selline rünnak), samuti nende esindushoone või eraelamu või transpordivahendi vastu suunatud ründed, mis tõenäoliselt ohustab kaitstud isikut või vabadust. Samuti mainitakse koosseisude kehtestamise põhjusena ka 1961. ja 1963. a. Viini konventsioone, mis reguleerivad diplomaatilisi ja konsulaarsuhteid.²²⁵

---

²²³ RKPJKo 3-4-1-2-01, p 15.

²²⁴ Rahvusvaheliselt kaitstud isikute, kaasa arvatud diplomaatiliste agentide vastu suunatud kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsioon. – RT II, 1994, 3, 9.

²²⁵ Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 119 SE.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik>
(11.03.2019)

KarS seletuskirjas defineeritakse rahvusvaheliselt kaitstud isikuid järgmiselt: „Rahvusvaheliselt kaitstud isikute all peetakse silmas riigipead, valitsusjuhti või välisministrit ja kui selline isik viibib välisriigis, siis ka tema perekonnaliikmeid, samuti riigi esindajat või ametnikku või valitsustevahelise iseloomuga rahvusvahelise organisatsiooni ametnikku, aga ka muid agente, kellel tema enese, talle kuuluva ametliku esindushoone, eramu või transpordivahendi vastu suunatud kuriteo toimepanemise ajal on rahvusvahelise õiguse järgi õigus erikaitsele tema isiku, vabaduse või väärkuse ründamise eest, nagu ka tema majapidamisse kuuluvaid perekonnaliikmeid.“

Seega on eelnimetatud sätte eesmärk kaitsta Eesti riigi kaitse all olevaid rahvusvaheliselt kaitstud isikuid - diplomaate või muid Eestis visiidil viibivaid isikuid. Vastuvõtjariigil on diplomaatide ja välisriigi esindajate suhtes positiivne kaitsekohustus. Viini konventsiooni art 29 kohaselt on diplomaatilise esindaja isik puutumatu. Teda ei või vahistada ega kinni pidada. Asukohariik peab teda kohtlema kohase lugupidamisega ning rakendama abinõusid tema isiku, vabaduse ja väärkuse vastu suunatud rünnakute ärahoidmiseks.²²⁶ Autori arvates on selle sätte eesmärgiks kaitsta selliseid isikuid sarnaselt kohtunike ja avalikku korda kaitsvate isikutega oma ametist lähtuvate ülesannete täitmisel. Keeruline on aga vastata küsimusele, kas rahvusvaheliselt kaitstava isiku au ja hea nimi leiab samuti kaitset näiteks solvangute vastu, mis ei ole vahetud ja leiavad aset ajakirjanduses. Kas selline kaitse võiks ulatuda sama kaugemale kui kohtuniku au ja hea nime kaitse? Diplomaatidel on täita sügavalt poliitiline roll ja poliitilisele väljendusele on EIK omistanud erilise kaitse. R. Värk on avaldanud arvamust, et diplomaadi kaitse kohustust on rikutud, kui ta tunneb ennast ohustatuna. Näiteks olukorras, kus meelevaielduse on väljunud kontrolli alt ja selle käigus soditakse suursaadiku pilte solvava loosungiga, milles soovitatakse tagasi „fašistlikku koju minna“.²²⁷

Kuigi Eestis puudub kohtupraktika, milles kohus oleks analüüsinud § 247 kaitstavat õigushüve ja väljendusvabaduse piirangu ulatust, siis leidub selliseid kaasuseid USA kohtupraktikast, kus lähtuvalt rahvusvahelistes kohustustest saadikute kaitsmisel on viimast analüüsitud. USA kohtupraktikas seotakse rahvusvaheliselt kaitstud isiku suhtes sõnavabaduse piirangud konkreetselt vajadusega tagada nende turvalisust. USA ülemkohus tundub olevat pigem kriitilisel seisukohal selles, et rahvusvaheline õigus näeb ette ka

---

²²⁶ Diplomaatiliste suhete Viini konventsioon. – RT II 2006, 16, 513.

²²⁷ R. Värk. Diplomaatilise esinduse ja selle personali kaitse vastuvõtjariigis. – Juridica, 2008/1.

diplomaatide väärikuse kaitse, kuid on siiani vältinud selle küsimusele otseselt vastamist.²²⁸ Nii näiteks peetakse legitiimseks vajadusel seada pikettidele territoriaalseid piiranguid, kui sellised piketid ohustava saadikute turvalisust ja segavad nende tööd. USA-s on võimalik keelata piketid 500 jala raadiuses saatkonnast, selleks, et saatkonna liikmed saaksid oma tööd teha ja nende rahu ei oleks häiritud. Samas ei ole võimalik piirata nende kritiseerimist meedias.²²⁹ USA ülemkohus ei tunnistanud põhiseaduspäraseks hirmutavate, mõjutavate või solvavate loosungite üldist keeldu saatkondade läheduses, sest see piirab liiga üldiselt sõnavabadust.²³⁰

J. Adams kõnest selgub, konventsiooni on tõlgendatud, kui kohustust sätestada karistus rahvusvaheliselt kaitstud isikute laimamise ja solvamise eest: „/.../ kõige rohkem oleme praegusel hetkel seotud eelnõu §-ha 257 „Rahvusvaheliselt kaitstud isiku laimamine“ Ma ei taha ütelda, et see paragrahv peab selliseks jääma, aga me oleme seotud ÜRO konventsiooniga, mille Eesti on ratifitseerinud ja mis ütleb, välismaa kõrgemate riigiametnike, samuti diplomaatilist staatust omavate inimeste laimamise või solvamise puhul peab olema karistus.“²³¹ 2000. aastal jõustunud KarS-s siiski rahvusvaheliselt kaitstava isiku solvamist kuriteona ette ei näinud ja 2003. aasta seletuskirjas põhjendati kriminaliseerimist üsna napilt sellega, et puudub põhjus solvamist mitte kriminaliseerida.²³² Siinkohal on ka oluline tähele panna, et ÜRO konventsioonist ei leia, et rahvusvaheliselt kaitstud isiku solvamise ja laimamise eest peab olema ette nähtud kriminaalkaristus. Ilmselt tõlgendati Riigikogus tol hetkel solvamist ja laimamist, kui muud rünnakut ÜRO konventsiooni tähenduses.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi ÜRO) eriraportööri väljendusvabaduse kaitse edendamise eriraportis (edaspidi ÜRO eriraport) on 2000. aastal sedastatud, et kõik karistusõiguslikud sätted, mis puudutavad laimu ja solvamist, tuleb üle viia tsiviilõigusesse, sest viimane on võimeline pakkuma piisavat kaitset isikute reputatsioonile. Sedastatakse, et rahvusvaheline jurisprudents toetab vaadet, et valitsused ja avaliku võimu kandjad, kui

---

²²⁸ D. Thompson. Boos v Barry: Balancing Diplomatic Inviolability with the Freedom of Speech. – Temple International and Comparative Law Journal, 1989/3. Lk 109.

²²⁹ D. Thompson, lk 109.

²³⁰ R. Värk, lk 51; D. Thompson, lk 107.

²³¹ IX Riigikogu stenogramm, III istungjärk 03.05.2000: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300> (08.03.2019)

²³² Seletuskiri kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 102 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ad4cfd5-4b35-3a15-87da-2fd8bc8cda3b/Kriminaalmenetluse%20koodeksi,%20karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus> (15.03.2019)

sellised, ei tohiks omada võimalust alustada laimamise või solvamise kohtumenetlust. Raportis avaldatakse arvamust, et kuigi Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) ei ole täielikult välistanud valitsuste poolseid solvamise ja laimamise hagsid, siis näib viimane olevat piiranud selliste hagide esitamise võimaluse olukordadeks, mis ohustavad avalikku korda, viidates, et valitsused ei saa solvamise ja laimamise korral hageda lihtsalt oma au kaitseks. Hoolimata EIK seisukohtadele viitamisest leitakse raportis, et ainus laimu ja solvamise seaduste eesmärk peab olema reputatsiooni kaitse. Selliste seaduste eesmärk ei tohi olla valitsuse kritiseerimise piiramine ega isegi avaliku korra kaitse, mille puhul eksisteerivad spetsiifilised kihutamistvastased seadused.²³³ ÜRO eriraportööri seisukoht on läbi aastate selles osas jäänud muutumatuks ja 2016. aasta ÜRO eriraportis taunitakse lisaks ka seadusi, mis kriminaliseerivad välisriigi ametnike kritiseerimise ja solvamise. ÜRO eriraporti kohaselt on kõik kriminaalõiguslikud sanktsioonid või ülemäärased tsiviilõiguslikud sanktsioonid laimu ja solvamise eest üldiselt ühildamatud ÜRO Inimõiguste deklaratsiooni artikliga 19 ja tuleks kaotada.²³⁴ Viimane sedastus toetab järeldust, et rahvusvaheliselt kaitstavate isikute puhul on kaitstavaks õigushüveks eelõige nende turvalisus st. nende õigused ja vabadused PS § 45 mõttes ja mitte niivõrd au ja hea nimi.

Kuna puudub kohtupraktika, siis jääb lahtiseks, kas rahvusvaheliselt kaitstud isiku kaitsevajadust tuleks tõlgendada sarnaselt kohtuniku kaitse vajadusega laiendavalt ja pidada nende suhtes keelatuks ka meedia vahendusel ja rahumeelsetel pikettidel tahtlikud solvamised ja kaldumise vulgaarsusesse, kui sellega ei kaasne rahvusvaheliselt kaitstud isikule otsest ohtu. Autori arvates tuleks diplomaadi ameti politiseeritusse tõttu lahendada sellised vaidlused tsiviilkorras ja rakendada siinkohal tavalist avalikele teenistujatele kehtivat proportsionaalsuse hindamise skeemi ja lähtuda sellest, kas väärtushinnangu avaldaja on lähtunud heast tahtest ja avalikust huvist. KarS § 275 koosseis vajaks täpsustamist reaalse ohu või vahetu solvamise keelu klausliga, sest Viini konventsiooni ja RKIK eesmärk on eelkõige kaitsta kriminaalkorras saadikuid füüsiliste rünnete eest. Arutada võiks ka selle üle, kas muuta säte väärteoks.

---

²³³ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression 2000. Lk 18. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/102/59/PDF/G0010259.pdf?OpenElement> 09.02.2018.

²³⁴ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression 2016. Lk 13,14. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/373 09.02.2018

Kokkuvõte

Eesti kohtupraktikas ja õiguskirjanduses on PS § 45 kvalifitseeritud väljendusvabaduse piirangu aluseks oleva au ja hea nime käsitus ajaloolise arengu tõttu üsna mitmetahuline ja seetõttu küllaltki segane. PS § 17 hea nimi on välispidine mõiste, mis on seotud isiku mainega. Au mõistet seostatakse nii maine, kui ka inimväärikuse mõistega. EIK praktikas puudub selline õigushüve nagu au ja hea nimi, kuid EIÕK art 10 võimaldab väljendusvabaduse piiranguid isikute maine kaitseks. Hoolimata sõnastuslikust erinevusest, mõeldakse mõlemas õiguse allikas üldjuhul ühtesid ja samu õigusi, kuid EIK on väärikuse sidunud pigem art 10 lg 2 mõistes nn isikute teiste õigustega, samuti ka art 8 - ga.

Väljendusvabadust Eestis tuleb sisustada Euroopa kultuuri- ja õigusruumis tunnustatud demokraatiaarusaamade ja -praktika valguses. Kuigi Eesti õiguskirjanduses on väidetud, et au ja hea nime kaitse eesmärgil on keelatud teadlik solvamine ja kaldumine vulgaarsusesse, siis ei vasta viimane tõele. EIK on pidanud õiguspäraseks ajakirjanduse vahendusel esitatud väljendeid, mis mõistliku inimese perspektiivist on ilmselgelt solvavad, teadlikud solvanguid ning kalduvad vulgaarsusesse: poliitiku kohta arutlevas artiklis: „idioot“; linna politseinike kohta ajalehe artiklis: „metsikud elajad univormis“, ning kujutada poliitikut kunstinäituse karikatuursel maalil grupiseksi osalisena. EIK praktikas ei ole õiguspärane väljendusvabadust piirata vaid seetõttu, et väljendus on vulgaarne või sellega on tahtlikult solvatud.

Väljendusvabadus ei ole siiski piiramatu ja kõik väärtushinnangud ei ole õiguspärased. Sellised on solvavad väärtushinnangud, mis ei lähtu nn heast tahtest ja avalikust huvist. Kuigi võib tunduda vastuoluline, et solvang saab lähtuda heast tahtest, siis siinkohal on EIK sedastanud, et soov vältida isikute maine kahjustamist ei ole sobitav pressiga edasi anda informatsiooni toimuvate sündmuste, arvamuste ja ideede kohta. Lähtumine heast tahtest ei ole samastatav sooviga isikut kiita või vältida solvanguid. Hea tahe on samastatav väärtushinnangu avaldaja sooviga arutleda tõstatatud probleemi üle. Viimast saab hinnata selle järgi, kas väärtushinnangul esineb piisav faktiline baas. Väärtushinnangu esitamiseks piisav faktiline baas tähendab seda, et peab esinema mingisugune probleem, arutelu vms millele väärtushinnang on rajatud ja mille tõttu avaldaja peab oluliseks väärtushinnanguid esitada ja nõ ennast avada. Õigusvastane solvav väärtushinnang on selline väärtushinnang, mille esitamise peamiseks eesmärgiks ei ole väärtushinnangu avaldamine vaid teise isiku alandamine ja alavääristamine, tema inimväärikuse rikkumine.

Poliitikute ja avaliku elu tegelaste suhtes võib üldjuhul alati väärtushinnanguid avaldada, sest nende tegevusel on demokraatlikus riigis otsene mõju ning seetõttu on debatt nendega ja nende üle enamasti alati õigustatud. Nad on ennast ise seadnud avalikkuse pingsa jälgimise alla. Siiski tuleb väärtushinnangute avaldamisel arvestada eraelupuutumatus e piirangutega ja seda eriti eraisikute suhtes. Väärtushinnangud muutuvad eraisiku suhtes lubatavaks siis, kui eraisik ise siseneb avalikku debatti või kui eraisik mõjutab avalikkust viisil, mille tõttu tekib tema tegevuse vastu avalik huvi. EIK on kuulutanud art 8 eraelupuutumatus e isikute maine osaks, kuid viimane omab väärtushinnangute avaldamisel tähtsust vaid siis, kui väärtushinnangul on vältimatu ja otsene mõju isiku eraelule.

Eesti õiguses kaitstakse au ja head nime primaarse õigushüvena tsiviilkorras. VÕS § 1043 kohaselt peab teisele isikule õigusvastaselt kahju tekitanud isik kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. VÕS § 1046 konkretiseerib, kuidas tuvastada õigusvastane ebakohane väärtushinnang, millega on teotatud isiku au. Väärtushinnangu õigusvastasuse tuvastamiseks tsiviilõiguses selgitab kohus esmalt välja, kas tegemist on väärtushinnanguga, seejärel kas väärtushinnang on ebakohane ning alles viimases etapis hakkab kohus kaaluma, kas ebakohane väärtushinnang on õigusvastane. VÕS § 1046 sätestatud õigusvastasuse tuvastamine, eeldab põhiõiguste kaalumist. Õigusvastased on sellised ebakohased väärtushinnangud, mis teotavad isiku au ja head nime. Seaduse sõnastus on ebakorrekne ja vajaks muutmist, sest selle kohaselt on au teotamine õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. PS § 17 on aga oma sõnastuses selge ja ei jäta argumenteerimisruumi – kellegi au ega head nime ei tohi teotada.

Riigikohus on sedastanud, et kõik ebakohased väärtushinnangud ei ole õigusvastased ja samal ajal tõlgendanud ebakohasust kui õigusvastasuse sünonüümi. Ebakohane on määraltemata õigusemõiste, mille sisu jääb tahes tahtmata segaseks. EIK ei ole pidanud vajalikuks kasutada mõistet ebakohane sisustamaks väärtushinnangu õigusvastasust. Eelneva tõttu on küsitav, kas VÕS § 1046 kontekstis, mis eeldab põhiõiguste omavahelist kaalumist on mõistele ebakohane võimalik omistada eraldiseisvat sisulist tähendust. Autori arvates võiks mõistest ebakohane seaduses loobuda, sest väljend on kujunenud kohtupraktikas mitmetähenduslikuks ja tekitab segadust.

EIK praktikast on selgelt järeldatav, et õigusemõistmise ja avaliku korra kaitseks on legitiimne väljendusvabadust piirata oluliselt rangemalt kui au ja hea nime kaitseks.

Eelnimetatud õigushüvede kaitse vajadus seab isikute väljendusele teistsugused nõuded. Lubatud ei ole teadlik solvamine ja kaldumine vulgaarsusse. Kehtivas karistusõiguses on kõik solvangud keelatud ning viimane on kooskõlas EIK praktikaga.

Õigusvastasuse tuvastamine karistusõiguses erineb oma sisult oluliselt VÕS § 1046 õigusvastasuse tuvastamisest. Kriminaalõiguses erinevalt tsiviilõigusest tuleb õigusvastasust tuvastada negatiivselt, st näidata, et ei esine õigusvastasust välistavaid asjaolusid. Kolmeastmelise deliktistruktuuri teisel, õigusvastasuse astmel ei tuvastata koosseisupärase teo õigusvastasust positiivses mõttes, st ei ole vaja tõendada, et tegu on õigusvastane. KarS süüteo koosseisud on nii moodustatud, et neis juba eeldatakse teo õigusvastasust. Selleks, et tuvastada karistusõiguslik koosseisuline solvamine tuleb erinevalt tsiviilõigusest tuvastada solvamise olemasolu. Autor ei ole leidnud Eesti kohtupraktikast ühtegi kriminaalõiguslikku solvamise kaasust, kus kohus oleks kaalunud PS õigushüvesid tuvastamaks solvangu õigusvastasust. Kohus lihtsalt tuvastab, kas esineb solvamine. Kui kohus peaks jõudma järeldusele, et KarS säte pole proportsionaalne PS piirangutega tuleks säte kuulutada tervikuna PS vastaseks. Eelnevast saab järeldada, et KarS koosseisude puhul on seaduseandja eelduslikult proportsionaalsuse kaalumine nõ ette ära teinud.

Solvamine on määratlemata õigusemõiste ja käesoleva töö autori arvates ei ole viimast võimalik ammendavalt sisustada. Täpselt defineerida, mis on solvamine on kohati äärmiselt keeruline. Riigikohus on solvamise mõistet oma praktikas käsitlenud väga laialt. Kohtupraktikas on juhtum, kus karistusõiguslik koosseis on ette näinud, et koosseisuline solvamine peab toimuma ebasündsas vormis ja kohus samastas ebasündsas vormi negatiivse piltliku väljendiga või halvustamisega. Siinkohal jääb aga segaseks, mis vahe on kriitikal ja halvustamisel. Kohtule siiski jääb võimalus kõiki negatiivseid väärtushinnanguid mitte pidada solvanguteks. Käesoleva töö autor ei ole leidnud Eesti Riigikohtu praktikast lisaks nn „Rongaema kaasusele“, otsust, milles kohus oleks karistanud isikuid negatiivse väärtushinnangu avaldamise eest, mis ei sisalda endas mõistlikule inimesele tajutavalt ilmselget lugupidamatut vulgaarset kõneviisi. Nn „Rongaema kaasuse“ tõttu ei ole võimalik sellist tulemust välistada.

Kehtivas KarS-is on loobutud koosseisu tasandil solvamise, kui mõiste piiritlemisest. Ka EIK ei ole oma praktikas üritanud juurutada mõisteid solvang või ebakohane väärtushinnang ega neid ka defineerida, vaid küsib hoopiski üldisemalt väärtushinnangu avaldamise lubatavuse

järele. Autori arvates tagab PS piirangu proportsionaalsuse, KarS-i kontekstis, mitte lähtumine solvamise definitsioonist vaid hoopiski karistusõigusele omane klassikaline kaitstavast õigushüvest lähtumine. Koosseisu kohaldamisel tuleks seega alati küsida koosseisu eesmärgi järele. Nii on näiteks Riigikohus rahapesu puudutavas otsuse selgitanud, et olukorras, kus koosseisu sõnastus on äärmiselt lai, ei peegelda koosseisu sõnastus kuriteo tegelikku olemust, sest hägustub selle kehtestamise aluseks olev õigushüve. Siinkohal lähtus ka Riigikohus kaitstavast õigushüvest. Seetõttu tuleks autori arvates KarS koosseisude kohaldamisel pöörata erilist tähelepanu kaitstavatele õigushüvedele, mille korrektne tõlgendamine tagab väljendusvabadust piiravate koosseisude proportsionaalsuse ja seeläbi põhiseaduspärasuse.

Eestis täna kehtivad karistusõiguslikud solvamist kriminaliseerivad sätted kaitsevad erinevaid õigushüvesid. KarS § 305 kaitstav õigushüve on õigusemõistmine, § 275 avalik kord ning § 245 kaitseb Eesti vabariigi välissuhtlust, laiemalt riigi julgeolekut ja rahvusvaheliselt kaitstud isiku õigusi ja vabadusi. EIK on eitanud isikute maine ja õiguste kaitset, kui väljendusvabaduse piirangu legitiimset eesmärki vahetu avaliku korra kaitse ja kohtumõistmise situatsioonis. Siinkohal ei ole koosseisuga kaitstavad õigushüved ühildatavad isikute au ja hea nime kaitsega. Samas on EIK tunnustanud, kohtuniku maine kaitseks esitatud süüdistuste puhul, õigusemõistmist, kui kaasnevalt kaitstavat õigushüve, kui väärtushinnangud on esitatud ajakirjanduse vahendusel. Autori arvates on Eesti õigussüsteemis siiski välistatud, et kohtunik esitades VÕS § 1046 kohase tsiviilhagi maine kaitseks saaks tugineda lähtuvalt oma kohtuniku positsioonist õigushüvena ka õigusemõistmisele, kui kaitstavale õigushüvele, sest sellisel juhul väljutaks normi piirest.

Lahtiseks jääb, millised on väljendusvabaduse piirangud rahvusvaheliselt kaitstud isiku puhul. Kas rahvusvaheliselt kaitstud isik on kaitstud sarnaselt kohtunikuga? Viini konventsiooni ja RKIK eesmärk on eelkõige kaitsta kriminaalkorras saadikuid füüsiliste rünnete eest ning sellist kaitsekohustust on rikutud siis, kui solvamise tõttu tunneb saadik ennast ohustatuna. Seega peab kohtupraktika avama, kas meedia vahendusel ja rahumeelsetel pikettidel on tahtlikud solvamised ja kaldumise vulgaarsusesse keelatud, kui sellega ei kaasne rahvusvaheliselt kaitstud isikule otsest ohtu. Autori arvates on rahvusvaheliselt kaitstud isiku positsioon nii poliitiline, et teda ei saa sarnaselt kohtunikule kaitsta. KarS § 275 koosseis vajaks täpsustamist reaalse ohu või vahetu solvamise keelu klausliga.

Abstract: The limits of freedom of expression in civil- and criminal law.

In this masterwork the author will analyze legal provisions in Estonian law that are considered to protect as legal benefits primarily or secondarily honor and good name. § 45 in Estonian constitution allows to limit freedom of speech to protect individuals honor and good name and § 17 forbids to debase peoples honor and good name. Article 10 section 2 in European Convention of Human Rights allows to limit freedom of speech to protect individual's reputation and other rights. To decide what kind of speech is unlawful court must carry out a proportionality check by weighing the right to freedom of expression and the right to honor and good name. Proportionality check is one of the most complicated legal problems and many legal experts and judges have expressed their concern about can judges be objective by conducting the test.

The main problem of this masterwork is that term insult that is used in criminal law and term inappropriate value judgement that is used in civil law are undefined legal concepts and the legality of the expression depends on the judge's subjective decision. Considering that this decision is limiting the right to freedom of expression which should generally be preferred the judge's decision cannot be subjective and it has to have some kind of firm basis, based on what we can say that the judge has made objective decision by using objective proportionality check.

The aim of this masterwork is to demarcate the prerequisites for detecting the illegitimacy of inappropriate value judgement in civil law and the prerequisites for detecting the offence of insult in criminal law, thereby answering the question of the limits of freedom of expression when publishing value judgements that debase honor and good will and on what they depend on. What kind of justifications does the ECtHR and the Supreme Court consider to be sufficient and insufficient to prohibit in expressing value judgments. I am answering the question, what legal benefits are protected by civil and criminal law and how the restrictions of freedom of expression differ in different legal branches. How does the protection of honor and good name in connection of other legal benefits affect the restrictions on freedom of expression in criminal law?

In Estonian case law and legal literature, the concept of honor and good name as qualified freedom of expression restriction is because of historical development quite multifaceted and

complicated. § 17 good name in constitution, defines external legal benefits that is to be interpreted as persons reputation. Honor relates to both legal benefits - reputation and human dignity. Freedom of expression in Estonia must be interpreted in connection with democracy concepts and practice that are recognized within European legal realm. In ECtHRs practice there is no such legal benefit as honor and good name, but ECHR art 10 allows to limit the freedom of expression for the protection of reputation. Despite different wording, both documents are considered to protect the same legal benefits, but ECHR has connected human dignity rather with other rights in the meaning of art 10 section 2. and with right to respect for private and family life in the meaning of art 8.

In Estonian legal literature there has been claimed that for the purpose of protecting honor and good name its forbidden to insult knowingly and incline to vulgarity, but latter isn't true. ECtHR has considered expressions that from the perspective of rational person are deliberate insults and incline to vulgarity to be legitimate. Such expressions are: "idiot" about politician in a debating article, "wild beasts in uniform" about policemen in a newspaper article and depicting politician in an art exhibition on a caricature painting as a participant in a group sex activity. Case law of ECtHR shows clearly that it is not legitimate to restrict freedom of expression merely because expression is a deliberate insult, or is vulgar.

However, freedom of expression is not limitless and all insulting value judgements are not legitimate. Those are value judgements that are not derived from good faith and public interest. It might seem contradictory that an insult can be derived from good faith and public interest, but ECtHR has explained here that the desire to avoid damage to one's reputation is not coherent with the role of press to inform about events, opinions and ideas. Value judgements that derive from good faith and public interest are not comparable to the desire to praise or avoid insults. Good faith and public interest are equated with the desire to discuss the issue raised. The existence of good faith and public interest can be evaluated in court case law by the sufficient factual basis for value judgement. The sufficient factual basis for the value judgement means that there must be a problem, debate etc. on what the value judgement is based and because of what the value judgement expresser considers to be important to express value judgements and to open oneself. Illegitimate offensive value judgement is a value judgement, with main purpose, not to express a value, but to humiliate and to debase another person and to undermine his or her human dignity.

Generally, it is always legitimate to express value judgements about politicians and public figures because their activities have a direct impact in a democratic state and therefore the debate with and about them is usually always justified. They have themselves put oneself under rigorous scrutiny of the public eye. However, when one publishes value judgements about private person or persons private life, privacy restrictions must be considered. Value judgements that violate persons right to private life are unlawful even if they are positive. Value judgments are permissible about a private individual when he or she himself enters a public debate or if a private person influences the public in a way that causes public interest in his actions. The ECtHR has proclaimed reputation as part of Art 8 right to private life, but the latter only plays a role when expressed value judgement has an inevitable and direct impact on a person's private life.

In Estonian law, honor and good name as primary legal benefits are protected by civil law. Pursuant to § 1043 in the Estonian law of obligations (hereafter VÕS), a person who has unlawfully caused damage to another person has to compensate for the damage if he is guilty of causing the damage or is liable for causing damage pursuant to law. § 1046 in the VÕS specifies how to identify an unlawful inappropriate value judgement. In order to establish the illegality of a value judgement in civil law, the court first clarifies whether it is a value judgment, then whether the value judgement is inappropriate and at the last stage the court will determine whether the inappropriate value judgement is unlawful. The determination of the unlawfulness provided for in § 1046 of the VÕS, requires consideration of fundamental rights, the corresponding obligation is included in the provision itself.

All inappropriate value judgements are not unlawful. Unlawful are value judgements that debase the honor and good name of a person. § 17 in Estonian constitution clearly forbids to debase honor and good name, therefore all value judgements that debase honor and good name are illegitimate. VÕS § 1046 states that defamation of a person's honor, including with inappropriate value judgement, unless otherwise provided by law is unlawful. The wording of the law is therefore inconsistent with the constitution. The Supreme Court though has interpreted the law in the light of constitution and stated that inappropriate value statements that debase honor and good name are illegitimate. In the same time the Supreme Court has unintentionally used wording from what it can be derived that honor and good name can be

legitimately debased. The author therefore advises to change the wording of the law so it would be consistent with the constitution.

The Supreme Court has clearly stated that all inappropriate value judgments are not unlawful and at the same time interpreted inappropriateness as synonymous with illegality. Inappropriateness is an undefined legal concept, the content of which remains confusing. ECtHR has not deemed it necessary to use the term inappropriate to furnish the illegality of the value judgement. Because of the foregoing, it is questionable whether in the context of § 1046 of the VÕS, which requires consideration of fundamental rights, it is possible to attribute a separate substantive meaning to the term inappropriate. The author therefore advises to change the wording of law and to abandon the term inappropriate from the law.

The determination of unlawfulness in criminal law essentially differs from the determination of the unlawfulness of § 1046 of the VÕS. Unlike civil law, in criminal law, illegality must be identified negatively, i.e. to show that there are no circumstances which exclude unlawfulness. In the three-tier delict structure, at the second level where unlawfulness is evaluated it is not recognized in a positive way, i.e. it is not necessary to prove that an act is unlawful. Provisions of offences in criminal law are so formed that they presume the described act to be unlawful. In order to identify a criminal offense under criminal law, unlike in civil law, it is necessary to identify the existence of an insult. The author has not found from Estonian criminal case law any cases where the court would have considered constitutional legal benefits to ascertain the unlawfulness of the offense. The court simply detects whether there is an insult. If the court were to conclude that the provision was not proportionate to the limitations of the constitution, the provision should be declared in its entirety against the constitution. From the foregoing it can be concluded that in the case of criminal offences, the legislator has in the process of drafting the provision already weighed proportionality of fundamental rights.

The problem here is that the term insult is an undefined legal concept, that can't be exhaustively defined. Defining exactly what is an insult is sometimes extremely difficult. The Supreme Court in its practice has interpreted the term insult very widely. In the court case-law a case can be found where the criminal provision provided that the offense must be in an indecent form, and the court identified an indecent form as a negative pictorial expression or belittling. Therefore, the court considered that phrase "Raven mom" was in indecent form.

Here, however, remains confusing what is the difference between criticism and belittling. However, the court has the option not to regard all negative value statements as insults. The author of this work has not found from Estonian Supreme Court case law after the so-called “Raven mom” case, any cases where the court has punished individual for simply criticizing, or for expressing a negative value judgement, which does not contain a manifestly disrespectful vulgar expression to a sensible person. At the same time, it is not possible to exclude such a result in the future because of the so-called “Raven mom” case.

In today's criminal law legislator has abandoned attempts to define insult in a provision. Therefore, the ECtHR practice, which has not attempted to introduce concepts of insult or inappropriate value judgement, but rather asks more generally about the permissibility of expressing value judgement, should be considered here. In the opinion of the author, the constitutional proportionality of the limitation of expression, in the context of the criminal law, is not achievable by defining what is an insult, but by the classic approach inherent to criminal law by determining the scope of criminal provisions through legal benefits that they are supposed to protect. In the process of applying a criminal provision a court should therefore always ask for the purpose of the provision. Thus, for example, the Supreme Court has explained in a decision concerning money laundering that in a situation where the wording of the provision is extremely broad, the wording of the provision does not reflect the actual nature of the crime, because the legal benefit underlying its establishment becomes blurred. Here, the Supreme Court interpreted the provision through legal benefit. Therefore, in the opinion of the author, special attention should be paid to the protected legal benefits in the application of the criminal law provisions, the correct interpretation of which ensures the proportionality of the restrictions of freedom of expression and thus their constitutionality.

All provisions in force in Estonian criminal law today that criminalize insult protect different legal benefits. The legal benefit protected by the Estonian Penal Code § 305 is the administration of justice, § 275 protects the public order and § 245 protects the foreign relations of the Republic of Estonia, broadly the security of the state and the rights and freedoms of an internationally protected person. The protective purpose of the provisions differs significantly from the objective of the protection of honor and good name of § 1046 of the VÕS. The ECtHR has denied the protection of reputation as a legitimate aim in the provisions that are drawn up for situations where public order and justice are directly

protected. Here, the legal benefits protected by the provisions are not compatible with the protection of the honor and the good name of the persons. At the same time, the ECtHR has recognized the administration of justice, as a concurrent legitimate aim for restrictions of expression, in situations where judges have brought actions to protect their reputation when value judgments are presented through the press. However, in the opinion of the author, in the Estonian legal system it is not possible for the judge, in a civil action for protection of honor and good name pursuant to § 1046 of the VÕS, to also rely on administration of justice as a concurrent legal benefit, because that would go outside the scope of the norm.

It is clear from the ECtHR case-law that, in order to protect justice and public order, it is legitimate to restrict freedom of expression more severely than to protect honor and good name. The need for protection of the above-mentioned legal interests sets different requirements for the expression of persons. It is not allowed to insult knowingly and to incline into vulgarity. In the current penal law, all insults are prohibited, and the latter is in line with ECtHR case law.

The ECtHR has considered to be legitimate most far-reaching limitations to freedom of expression concerning expressing value judgements towards the court and the judges. In this respect, the ECtHR has not recognized the legitimacy of not only the provisions prohibiting insults but also the so-called “bad manners” or “bad attitudes towards the court”. It is also possible to restrict journalistic freedom of speech more strictly to protect the administration of justice. In the ECtHR practice is a case where, despite the fact that a journalist did not insult judges with strong words and had done half a year of research before publishing the article, that clearly was based on his shock about the courts behavior that was not contested in the case the ECtHR found that it was not it was not enough to criticize judges. In particular, the aforementioned case raises the question of the scope of the judge's honor protection outside the courtroom and the public's ability to exercise control over the activities of the courts.

The fact that ECtHR has recognized the administration of justice, as a concurrent legitimate aim for restrictions of expression, in situations where judges have brought actions to protect their reputation when value judgments are presented through the press shows that the question of the relationship between legal benefits is not unambiguously resolved in all situations by strictly separating them.

It remains open what are the restrictions of freedom of expression towards internationally protected person. Is internationally protected person protected like a judge? The purpose of the Vienna convention on diplomatic relations and the Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents in particular, is to protect deputies from physical assaults. State has violated its obligation for such protection when the internationally protected person feels physically threatened because of insult. Thus, the courts case law must elaborate whether deliberate insults and vulgarity in the media and peaceful pickets is forbidden if it does not pose a direct threat to an internationally protected person. In the author's opinion, the position of an internationally protected person is so political that he cannot be protected like a judge. The composition of § 275 of the Penal Code would need to be clarified by a real threat clause or prohibition of direct insults.

Lühendid

DSVK – Diplomaatiliste suhete Viini konventsioon.

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK – Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

ENSV KrK – Eesti NSV kriminaalkodeks

KrK - Kriminaalkodeks

KarS- Karistusseadustik

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

RKIK - Rahvusvaheliselt kaitstud isikute, kaasa arvatud diplomaatiliste agentide vastu suunatud kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsiooniga.

TsÜS – Tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS – Võlaõigusseadus

Kasutatud kirjandus

1. R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001/Eri.
2. R. Alexy. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmatika põhiprobleemid. – Juridica 2001/1.
3. T. Annus. Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mälksoo, R. Narits, P. Peuks, P. Vikel. § 17/3. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Neljas täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
4. R. Baker. Defamation and the Moral Community. Deakin Law Review 2008/13.
5. M. Ernits. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. - Juridica, 2007/1 ja 3.
6. H. J. Hirsch. Õigusriikliku karistusõiguse aktuaalsed probleemid. – Juridica, 2004/3.
7. E. Kasak. Loogika. Tartu Ülikooli Kirjastus. 2014.
8. V. Laanaru. Valguses ja varjus 1995. Tallinn 1996.
9. M. Laaring. Avaliku korra mõiste põhiseaduses. – Juridica, 2012/4.
10. L. Laursoo. Ebakohase väärtushinnangu klassifitseerimine ja õigusvastasus Eesti kohtupraktikas. Magistritöö. Tallinn 2015.
11. M. Leppik, M. Vutt. Õigus aule kui igapäevane õigus. Kui palju au on autul? Mõned ebatraditsioonilised remargid au ja väärkuse aspektidest ja subjektidest – Kohtute aastaraamat, 2012.

12. E. Liiv. Väljendusvabaduse ja üldiste isikuõiguste konflikt veebipäevikute ja -foorumite näitel. *Juridica*, 2008/7.
13. R. Maruste. Sõnavabadus ja selle piirid. – *Juridica*, 2001/1.
14. J. S. Mill. Vabadusest. EKSA 2018.
15. M. Männiko. Õigus privaatsusele ja andmekaitse. Tallinn: Juura 2011.
16. M. Nimmo. Identiteedivarguse piiritlemine solvamisest ja laimamisest Eesti õigussüsteemis. – *Juridica*, 2017/10.
17. K. Kekkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusemõiste. – *Juridica* 2005/III.
18. K. Ots. Üksikisiku seisund meedia suhtes ning vastulause esitamise õigus. - *Juridica*, 2008/2.
19. I. Rebane. Eesti NSV Kriminaalkodeks. Komm. vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
20. V. Savisaar. Vilja Savisaar-ema, kes võitis. Tallinn 2002.
21. T. Sild. Kuriteod au ja väärkuse vastu. *Juridica* 1997/9. Lk 450-454.
22. S. Smet. Freedom of Expression and the Right to Reputation: Human Rights in Conflict. *American University International Law Review* 2011, 26 (1) Lk 196.
23. J. Sootak. The Civil Law Institutes as Part of Criminal Law. - *Juridica International*, 2001/6.
24. J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2002.
25. J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2004.
26. J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2009.
27. J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2015.
28. J. Sootak. Karistusseadustiku süüteomõiste ja deliktistruktuur. – *Juridica* 2001/VII.
29. E. Tammer. Ülo Russak eitab vargust - *Postimees*. 03.04.2016.
30. D. Thompson. Boos v Barry: Balancing Diplomatic Inviolability with the Freedom of Speech. – *Temple International and Comparative Law Journal*, 1989/3.
31. R. Värk. Diplomaatilise esinduse ja selle personali kaitse vastuvõtjariigis. – *Juridica*, 2008/1.
32. H. Vallikivi. Euroopa inimõiguste konventsiooni kasutamine Riigikohtu praktikas. *Juridica*, 2001/6.
33. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.

34. K. Žurakovskaja. Liberaalsete väljendusvabaduse kontseptsioonide juriidiline teostamine. – Juridica, 2007/8.
35. Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 119 SE.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik> (11.03.2019)
36. Seletuskiri kriminaalmenetluse koodeksi, karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde. 102 SE.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4ad4cfd5-4b35-3a15-87da-2fd8bc8cda3b/Kriminaalmenetluse%20koodeksi,%20karistusseadustiku%20ja%20v%C3%A4rteomenetluse%20seadustiku%20muutmise%20seadus> (15.03.2019)
37. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde. SE 554. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (01.04.2017)
38. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde. 554 SE II.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (10.03.2019)
39. Seletuskiri. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse eelnõu. 121 SE. (Peatükk 1 – eelnõu väljatöötamise alused.) <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/56e364a7-3ea9-3b57-80f7-7736809cdf05/Tsiviilseadustiku%20%C3%BCldosa%20seadus> (15.03.2019)
40. Seletuskiri. Võlaõigusseadus. 116 SE I.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/V%C3%B5la%C3%B5igusseadus> (11.03.2019)
41. IX Riigikogu stenogramm, III istungjärk. 03.05.2000:
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/200005031300> (08.03.2019)
42. United Nations. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression 2000. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/102/59/PDF/G0010259.pdf?OpenElement> (09.02.2018).

43. United Nations. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression 2016.

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/373 (09.02.2018)

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

44. Diplomaatiliste suhete Viini konventsioon. – RT II 2006, 16, 513.

45. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1, 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015.

46. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II, 2000, 11, 57.

47. Karistusseadustik. – RT 1, 2002, 86, 504 ... RT I, 04.01.2019.

48. Korrakaitseseadus. – RT 1, 2011, 4... RT I, 13.03.2019, 95.

49. Kriminaalkodeks. – RT 1, 1992, 20, 288.

50. Rahvusvaheliselt kaitstud isikute, kaasa arvatud diplomaatiliste agentide vastu suunatud kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsioon. – RT II, 1994, 3, 9.

51. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 1994, 53, 889.

52. Võlaõigusseadus. – RT I, 2001, 81,487 ... RT I, 22.03.2018,4.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

53. RKTCo 2-15-16007/50

54. RKKKo 3-1-1-31-16

55. RKTCo 3-2-1-159-14

56. RKTCo 3-2-1-18-13

57. RKTCo 3-2-1-4-12

58. RKHKo 3-3-1-3-12

59. RKKKo 3-1-1-68-10

60. RKTCo 3-2-1-67-10

61. RKKKo 3-1-1-69-09

62. RKTCo 3-2-1-43-09

63. RKTCo 3-2-1-53-07

64. RKKKo 3-1-1-3-05

65. RKTCo 3-2-1-17-05

66. RKTCo 3-2-1-161-05

- 67. RKKKo 3-1-1-46-02
- 68. RKKKo 3-1-1-81-02
- 69. RKTko 3-2-1-105-01
- 70. RKPJKo 3-4-1-2-01
- 71. RKÜKo 3-1-2-1-98
- 72. RKEKo 3-2-1-99-97
- 73. RKKKo 3-1-1-80-97
- 74. RKKKm 3-1-1-8-97
- 75. RKTko 3-2-1-123-97

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

- 76. EIKo 16.03.2017, 58493/13, Olafsson v. Iceland.
- 77. EIKo 22.11.2016, 8918/05, Grebneva and Alisimchik v. Russia.
- 78. EIKo 16.06.2015, 64569/09, Delfi AS vs. Eesti.
- 79. EIKo 02.10.2012, 5126/05, Yordanova and Toshev v. Bulgaria.
- 80. EIKo 30.03.2011, 6428/07, Siryk v. Ukraine.
- 81. EIKo 31.05.2011, 3699/08, Žugic v. Croatia.
- 82. EIKo 23.06.2009, 32550/05, Bodrozic v. Serbia.
- 83. EIKo 28.04.2009, 39311/05, Karakò v. Hungary.
- 84. EIKo 25.01.2007, 68354/01, Vereinigung Bildener Künstler v. Austria.
- 85. EIKo 14.12.2006, 5433/02, Shabanov and Tren v. Russia.
- 86. EIKo 15.02.2005, 68416/01, Steel and Morris v. The United Kingdom.
- 87. EIKo 16.11.2004, 53678/00, Karhuvaara and Iltalehti v. Finland.
- 88. EIKo 27.02.2001, 26958/95, Jerusalem v. Austria.
- 89. EIKo 28.05.2000, 37698/97, Lopes Gomes da Silva v. Portugal.
- 90. EIKo 01.07.1997, 20834/92, Oberschlick v. Austria.
- 91. EIKo 26.04.1995, 15974/90, Prager and Oberchlick v. Austria.
- 92. EIKo 25.06.1992, 13778/88, Thorgeir Thorgeirson v. Iceland.
- 93. EIKo 23.04.1992, 11798/85, Castells v. Spain.
- 94. EIKo 09.06.1998, 41/1997/825/1031, Incal v. Turkey.
- 95. EIKo 22.02.1989, 11508/85, Barfod v. Denmark.
- 96. EIKo 08.07.1986, 9815/82, Lingens v. Austria.

97. EIKo 26.04.1979, 6538/74, The Sunday Times v. United Kingdom.

98. EIKo 07.12.1976, 5493/72, Handyside v. The United Kingdom.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Nele Bernard _____,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ Väljendusvabaduse piirid väärtushinnangu avaldamisel tsiviil- ja kriminaalõiguses
_____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Age Värvi _____,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **29.04.2019**